

The Holy See

DOMINUM ET VIVIFICANTEM

II. János Pál pápa enciklikája
a Szentlélekről az Egyház és a világ életében
1986. május 18.

Bevezetés

Első fejezet: AZ ATYA ÉS A FIÚ LELKE, AZ EGYHÁZNAK ADOTT AJÁNDÉK

Jézus ígérete és kinyilatkoztatása az utolsó vacsorán

Atya, Fiú és Szentlélek

Isten a Szentlélekben ajándékol adja magát üdvösségünkre

A Szentlélekkel felkent Messiás

A Szentlélek felmagasztalja a Názáreti Jézust

A feltámadt Krisztus így szólt: „Vegyétek a Szentlelket”

A Szentlélek és az Egyház ideje

Második fejezet: A LÉLEK, AKI MEGGYŐZI A VILÁGOT A BŰNRŐL

Bűn, igazság, ítélet

A Pünkösöd napjának tanúsága

A kezdet tanúsága: az eredendő bűn

A Lélek, aki a szenvedést üdvöt hozó szeretetté alakítja

A vér, amely megtisztítja lelkiismeretünket

A Szentlélek elleni bűnről

Harmadik fejezet: AZ ÉLTETŐ LÉLEK

A 2000. esztendő jubileumának motívuma: Krisztus, „ki fogantaték Szentlélektől”

A jubileum motívuma: megjelent a kegyelem

A Szentlélek az ember benső konfliktusában

A Szentlélek megerősíti a „benső ember”

Az Egyház, az Istennel való benső egység szentsége

A Lélek és Menyasszony mondja: „Jöjj el!”

Befejezés

BEVEZETÉS

1. „*Urunk és Éltetőnk*” – *vallja hittel az Egyház a Szentlélekről*. Ezt imádkozza az úgynevezett nicea-konstantinápolyi hitvallásban, amely nevét a két zsinatról – a niceairól (325) és a konstantinápolyiról (381) – kapta. Ezeket fogalmazzák meg és hirdették ki. Ehhez a hitvalláshoz később még hozzáfűzték, aki „szólt a próféták szavával”.

Az Egyház ezeket a szavakat hitének forrásából, magától Jézus Krisztustól kapta. János evangéliuma szerint ugyanis az új élettel ajándékul kaptuk a Szentlelket, amint azt Jézus a sátoros ünnepen kijelentette és megígérte: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék, aki hisz bennem, belsejéből az Írás szava szerint élő víz folyói fakadnak.”^[1] Az evangélista meg is magyarázza: „*Ezt a Lélekről mondta*, amelyben a benne hívők részesülnek.”^[2] Ugyancsak a víz hasonlatával él Jézus a samariai asszonnyal folytatott beszélgetésében, amikor az „örök életre szökellő vízforrásról”^[3] szól, vagy amikor Nikodémusnak kijelenti: annak, aki be akar menni Isten országába, újjá kell születnie „*vízből és Szentlélekből*”.^[4]

Krisztus szavain okulva a pünkösdi események tapasztalatából, és saját apostoli történelméből gazdagodva, az Egyház kezdettől fogva hirdeti a Szentlélekbe vetett hitét. *A Szentlélek az, aki életet*. Akiben a *kifürkészhetetlen háromságos Isten az emberekkel közli magát*, és így az örök élet forrását fakasztja bennük.

2. Ezt a hitet, amelyet az Egyház töretlenül vall, Isten népének tudatában ismételt meg kell újítani és el kell mélyíteni. Az utóbbi száz esztendőben ez több alkalommal is megtörtént: kezdődött XIII. Leó pápával, aki 1897. máj. 9-én a *Divinum illud munus* enciklikát teljesen a Szentléleknek szentelte; XII. Pius pápa, a *Mystici Corporis* enciklikája (1943. jún. 29.) a Szentlelket az Egyház életelvének vallja, melyben együttműködik Krisztussal, a misztikus test fejével.^[5] Végül a *II. Vatikáni Egyetemes Zsinat* hívta fel a figyelmet: a Szentlélekről szóló tanítással újra tüzetesen foglalkoznunk kell, amint azt VI. Pál is hangsúlyozta: „A zsinat krisztológiáját és főként egyháztanát új tudományos kutatásnak kell követnie, amely a Szentlélekre és kultuszára vonatkozik. Ez pontosan a zsinat tanításának kiegészítéséhez szükséges.”^[6]

Korunkban tehát *arra hív fel minket az Egyház mindig ősi és mindig új hite*, hogy egyre tüzetesebben foglalkozzunk *az életet adó Szentlélekkel*. Ebben segít és ösztönöz minket a keleti egyházzal közös örökségünk, ahol nagy gonddal őrizték meg az egyházatyáknak a Szentlélekről szóló rendkívül gazdag tanítását. Ezért is mondhatjuk, hogy az utóbbi évek egyik legjelentősebb egyházi eseménye az *első konstantinápolyi zsinat* 1600. évfordulójának megünneplése volt 1981

pünkösdjén, Rómában és Konstantinápolyban egyidejűleg. A *Szentlélek* akkor az Egyház misztériumáról való elmélkedésben világosan annak mutatkozott, aki a keresztények egységéhez vezető utat, sőt *ennek az egységnek legmélyebb forrását is* megmutatja. Ez magából az Istenből származik; ezt Szent Pál azokkal a különösen jelentős szavakkal fejezi ki, amelyekkel gyakran az Eucharisztia ünneplését kezdjük: „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek egyesítő ereje legyen mindnyájatokkal!”^[7]

Ez a felszólítás ihlette és indította el bizonyos értelemben a *Redemptor hominis* és a *Dives in misericordia* kezdetű enciklikákat, amelyek különösen megváltásunk eseményét világítják meg, amely a Fiúban valósult meg, kit az Atya küldött a világba, „hogy üdvösséget szerezzen a világnak”,^[8] és „minden nyelv hirdesse, az Atyaisten dicsőségére, hogy Krisztus az Úr!”^[9] És ebből a felszólításból *eredt ez az írás is a Szentlélekről*, aki az Atyától és a Fiútól származik, akit éppúgy imádunk és dicsőítünk, mint az Atyát és a Fiút. Mint isteni Személy a keresztény hit szívében él, forrása és mozgató ereje az Egyház dinamikus megújulásának.^[10] Ez az enciklika *a zsinat legmélyebb örökségéből merít*, mert a zsinati tanítás az Egyházzal magáról és az Egyházzal a világban arra serkent minket, hogy egyre jobban elmélyedjünk Isten szentháromságos misztériumában, és így az evangélium, az egyházatyák és a liturgia útját követve eljussunk az Atyához – Krisztus által – a Szentlélek vezetésével.

Az Egyház ilyen módon tud válaszolni a ma emberének azokra a szívet szorongató kérdéseire, melyeket benne felismerni vél. Szó van itt az Isten újbóli felfedezéséről az Ő transzcendens valóságában, aki végtelen Lélek – amint azt Jézus a samariai asszonynak tudtára adta – , akit „lélekben és igazságban” kell imádnunk.^[11] Szó van a reményről, hogy megtaláljuk benne a szeretetnek és az erőnek a titkát, amely elvezet az „új teremtményhez”,^[12] megtaláljuk valójában azt, *aki életet ad*.

Az Egyház arra küldetett, hogy ilyen módon hirdesse a Szentlelket, amikor az emberiség családjával együtt a Krisztus születése utáni *második évezred végéhez közeledik*. Annak tudatában, hogy „ég és föld elmúlnak”, különös jelentőséget kapnak azok a szavak, „amelyek el nem múlnak”.^[13] Ezeket a szavakat Jézus a Szentlélekről mondta, aki „az örök életre szökellő víz”^[14] kimeríthetetlen forrása, aki igazság és megszentelő kegyelem. Az Egyház ezekről a kijelentésekről akar elmélkedni, ezekre a szavakra akarja terelni a hívek és minden ember figyelmét, hogy így készüljenek arra a nagy jubileumra, amely átvezet a második évezredből a kereszténység harmadik évezredébe.

Magától értetődik, hogy a következő meggondolásoknak nem feladatuk, a Szentlélekről szóló tanítást teljes kifejtése, és az sem, hogy nyitott kérdésekben állást foglaljanak, hanem az a céljuk, hogy tudatosítsa az Egyházzal tudatában: „öt a Szentlélek készíteti, hogy munkálkodjék együtt vele, és így válják valóra Isten terve, aki Krisztust tette meg az üdvösség szerzőjének az egész világ számára”.^[15]

Jézus ígérete és kinyilatkoztatása az utolsó vacsorán

3. Amikor elérkezett az óra, hogy Krisztus elhagyja a világot, apostolainak „más vigasztalót”^[16] ígért. János evangélista, aki jelen volt a Jézus szenvedését és halálát megelőző húsvéti vacsorán, elmondja, hogy Jézus vacsora közben ezeket a szavakat intézte hozzájuk: „...amit az én nevemben kértek, megteszem nektek, hogy az Atya megdicsőüljön a Fiúban...” „én pedig majd kérem az Atyát és más vigasztalót ad nektek: az Igazság Lelkét, aki örökké veletek marad.”^[17]

Jézus az Igazság Lelkét „*Paraclitus*”-nak nevezte, ami annyit jelent mint „vigasztaló”, „közbenjáró”, vagy „ügyvéd”. Nevezte „másik Vigasztaló”-nak is, mert az első vigasztaló maga Jézus,^[18] Ő hozta és hirdette elsőként az evangélium örömhírét. A Szentlélek őutána és őáltala jött, hogy az Egyház által az *üdvösség örömhírét* tovább hirdesse a világban. Jézus búcsúbeszédében, amikor az utolsó vacsora termében összegyűlt apostolait felkészítette távozására, azaz szenvedésére és kereszthalálára, ismételten szólt arról, hogy művét a Szentlélek fogja folytatni.

Azok a kijelentések, amelyekre itt hivatkoztunk, *János evangéliumában* olvashatók. Ezek mindegyike az elhangzott dolgokhoz és ígéretekhez mindig hozzáfűz valamilyen új tartalmat. E szavak nem csupán az eseményekkel függnek össze szorosan, hanem az Atya, a Fiú és a Szentlélek misztériumával is összefonódnak, a Szentírásban ilyen mélységes értelemben máshol nem fordulnak elő.

4. Az említett szavakhoz Jézus még hozzátette: „A Vigasztaló, a Szentlélek, akit majd a nevemben küld az Atya, *megtanít* benneteket mindenre, és *eszetekbe juttat* mindent, amit mondtam nektek”.^[19] A Szentlélek az apostolok és az Egyház Vigasztalója, aki mindig velük van – noha láthatatlanul – mint annak az örömhírnek István a tanítója, melyet Krisztus hirdetett. Ez a „megtanít” és „eszetekbe juttat”, nem csupán azt jelenti, hogy a saját módján az evangélium hirdetésére lelkesít, hanem segíti Krisztus tanításának valódi és teljes megértését, továbbá biztosítja ennek folyamatosságát és azonosságának megőrzését a változó követelmények és körülmények között. A Szentlélek munkájának eredménye, hogy az Egyházban mindig *ugyanaz* az igazság él tovább, melyet az apostolok Mesterüktől átvettek.

5. Az evangélium hirdetésében az apostoloknak különös kapcsolatban kell lenniök a Szentlélekkel. Erről szól Jézus a továbbiakban: „Ha eljön a Vigasztaló, akit az Atyától küldök, az Igazság Lelke, aki az Atyától származik, *Ő majd tanúságot tesz rólam*. Tegyetek ti is tanúságot rólam, hiszen kezdettől fogva velem voltatok.”^[20]

Az apostolok közvetlen tanúk voltak: szemtanúk. Ők „hallották” Krisztust, „saját szemükkel látták”, „szemlélték őt”, sőt „saját kezükkel érintették”, ahogyan ezt ugyanaz a János apostol más helyütt megírta.^[21] Ez a Krisztusról szóló emberi, közvetlen és „történelmi” tanúságtétel kapcsolódik a Szentlélekéhez: „Ő tesz tanúságot rólam”. Az *Igazság Lelkének tanúságtételével* az apostolok emberi tanúsága szilárd alapot nyer. És később nemzedékről nemzedékre századokon át erre a

rejtett fundamentumra támaszkodtak Krisztus tanítványai és a hitvallók.

Ha Isten legnagyobb és legteljesebb kinyilatkoztatása az emberek számára maga Jézus, akkor az *Igazság Lelkének tanúskodása* sugalmazza, biztosítja és erősíti annak hűséges továbbadását az apostolok prédikációja és írásai útján,^[22] *miközben az apostolok tanúságát* emberi szóval biztosítja az Egyházban és az emberiség történetében. „Az isteni kinyilatkoztatást, melyet a Szentírás szövege tartalmaz és élénk tár, a Szentlélek sugalmazására foglalták írásba”; ezért „a Szentírást ugyanazon Szentlélek segítségével kell olvasni és magyarázni.”

6. Ez abból a szoros kapcsolatból is kitűnik, amely a tartalom és a cél, valamint az említett üzenet és ígéret között áll fenn, amint az a reá következő János-szövegben olvasható: „Még sok mondanivalóm volna, de nem vagytok hozzá elég erősek. Hanem amikor eljön az Igazság Lelke, ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra. Nem magától fog beszélni, hanem azt mondja el, amit hall, és a jövődőt fogja hirdetni nektek.”^[23]

Előző szavaiban Jézus a Közbenjárót, az Igazság Lelkét úgy említette, mint aki „tanítani és „emlékeztetni” fog, aki mellette „tanúskodik”; most azt mondja: „Ő elvezet benneteket a teljes igazságra”. Ez a kijelentés: „elvezet benneteket a teljes igazságra” – amennyiben arra vonatkozik, amit az apostolok „most nem tudnának elviselni” – , szükségszerűen kapcsolódik Jézus önküresítéséhez, azaz szenvedéséhez és kereszthalálával, amely már a küszöbön volt, amikor ezeket mondta.

De később kitűnik, hogy ez az „elvezetés a teljes igazságra” nem csupán a „scandalum crucis”-ra, „a kereszt botrányára” szorítkozik, hanem kiterjed mindenre, amit Krisztus „tett és tanított”.^[24] Az egész *Krisztus-misztérium* megköveteli a hitet, mert ez vezeti be az embert alkalmas módon a kinyilatkoztatott misztériumok valóságába. „A bevezetés a teljes igazságba” a hitben és a hit segítségével valósul meg: ez az Igazság Lelkének műve és az emberben kifejtett hatásának gyümölcse. Így a Szentlélek az emberek legfőbb tanítója, az emberi szellem világossága. Ez elsősorban az apostolokra vonatkozik, a szemtanúkra, akiknek minden ember számára hirdetniök kell, amit Krisztus „tett és tanított”: elsősorban kereszthalálát és feltámadását. Ha nagyobb távlatban nézzük, vonatkozik ez a Mester tanítványainak és híveinek minden nemzedékére, hiszen nekik kell hittel *elfogadniok* Isten misztériumát, amely az emberi történelemben munkálkodik, és nyíltan *megvallani* azt a kinyilatkoztatott titkot, mely ennek a történetnek végérvényes értelmét feltárja.

7. Tehát az üdvrendben a Szentlélek és Krisztus között szoros kapcsolat van, ezért működik a Lélek az emberiség történetében mint „másik Vigasztaló”. Az evangélium örömhíre, amelyet a Názáreti Jézus hirdetett, az ő munkálkodása révén folyamatosan jut el másokhoz és terjed a világban. A Vigasztaló Szentlélek, aki a Megváltó földi jelenlétét és üdvözítő művét megszakítás nélkül folytatja az Egyház misztériumában és tevékenységében, amint azt Szent János szavai kifejezik: „Ő (ti. a Szentlélek) *megdicsőít engem, mert az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek*”.^[25] Ezek a szavak ismét megerősítik mindazt, ami már az előzőekben elhangzott:

„tanít”... „emlékeztet” ... „tanúskodik”. A teljes és abszolút kinyilatkoztatás, amelyet Isten önmagáról adott, amely Krisztusban beteljesedett és amelyről az apostolok prédikációikban tanúbizonyságot tettek, állandóan jelen van az Egyházban a láthatatlan Vigasztalónak, az igazság Lelkének közreműködésével. A Szentlélek missziója szoros kapcsolatban van Krisztus küldetésével. Ebből merít – és a megváltás gyümölcseit az emberiség és a világ történetében továbbadja és megerősíti. Ezt fejezi ki a „kapja” kifejezés: „az enyémből kapja, amit majd hirdetek nektek”. Jézus a „kapja” szót hangsúlyozva világosan kiemeli a „forrás” isteni és szentháromsági egységét: *„Minden, ami az Atyáé, az enyém is. Azért mondtam, hogy az enyémből kapja, amit majd hirdetek nektek.”*^[26] Azáltal hogy az „enyémből” merít, egyúttal abból merít, „ami az Atyáé”.

A „kapja-merít” kifejezések fényénél jobban megérthetjük azokat a jelentős szavakat, amelyeket húsvét előtt, az utolsó vacsora termében Krisztus mondott a Szentlélekről: „Jobb nektek, ha elmegyek, mert ha nem megyek el, akkor nem jön el hozzátok a Vigasztaló. *Ha azonban elmegyek, akkor elküldöm.* Amikor eljön, meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről.”^[27] Ezekre a szavakra még külön is vissza kell térnünk.

Atya, Fiú és Szentlélek

8. Jellegzetes Szent János szövegében, hogy az Atyát, a Fiút és a Szentlelket kifejezetten személynek nevezi. Az elsőt megkülönbözteti a másodiktól és a harmadiktól, éppen úgy mint ezeket egymástól. Jézus gyakran szól a Szentlélekről személyes névmással: „Ő”, és ugyanakkor egész búcsúbeszédében arról a kapcsolatról szól, mely az Atyát, a Fiút és a Szentlelket egymáshoz fűzi. Így: „A Vigasztaló... aki az Atyától származik”;^[28] és: az Atya „adja” a Szentlelket.^[29] Az Atya „küldi” a Szentlelket a Fiú nevében.^[30] „A Lélek majd tanúságot tesz a Fiúról.”^[31] A Fiú kéri az Atyát, hogy küldje a Vigasztalás Lelkét,^[32] de ugyanúgy ígéri nekünk kereszthalála általi „elmenetelére” utalva: „Ha elmegyek, akkor elküldöm nektek”.^[33] Az Atya küldi a Szentlelket atyaságának erejével, mint ahogyan küldte a Fiút;^[34] ugyanakkor küldi Krisztus megváltói erejéből, és ilyen értelemben a Fiú is küldi a Szentlelket: „Elküldöm őt nektek”.

Megjegyzendő, hogy az utolsó vacsora termében elhangzott ígérek a Szentlélek eljövételét Krisztus „*elmenetele*” utánra teszik. De az az „eljövétel”, melyről a *Jn 16,7-8*-ban van szó, világosan mutatja az összefüggést, amelyet *okozatinak* is mondhatunk a két esemény között: „Ha azonban elmegyek, akkor elküldöm nektek”. A Szentlélek eljön, amennyiben Krisztus a kereszthalál által távozik. Nemcsak a megváltás után, hanem a megváltás *eredményeként* jön el, amit Krisztus az Atya akarata és ténykedése szerint teljesített.

9. A húsvéti búcsúbeszédben – mondhatjuk – *elértük a Szentháromság kinyilatkoztatásának csúcsát*. Egyúttal ott vagyunk a végső eredmény előtt, a legdöntőbb szavaknál, melyek abban a közismert utolsó küldetésben nyertek kifejezést, amit az apostolok és általuk az Egyház kapott: „Elmenvén tehát tanítsatok minden népet” – ez olyan parancs, mely bizonyos értelemben magába foglalja a kereszténység szentháromsági formuláját: „...*kereszteljétek meg őket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében*”.^[35] Ez a formula rámutat Isten legbensőbb titkára és isteni életére: Atya, Fiú,

Szentlélek, háromságban isteni egység. A búcsúbeszédet úgy is értelmezhetjük, mint erre a szentháromsági formulára való felkészítést. Kifejeződik benne a szentség életadó ereje, amely a *háromszemélyű Isten életében részesít* oly módon, hogy az ember természetfeletti ajándékként megkapja a megszentelő kegyelmet. Így kap meghívást és nyer képességet az ember, hogy részesedjék Isten kifürkészhetetlen életében.

10. Isten az ő legbensőbb életében „szeretet”, [36] lényege szerint szeretet, amely mindhárom isteni Személyben közös. A személyes szeretet a Szentlélek mint az Atya és a Fiú Lelke. És ezért „mindent átlát, Isten mélységeit is”, [37] *mint teremtetlen szeretet, aki ajándékkul adja magát*. Azt állíthatjuk, hogy a Szentlélekben a háromságos Isten benső élete merő ajándékká lesz az isteni Személyek szeretetének állandó cseréjében, és Isten a Szentlélek által mint ajándék létezik. A Szentlélek ennek a kölcsönös önajándékozásnak, ennek a szeretetlétnek *személyes kifejezője* [38] Ő a Személyszeretet, Ő a Személy-ajándék: Istenben a valóság kifürkészhetetlen gazdagsága és a személy kimondhatatlan mélysége, ahogyan azt egyedül csak a kinyilatkoztatás adhatja tudtunkra.

De mert az Atyával és a Fiúval istenségében egylényegű, a Szentlélek egyúttal maga is szeretet és ajándék (teremtetlen ajándék), amelyből, mint *élő forrásból*, bőven árad *a teremtmények számára minden ajándék* (teremtett ajándék): a létezés ajándéka, amelyet minden teremtmény megkapott a teremtés által; a kegyelem ajándéka, amelyet az emberek kaptak az üdvrend által. Amint Szent Pál apostol írja: „...a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe Isten szeretete”. [39]

Isten a Szentlélekben ajándékkul adja magát üdvösségünkre

11. Krisztus búcsúbeszéde az utolsó vacsorán különös módon a Szentléleknek erre az „ajándékozására” és „önajándékozására” vonatkozik. Szent János evangéliumának ebben a részében feltárul az üdvösség misztériumának legmélyebb elgondolása, amely Isten örök üdvözítő tervéhez tartozik, és ez szinte kiáradása az Atya, a Fiú és a Szentlélek közösségének. Ez az örök elgondolás elvezet a Szentháromság titkától Jézus Krisztus világot megváltó misztériumához. *A megváltás, amelyet a Fiú befejezett* az ember evilági történetét tekintve – befejezett a kereszthalál és feltámadás általi „elmeneteléssel” – , teljes üdvözítő erejével egyúttal *átadatott a Szentléleknek*, „aki az enyémből merített”. [40] Szent János szövege azt mutatja, hogy Krisztus távozása az isteni terv szerint elengedhetetlenül szükséges feltétele a Szentlélek küldésének és eljövételének, de azt is mutatja, hogy akkor kezdődött meg Isten új, üdvözítő kommunikációja a Szentlélekben.

12. Ez *új kezdet* Isten *első, eredeti üdvöt adó* önközléséhez képest, amely azonos a teremtés misztériumával. Már a Teremtés könyvének első soraiban ezt olvassuk: „Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet... és Isten lelke (ruah Elohim) lebegett a vizek fölött”. [41] A Szentírás teremtés-fogalma nemcsak a világmindenség létrehívását jelenti, azaz a *létezés ajándékát*, hanem Isten Lelkének jelenlétét is a teremtésben, vagyis Isten megszentelő önközlésének

kezdetét, amelyben minden teremtményét részesíti. *Ez elsősorban az emberre vonatkozik*, aki Isten képére és hasonlatosságára teremtett: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá”.^[42] „Teremtsünk”: nemde felfogható a többszám, amelyben a Teremtő itt önmagáról szól úgy, hogy valamilyen módon a Szentháromság misztériumát jelzi, elsősorban a Szentháromság jelenlétét az ember teremtésének művében? A keresztény olvasó, aki ezt a misztériumot már ismeri, ennek visszfényét ezekben a szavakban felfedezheti. Mindenesetre a Teremtés könyvében ez az összefüggés megengedi, hogy az ember teremtésében meglássuk Isten üdvösséges önközlésének kezdetét, amennyiben az embert megajándékozza „képmásával” és a hozzá való „hasonlatossággal”.

13. Úgy tűnik tehát, hogy Jézus búcsúbeszédét is ilyen távoli, de alapvető „kezdettel” kell értelmeznünk, ahogyan azt a Teremtés könyvéből megismertük. „Ha én nem megyek el, akkor a Vigasztaló nem jön el hozzátok; de ha elmegyek, elküldöm Őt nektek.” Amennyiben Krisztus az ő „elmenetelét” a Vigasztaló „*eljövetele*” feltételének tekinti, Isten új, a Szentlélekben üdvöt hozó önközlésének kezdetét összekapcsolja a megváltás misztériumával. Ez főként azért új kezdet, mert közte és az első kezdet, valamint az emberiség egész története között – kezdve az ősbűntől – ott van a *bűn*, amely *ellentétben áll* a Szentlélek teremtésbeli jelenlétével és – főként – Istennek az *emberek iránti megszentelő önközlésével*. Szent Pál írja, pontosan a bűn miatt: „...a természet ugyanis a mulandóságnak van alávetve... sóhajtozik és vajúdik mindmáig”, és „várja Isten fiainak megnyilvánulását”.^[43]

14. Ezért mondta Jézus az utolsó vacsora termében: „Jobb nektek, ha elmegyek.” „Ha elmegyek, elküldöm hozzátok.”^[44] Krisztusnak a kereszt általi „távozása” megváltó erővel bír – és ez a Szentlélek új jelenlétét jelenti a teremtésben, Isten új önközlését az ember számára a Szentlélekben. „Mivel Isten fiai vagytok, a Fia Lelkét árasztotta a szívünkbe az Isten, aki őt így szólítja: Abba, Atya!” – írja Szent Pál a Galatáknak szóló levélben.^[45] A Szentlélek az Atya Lelke, amint azt az utolsó vacsora termében a búcsúbeszéd tanúsítja. De egyúttal a *Fiú Lelke: Jézus Krisztus Lelke*, ahogyan azt az apostolok és főként a tarzuszi Pál tanúsítják.^[46] Amikor ez a Lélek „kiárad a szívünkbe”, akkor kezd beteljesülni, amire „a teremtés sóvárogva vár”, amint azt a Rómaiakhoz írt levélben olvassuk.

A Szentlélek eljövételének *feltétele* volt Krisztus elmenetele. Ha ez az „elmenetel” az *apostoloknak szomorúságot okozott is*,^[47] amely szomorúság nagypénteken érte el tetőpontját a szenvedésben és halálban – ez a „szomorúság... örömmé fordult”.^[48] Az üdvözítő „elmenetel” magába foglalja a dicsőséges feltámadást és a visszatérést az Atyához. Az apostolok sorsa Mesterük távozásakor olyan szomorúság, amelyen átragyog az öröm; ez az elmenetel „jó”, mert ezért jött el a másik „Vigasztaló”.^[49] Megváltásunk eszköze, a kereszt árán jön el a Szentlélek, Jézus Krisztus egész húsvéti misztériumának erejében, hogy az apostolokkal maradjon *pünkösdi napjától*, hogy az Egyházzal maradjon, az Egyház által és az Egyházban a világgal.

Ezen az úton *valósult meg véglegesen* a Szentháromság önközlésének *új kezdete* a Szentlélekben Krisztus által, aki az emberek és a világ Megváltója.

A Szentlélekkel felkent Messiás

15. Beteljesedett tehát a Messiás küldetése, aki megkapta a Szentlélek teljességét a választott nép és az egész emberiség számára. A *Messiás* szó szerint *Krisztust*, azaz „Felkentet” jelent, az üdvtörténetben pedig azt, „aki Szentlélekkel van felkenve”. Ez volt az Ószövetség prófétai hagyománya. Ezt követte Simon Péter, amikor Kornéliusz házában így szólt: „Ti tudjátok, mik történtek a Jánostól hirdetett keresztség után... egész Júdeában. *Miképp kente fel az Isten a názáreti Jézust Szentlélekkel és hatalommal.*”^[50]

Péter szavai és sok más hasonló kijelentés^[51] után vissza kell térnünk Izaiás jövendöléséhez, amelyet olykor „ötödik evangéliumnak” vagy „az Ószövetség evangéliumának” szoktak nevezni. Amikor Izaiás egy titokzatos személy eljövételéről szól, aki az újszövetségi kinyilatkoztatás szerint maga Jézus, összekapcsolja ezt a személyt és küldetését a Szentléleknek, az Úr Lelkének különleges cselekvésével. Így szól a próféta:

„És vessző kél majd Jessze törzsökéből,

És virág nő ki gyökeréből.

És *rajta lesz majd az Úr lelke:*

a bölcsesség és az értelem lelke,

a tanács és az erősség lelke,

a tudás és a jámborság lelke,

és eltölti őt az Úr félelmének lelke,

és az Úr félelmében telik öröme.”^[52]

Ez a szöveg jelentős az Ószövetségnek a „Lélekről” szóló egész tanítását tekintve, mert mintegy híd a régi szentírási „Lélek” fogalom – amelyet „karizmatikus lehelet”-nek értelmeztek – és a „Lélek” között, *aki személy és ajándék a személy számára*. A Messiás Dávid családjából (Jessze törzsökéből) maga is személy, akin rajta van az Úr lelke. Bizonyára nem beszélhetünk erről a szentírási helyről mint a Szentlélek kinyilatkoztatásáról, de – ezeket az eljövendő Messiásra alkalmazva – megnyílik az út, amely az Újszövetségben előkészíti a Szentlélek teljes kinyilatkoztatását a Szentháromság misztériumának egységében.

16. Ez az út maga a Messiás. Az Ószövetségben a felkenés a Lélek adományának külső szimbóluma volt. A Messiás – sokkal inkább, mint bármely ószövetségi felkent személy – az egyedüli nagy „Fölkent”, *kit maga az Isten kent fel*. Fölkent abban az értelemben, hogy Isten Lelkének teljességét birtokolja. Ő lesz a közvetítő is, aki ezt a Lelket az egész népnek szétosztja (ajándékozta). Erről szólnak a próféta további szavai:

„Az Úr lelke van rajtam,

mert felkent engem az Úr,

elküldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek,

meggyógyítsam a megtört szívűeket,

szabadulást hirdessek a foglyoknak,

szabadságot a bezártaknak,
 hogy hirdessem az Úr megszentelődésének esztendejét.”[53]

A Fölkent „*az Úr lelkével*” együtt kapott küldetést: „Most maga Isten, az Úr küld a lelke által”. [54]
 Izaiás könyve szerint a Fölkent és az Úr lelkével együttesen küldött *Isten kiválasztott Szolgája*,
 akin Isten lelke nyugszik:

„Íme a szolgám, akit támogatok,
 a választottam, akiben kedvem telik.
 Kiárasztom rá lelkemet.” [55]

Köztudottan Izaiás könyve az Úr Szolgáját úgy nyilatkoztatja ki, mint a Fájdalmak férfiát: mint a
Messiást, aki szenvedett a világ bűneiért.[56] És egyúttal ő az, kinek küldetése *elhozza az egész*
emberiség számára az üdvösség gyümölcsét.

„Igazságot visz majd ő a nemzeteknek...”[57] azért „...tettelek a nép szövetségévé, a nemzetek
 világosságává...”[58] „...hogy üdvösségem eljusson a föld határáig”. [59]

Mert: „A lelkem, amely rajtad nyugszik,
 és szavaim, amelyeket ajkadra adtam,
 nem hagyják el ajkadat,
 sem gyermekeid ajkát,
 sem gyermekeid gyermekeinek ajkát,
 mostantól mindörökre – mondja az Úr.” [60]

Az itt idézett prófétai szövegeket az *evangéliumok fényében* kell olvasnunk, mint ahogyan az
 Újszövetség is az Ószövetség eme csodálatos szövegeiben különös megvilágítást nyer. A próféta
 a Messiást úgy ábrázolja, mint aki a *Szentlélek erejében jön, aki magában hordja ennek a*
Léleknek a teljességét mások részére is, Izraelnek, minden népnek, az egész emberi nem
 számára. A Szentlélek teljességét sokfajta ajándék követi, az üdvösség adományai, amelyek
 különösen a szegényeknek és a szenvedőknek szólnak, és mindenkinek, aki szívét ezeknek az
 adományoknak kitárja – gyakran életük fájdalma tapasztalatával; de mindenekelőtt azzal a belső
 készséggel, amely a hitből ered. Az agg Simeon, „igaz és istenfélő ember”, akit a „Szentlélek
 töltött el”, amikor Jézust a templomban bemutatták, megpillantotta benne „az üdvösséget, amely
 minden nép számára készült”, de azt a szenvedést is – a keresztet – , melyet édesanyjával együtt
 el kell viselnie.[61] Még mélyebben megértette ezt Szűz Mária – aki „a Szentlélektől foganta őt”
 [62] – , amikor szívében gyakran elgondolkozott a Messiás misztériumáról, amelynek ő is részese
 lett.[63]

17. Hangsúlyoznunk kell itt, hogy „az Úr lelke”, ki az eljövendő Messiáson nyugszik, világosan és
 kifejezetten *Isten ajándéka*, mely az Úr Szolgájának, *mint személynek szól*. De ő maga nem
 személy, aki másoktól különálló és önálló; mert csak az Úr akaratából, szabad elhatározásából és

választása szerint tevékenykedik. Még ha Izaiás szövegéből az tűnne is ki, hogy az Úr Szolgája, a Messiás üdvös tevékenysége magába foglalná a Lélek munkáját is, akkor sem lehet még szó az ószövetségi szövegekben olyasmiről, ami alapján különbséget tehetnénk a tevékenykedő alanyok vagy az isteni Személyek között, ahogyan ők a Szentháromság misztériumában léteznek, amint az később az újszövetségi kinyilatkoztatásból ismeretessé vált. Izaiásnál (mint az egész Ószövetségben) a Szentlélek személy volta rejtve maradt: rejtve az egyetlen Isten kinyilatkoztatásában, és rejtve az eljövendő Messiás ígérésében is.

18. *Jézus messiási tevékenységének kezdetén hivatkozni fog ezekre az Izaiásban található ígéretekre.* Mindez Názáretben fog történni, ahol életének harminc esztendejét Józsefnek, az ácsnak házában töltötte, édesanyjával Szűz Máriával. Amint alkalma nyílt, hogy a zsinagógában szóhoz jusson, kinyitotta Izaiás könyvét és arra a helyre talált, hol ez állt: „Az Úr lelke rajtam; ezért kent fel engem.” Miután felolvasta Izaiás könyvéből a 61, 1-2 szövegét, a körülállókhoz fordult: „*Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok.*”^[64] Ilyen módon jelentette ki és hirdette: ő az, akit az Atya „felkent”, ő a Messiás, azaz Krisztus, ő az, akin a Szentlélek nyugodott, mint magának az Istennek ajándéka, ő az, kit teljesen eltöltött a Szentlélek, akiben megnyilvánult Isten ajándékának „új kezdete”, melyet Isten az emberi nemnek ad a Szentlélekben.

A Szentlélek „felmagasztalja” a Názáreti Jézust

19. Bár Jézust szülővárosában, Názáretben nem fogadták el Messiásnak, nyilvános fellépésének kezdetén *az egész nép számára Keresztelő János tett tanúságot* messiási küldetéséről a Szentlélekben. János, Zakariás és Erzsébet fia a Jordánnál hirdette a Messiás jövetelét, és kiszolgáltatta a népnek a bűnbánat keresztségét. Ezt mondta: „Én csak vízzel keresztelek, hogy bűnbánatra indítsalak benneteket, de aki a nyomomba lép, az hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy saruját hordozzam. *Ő Szentlélekkel és tűzzel fog benneteket megkeresztelni.*”^[65]

Keresztelő János Krisztust, a Messiást nemcsak úgy hirdette, mint aki a Szentlélekben „jön”, hanem úgy, mint aki hozza a Szentlelket amint azt Jézus az utolsó vacsora termében világosan kijelentette. János itt pontosan adja vissza Izaiás szavait, melyek az Ószövetség prófétájánál a jövőre vonatkoztak, de ő Jordán-parti prédikációjában saját tanítása szerint hirdeti meg a közvetlen messiási valóságot. János nemcsak próféta, hanem valaminek a kihirdetője, Krisztus előfutára. Amit hirdet, az mindenki szeme láttára beteljesedik. A Názáreti Jézus a Jordánhoz jön, hogy ő is részesedjék a bűnbánat keresztségében. János, meglátva őt, így szólt: „Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.”^[66] Ezt a Szentlélek ihletésétől indítva mondotta, *tanúsítva, hogy beteljesedett Izaiás jövendölése.* Egyidejűleg hitet tett a Názáreti Jézus megváltói küldetése mellett. János szájában az „Isten Báránya” a Megváltóra vonatkozó igazság megerősítése, mely nem kevésbé jelentős, mint amit Izaiás mondott: „az Úr Szolgája”.

János Jordán-parti tanúságtételével az a Názáreti Jézus, akit honfitársai elvetettek, *felmagasztaltatott Izrael szeme láttára, mint Messiás, mint a Szentlélek „Felkentje.”*^[67] De ezt a

tanúságtételt egy másik tanúskodás erősítette meg, mely magasabb rendű a három szinoptikus elbeszélése szerint. Ugyanis „amikor már az egész nép megkeresztelkedett és Jézus is fölvette a keresztséget és imádkozott, megnyílt az ég és a Szentlélek leszállt rá látható alakban, galambként”^[68], egyúttal „szózat hallatszott az égből: Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem”.^[69]

*Ez szentháromsági istenjelenés volt, amely tanúskodott Krisztus felmagasztalásáról a Jordán-parti keresztségkor, s nemcsak Keresztelő János tanúságát erősíti, hanem feltár egy sokkal mélyebb igazságot a Názáreti Jézusról, a Messiásról: a *Messiás az Atya szeretett Fia*. Az Ő ünnepélyes felmagasztalása nem szorítkozik „Isten Szolgájának” messiási küldetésére. Isten megjelenésének fényében ez a Jordán-parti felmagasztalás a Messiás személyének misztériumát érinti. Felmagasztaltatott, mert az isteni tetszés Fia. Az égből hallatszott a hang: „az én Fiam.”*

20. A Jordán-parti istenjelenés csupán futólagosan világítja meg a Názáreti Jézus misztériumát, akinek egész tevékenysége a Szentlélek jelenlétében bontakozik ki.^[70] Ezt a misztériumot maga Jézus tárta fel, lépésről lépésre erősítve meg mindazzal, „amit tett és tanított”.^[71] E tanítás és messiási jelek során, melyeket Jézus művelt, mielőtt az utolsó vacsora termében a búcsúbeszédre sor került volna, olyan szavakat és cselekményeket találunk, melyek különösen fontosak ebben a lépésről lépésre kibontakozó kinyilatkoztatásban. Lukács evangélista, ki Jézusról azt mondja: „telve volt Szentlélekkel”, és: „a Lélek ösztönzésére a pusztába vonult”,^[72] majd elbeszéli, hogy a hetvenkét tanítvány, visszatérve arról a hithirdető útról, melyre Jézus küldte őket,^[73] nagy örömmel számolt be az elért eredményről, és „abban az órában Jézus kitörő örömmel *dicsőítette az Istent a Szentlélekben*, ezekkel a szavakkal: Dicsőítelek Atyám, ég és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és okosak elől és kinyilvánítottad a kicsinyeknek. Igen, Atyám, így tetszett neked.”^[74] Jézus felujjong az isteni atyaságban; felujjong, mert szabad volt néki kinyilatkoztatnia ezt az atyaságot; felujjong, mert ez az isteni atyaság különösen a kicsinyekre áradt ki. Mindezeket az evangélista csak érintve, ebben a kifejezésben foglalja össze: „felujjongott a Szentlélekben”.

Jézust ez a felujjongása arra indítja, hogy még többet mondjon. Halljuk is: „Mindent átadott nékem Atyám. Senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya, és hogy ki az Atya, azt csak a Fiú, vagy akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.”^[75]

21. Ami a Jordánnál történt az istenjelenéskor, az „kívülről” jött, mondhatjuk: „felülről” – de most „a bensőből fakad”, *abból a mélységből, mely maga Jézus*. Ez az Atyának és a Fiúnak még bőségesebb kinyilatkoztatása, kiket a Szentlélek egyesít. Jézus csak Isten atyaságáról és a saját fiúságáról szól; nem szól közvetlenül a Szentlélekről, aki a szeretet, és aki egybekapcsolja az Atyát és a Fiút. *De amit mégis mond az Atyáról és önmagáról, a Fiúról, az a Szentlélek teljességéből fakad*, aki benne van, aki kiáradt az ő szívébe, az ő „Én”-jét áthatja, ki őt bensőleg serkenti és élteti munkájában. Ezért „ujjongott fel a Szentlélekben”. Krisztusnak a Szentlélekkel való egysége – amelynek teljesen tudatában volt – fejeződik ki ebben az ujjongásban; és ez bizonyos mértékben feltárja az ujjongás forrásának a titkát is. Itt szó van arról a különleges

kinyilatkoztatásról és felmagasztalásról, mely az Emberfiának, a Krisztus-Messiásnak sajátja, kinek emberi természete hozzátartozik Isten Fiának személyéhez, lényegi egységben a Szentlélek istenségével.

Isten atyaságának csodálatos tanúságában a Názáreti Jézus önmagát, isteni „Én”-jét is kinyilatkoztatja: Ő valóban az Atyával egylényegű Fiú, és ezért „senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú”. Ő az a Fiú, ki: „értünk emberekért és a mi üdvösségünkért... emberré lett... a Szentlélek erejéből... és született egy szűztől, kinek neve Mária.”

A feltámadt Krisztus így szólt: „Vegyétek a Szentlelket”

22. Lukács elbeszélése elvezet minket annak az igazságnak a közelébe, amely az utolsó vacsora termében, a búcsúbeszédben hangzott el. A Szentlélektől felmagasztalt Názáreti Jézus ebben a beszédben és beszélgetésben úgy tüntette fel magát, *mint aki „hozza” a Lelket*, és akinek a kereszt általi elmenetele árán kell hoznia a Lelket, és át kell „adnia” az apostoloknak és az Egyháznak.

A „hozni” szó itt mindenekelőtt azt jelenti, hogy *„kinyilatkoztatni”*. Az Ószövetségben már a Teremtés könyvéből megismertük Isten Lelkét, először mint Isten *leheletét*, amely életet ad, vagyis mint természetfeletti „életadót”. Izaiás könyve úgy mutatja be, mint *ajándékot*, amely a Messiás személyének szól, rajta nyugszik és belülről irányítja minden üdvös munkáját. Amit Izaiás hírül adott, az a Jordánnál konkrét formát öltött: a Názáreti Jézus az, *aki a Szentlélekben jön*, és hozza Őt, mint *saját személyének* ajándékát, hogy embersége által kiárassza: „ő fog megkeresztelni benneteket Szentlélekben”.^[76] Lukács evangéliuma a Szentléleknek ezt a kinyilatkoztatását erősíti meg és gazdagítja: Ő az, aki Jézus Krisztus messiási életének és tevékenységének *legbensőbb forrása*.

Mindazzal, amit Jézus az utolsó vacsora termében mondott, a Szentlelket új és teljesebb formában nyilatkoztatta ki. *Ő nem csak egy személynek* (a Messiás személyének) *szóló ajándék*, hanem *mint ajándék maga is személy*. Jézus úgy hirdeti meg eljövételét, mint „másik Vigasztalóét”, ki mint az igazság Lelke az apostolokat megtanítja „minden igazságra”.^[77] Mindez a Szentlélek és Krisztus közötti különleges kapcsolat erejében történik: „az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek”.^[78] Ennek a közösségnek ősforrása az Atya: „Minden, ami az Atyáé, az enyém is. Azért mondtam, hogy az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek.”^[79] Mert a Szentlélek az Atyától származik és az Atya küldte Őt.^[80] Először úgy küldte a Szentlelket, *mint az emberré lett Fiúnak szóló ajándékot*, hogy a messiási ígéreteket teljesítse. Krisztusnak, a Fiúnak az „elmenetele” után – János írása szerint – *közvetlenül „jött”*; ez az ő új küldetése – hogy befejezze a Fiú művét. Így Ő lesz az, ki az üdvtörténet új korszakát teljessé teszi.

23. A húsvéti események küszöbén állunk. A Szentléleknek, mint Személynek és ajándéknak új és végérvényes kinyilatkoztatása éppen ekkor történt. *A húsvéti események* – Krisztus

szenvedése, halála és feltámadása – egyúttal a Szentlélek *új eljövételének ideje*; Ő most a Vigasztaló és az igazság Lelke. Ez az új kezdés ideje, melyben az háromságos egy Isten önmagát közli az emberekkel a Szentlélekben, Krisztusnak, a Megváltónak a műve által. Ez az új kezdet a világ megváltása: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte”.^[81] A Fiú „odaadásában”, a *Fiú ajándékozásában* mutatkozik meg Isten legmélyebb lényege, az isteni szereteté, amely az ajándékozás gazdagságának kimeríthetetlen forrása. *Abban az ajándékban, melyet a Fiú ad*, kiteljesedik az örök Szeretet és gazdagság kinyilatkoztatása: a Szentlélek, ki az istenség kifürkészhetetlen mélységében Személy-ajándék. A Fiú műve által, vagyis a húsvéti misztérium által új módon jön el, mint az apostoloknak és az Egyháznak – és általuk az emberiségnek és az egész világnak – adott ajándék.

24. Ez a misztérium *a feltámadás napján* kapta végleges jelentését. Ezen a napon a Názáreti Jézus, „ki test szerint Dávid nemzetségéből született – amint Pál apostol írja – , a szentség lelke szerint... a halálból való föltámadásával az Isten hatalmas Fiának bizonyult”.^[82] Így elmondhatjuk, hogy Krisztusnak mint Messiásnak a Szentlélekben való felmagasztalása csúcspontját a feltámadásban érte el, amelyben Isten Fiának bizonyult, „telve hatalommal”. És ez a hatalom, melynek forrása a kifürkészhetetlen szentháromságos közösségből tör elő, mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy a feltámadt Krisztus egyrészt beteljesíti Isten ígétét, melyet már a próféta ajka hirdetett: „Új szívet adok nektek, és új lelket oltok belétek... az én lelkemet”,^[83] másrészt teljesíti a saját ígétét amelyet az apostoloknak tett e szavakkal: „ha elmegyek, akkor elküldöm Őt nektek”.^[84] Ez pedig az igazság Lelke, a Vigasztaló, kit a feltámadt Krisztus küldött, hogy testünket hasonlóvá tegye a maga megdicsőült testéhez..^[85]

Íme: „Amikor beesteledett, még a hét első napján megjelent Jézus a tanítványoknak, ott, ahol együtt voltak, bár a zsidóktól való félelmükben bezárták az ajtót. Belépett, megállt középen és köszöntötte őket: „Békesség nektek!” E szavakkal megmutatta nekik kezét és oldalát. Az Úr láttára öröm töltötte el a tanítványokat. Jézus megismételte: „Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.” Ezekkel a szavakkal rájuk lehelt, s így folytatta: „*Vegyétek a Szentlelket!*”^[86]

Szent János evangéliumában ezen a helyen minden szónak megvan a maga külön jelentősége, különösen ha egybevetjük a húsvéti események előtt az utolsó vacsora termében elhangzott kijelentésekkel. Mindezek az események – Jézusnak, akit az Atya fölkent és e világba küldött, szent *háromnapja* (triduum sacrum) – a beteljesedéshez jutottak. Krisztus ugyanis, ki a kereszten „kilehelte lelkét”,^[87] az Emberfia, az Isten Báránya, feltámadása után az apostolokhoz ment, hogy „*rájuk leheljen*” azzal a hatalommal, melyről a Római levél szól.^[88] Az Úr megjelenése örömmel töltötte el az ottlevőket: „szomorúságtok örömmé változik”,^[89] amint azt szenvedése előtt megígérte. De mindenekelőtt beteljesedik a búcsúbeszéd legfontosabb ígérete: a feltámadt Krisztus, mintegy bevezetve az új teremtést, *az apostoloknak „elhozta” a Szentlelket*. Elhozta, „elmenetele” erejében. Nekik ajándékozta ezt a Lelket, mintegy a kereszten szerzett sebei által: „megmutatta nekik kezét és oldalát”. Keresztre feszítésének erejében mondhatta nekik: „Vegyétek a Szentlelket”.

Szoros kapcsolat alakult ki így a Fiú küldése és a Szentlélek küldése között. Semmiféle küldetése nem létezik a Szentléleknek (az ősbűn után) a keresztség és a feltámadás nélkül: „Ha nem megyek el, a Vigasztaló nem jön el hozzátok”.[90] Szoros kapcsolatba jutott a Fiú küldése és a Szentlélek küldése magában a megváltásban. A Fiú küldetése – bizonyos értelemben – a megváltásban beteljesedett. A Szentlélek pedig a megváltásból „merít”: „az enyémből kapja, amit majd hirdetek nektek”.[91] A megváltást a Fiú teljesítette, mint Fölkent, ki a Szentlélek erejében jött és tevékenykedett, és végül a keresztfán teljes áldozatul adta magát. De ez a megváltás állandó folyamat az emberek szívében és tudatában, a világ történetének folyamán, a Szentlélek által, aki a „másik Vigasztaló”.

A Szentlélek és az Egyház ideje

25. „A mű elkészülte után – melyet az Atya a Fiúra bízott, hogy elvégezze a földön (vö. Jn 17, 4),[92] – pünkösdkor elküldetett a Szentlélek, hogy szüntelenül megszentelje az Egyházat, s így a hívőknek Krisztus által az egy Lélekben megnyílják az Atyához vezető út (vö. Ef 2, 18). Ő az élet Lelke, azaz az örök életre szökellő víz forrása (vö. Jn 4, 14; 7, 38-39); aki által az Atya a bűnnek meghalt embereket élte, míg végül halandó testüket föltámasztja Krisztusban (vö. Róm 8, 10-11.).

Ezekkel a szavakkal szól a II. Vatikáni Zsinat az *Egyház pünkösd szünetéről*. Ez az esemény a végleges kinyilatkoztatása mindannak, ami már húsvétvasárnap megtörtént az utolsó vacsora termében. Eljött ugyanis a feltámadt Krisztus, és „elhozta” az apostoloknak a Szentlelket. Nekik adta ezekkel a szavakkal: „Vegyétek a Szentlelket”. *Ami akkor bent, az utolsó vacsora termében történt, „zárt ajtó mellett”, később, pünkösd napján feltárult kifelé az emberek előtt is. Az utolsó vacsora termének ajtaja kitért, és az apostolok Jeruzsálem lakóihoz és az ünnepre megjelent zarándokokhoz fordultak, hogy a Szentlélek erejével tanúságot tegyenek Krisztusról. Így beteljesedett az ígélet: „...ő majd tanúságot tesz rólam. Tegyetek ti is tanúságot rólam, hiszen kezdettől fogva velem voltatok.”[93]*

A II. Vatikáni Zsinat egy másik dokumentumában ezt olvashatjuk: „Kétségkívül, a Szentlélek már működött a világban, mielőtt Krisztus megdicsőült. Pünkösd napján azonban kiáradt a tanítványokra, hogy mindörökké velük is maradjon: az Egyház a nagy nyilvánosság elé lépett, az evangélium elterjesztése pedig megkezdődött a pogányok között az igehirdetés által.[94]

Az „*Egyház ideje*” kezdődött el a Szentlélek eljövételével, illetőleg akkor, amikor a Szentlélek leszállt az utolsó vacsora termében összegyűltekre: az apostolokra és Máriára, Urunk Édesanyjára.[95] Az Egyház ideje kezdődött el, amikor a kimondottan az igazság Lelkére, a Vigasztalóra vonatkozó *utalások és ígéletek* teljes erővel és világosan beteljesedtek az apostolokban, és ezzel megszületett az Egyház. Erről szól részletesen és több helyen az Apostolok Cselekedetei, melyből kitűnik, hogy az első közösségben, annak meggyőződése szerint – amint azt Szent Lukács tanúsítja – , a *Szentlélek láthatatlanul*, de mégis érzékelhető módon *átvette azok vezetését*, kik Jézus eltávozása után szívük mélyén árváknak érezték magukat. De a

Szentlélek eljövetele alkalmassá tette őket a rájuk bízott feladatok elvégzésére. Úgy érezték, hogy telve vannak erővel. Ez a Szentlélek munkájának eredménye, amit folytat az Egyházban, az apostolok utódaiban is. A Szentlélek kegyelmi ajándékát az apostolok kézrátétellel adták tovább munkatársaiknak. Ez folytatódik a püspökszentelésben. A püspökök viszont szentségi rendjüknél fogva, a lelki adományok szent szolgálatában a bérálás szentségével erősítik meg mindazokat, akik vízből és Szentlélekből újjászülettek. Így bizonyos értelemben a pünkösdi kegyelme mindig jelen van az Egyházban.

Úgy, amint a zsinat írja: „A Lélek az Egyházban és a hívők szívében mint templomában lakik (vö. 1Kor 3,16; 6, 19), imádkozik bennük és tanúságot tesz a fogadott fiúságról (vö. Gal 4,6; Róm 8, 15-16, 26). Az Egyházat, melyet elvezet a teljes igazságra (vö. Jn 16,13) és összefog a szolgálatban és a közösségben, különböző hierarchikus és karizmatikus ajándékokkal látja el, irányítja és ékesíti a maga gyümölcseivel (vö. Ef 4, 11-12; 1Kor 12,4; Gal 5, 22). Az evangélium erejével megfiatalítja az Egyházat, szüntelenül megújítja és elvezeti a »vőlegénnyel való teljes egyesülésre«.”^[96]

26. A zsinat *Lumen gentium* kezdetű konstitúciójából idézett sorok mutatják, hogy a Szentlélek eljövetelével elérkezett az Egyház ideje. E sorok azt is feltárják, hogy ez az idő, az „Egyház ideje” megmarad. Tartani fog századokon és nemzedékeken át. A mi évszázadunkban, amelyben az emberiség már a Krisztus utáni második évezred végéhez közeledik, az Egyháznak „ez az ideje” különösen kifejezést nyert a *II. Vatikáni Zsinatban*, mint évszázadunk zsinatában. Közismert dolog, hogy ez a zsinat ekkleziológiai jellegű volt: *az Egyház volt a zsinat témája*. Ugyanakkor a zsinat tanítása „pneumatológiai”, vagyis *át van itatva a Szentlélekről szóló igazsággal*, mert a Szentlélek az Egyház lelke. Elmondhatjuk, hogy a *II. Vatikáni Zsinat* gazdag tanításával felölel mindent, „amit a Lélek az Egyháznak mond”^[97] az üdvtörténet jelenlegi szakaszában.

Amennyiben a zsinat az igazság Lelkének irányítását követte és vele együtt tett tanúságot, *különleges módon megerősítette a vigasztaló Szentlélek jelenlétét*. Bizonyos értelemben újból jelenvalóvá tette ebben a mi nehéz korszakunkban. Ebben a meggyőződésben jobban megérthetjük azoknak a kezdeményezéseknek a fontosságát, melyeknek célja a *II. vatikáni zsinat* létrejötte, tanításának, lelkipásztori és ökumenikus irányvonalának meghatározása volt. Ilyen módon kell látnunk és értékelnünk a későbbi *Püspöki Szinódus üléseit* is. Ezek arra törekszenek, hogy az igazság és a szeretet gyümölcsei – a Szentlélek igaz gyümölcsei – Isten népének maradandó értékei legyenek földi zarándokútján évszázadokon át. Az Egyháznak ez a munkája nélkülözhetetlen, hogy a Szentlélek üdvös gyümölcseit, amelyeket a zsinat ajándékozott nekünk, helyesen értelmezzük és megerősítést is nyerjünk. Ezért figyelmesen meg kell tudnunk különböztetni ezeket mindattól, ami ellentétes velük, főként attól, ami „e világ fejedelmétől” származik.^[98] Ez a „megkülönböztetés” a zsinat munkájának megvalósításában annál is fontosabb, mert *nagyon kitárult a zsinat a mai világ felé*, amint az világosan kitűnik a *Gaudium et spes* és a *Lumen gentium* konstitúciókból, melyek az Egyházzal, illetőleg *az Egyház és a mai világ* viszonyáról szólnak.

A zsinat lelkipásztori konstitúciójában olvassuk: „A tanítványok közössége ugyanis emberekből, sőt Krisztusban egységet alkotó emberekből áll, akiket a Szentlélek irányít az Atya országa felé vezető zarándokúton, és megkapták az üdvösség hírért, hogy mindenkinek elmondják. Ezért e közösség az egész emberi nemmel és annak történelmével valóban bensőséges kapcsolatban érzi magát.” [99]

„Az Egyház jól tudja, hogy a földi táplálékokkal soha jól nem lakó emberi szív legmélyebb vágyainak egyedül Isten felel meg, akinek maga az Egyház is szolgál.” [100] „Isten Lelke, aki csodálatos előrelátással irányítja az idők folyását, és megújítja a föld színét, e fejlődés mellett áll.” [101]

MÁSODIK FEJEZET A LÉLEK, KI MEGGYŐZI A VILÁGOT A BŰNRŐL

Bűn, igazság, ítélet

27. Amikor Jézus az utolsó vacsora termében búcsúbeszéde során szól a Szentlélek eljövételéről, melynek „ára” az Ő elmenetele – „Ha én elmegyek, elküldöm Őt nektek” –, azonnal hozzáfűzi: „Amikor eljön, meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről”. [102] Az igazság Lelke, az a Közbenjáró, aki az ígéret szerint „tanít”, „emlékeztet”, aki „tanúságot tesz”, aki „elvezet a teljes igazságra”, a most idézett kijelentés szerint ugyanaz, aki „meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről”.

Jelentősnek tűnik itt maga a *szövegösszefüggés*. A Szentlélekről szóló híradást Jézus összekapcsolja azokkal a szavaival, melyek a kereszttel „elmeneteléről” szólnak, sőt hangsúlyozza ennek szükségességét: „Jobb nektek, ha elmegyek, mert ha nem megyek el, akkor nem jön el hozzátok a Vigasztaló”. [103]

Még fontosabb az *a magyarázat, melyet Jézus maga fűz* ehhez a három szóhoz: bűn, igazság, ítélet. Mert azt mondja: „...meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről. A bűnről, amiért nem hittek bennem. Az igazságról, hogy az Atyához megyek és többé nem láttok. Az ítéletről, mert a világ fejedelme ítélet alá esett.” [104] A bűnnek, az igazságnak és az ítéletnek Jézus elgondolásában *megvan a maga határozott értelmezése*, és ez különbözik e szavaknak attól a jelentésétől, melyet olyan valaki tulajdonítana nekik, aki Jézus elgondolását nem ismeri. Ez az értelmezés utal arra, hogyan kell értenünk „a világ meggyőzését”, melyet a Szentlélek végez el. Itt fontos az egyes szavak jelentése, de az a tény is, hogy Jézus ezeket egymással összefüggésben használja ugyanabban a mondatban.

A *bűn* ezen a helyen hitetlenséget jelent, melyet Jézus az „övéi” között tapasztalt Názáretben. Ez küldetésének tagadását jelenti, ami az embereket odáig juttatja, hogy halálra ítélik őt. Amikor Jézus ezzel kapcsolatban *az igazságot* említi, bizonyára azt a végérvényes igazságot tartja szem előtt, melyben majd az Atya részesíti őt a feltámadás dicsőségében és a mennybemenetelben:

„Én az Atyához megyek”. Az így értelmezett bűn és igazság összefüggésében az *ítélet* azt jelenti, hogy az igazság Lelke feltárja a világ bűnét, mely Jézust kereszthalálra ítélte. De Jézus nem azért jött a világba, hogy megítélje és kárhoztassa: *azért jött, hogy üdvözítse*.^[105] Ez a „meggyőzi a bűnről és az igazságról”, a világ üdvére és az emberek üdvösségére irányul. Pontosan ezt az igazságot látszik hangsúlyozni, hogy az „ítélet” csak a „világ fejedelmére”, a Sátánra vonatkozik, aki kezdettől fogva az üdvösség, az embereknek Istennel való szövetsége és egysége ellen fordítja a teremtés művét: ő már kezdettől fogva „ítélet alá esett”. Ha a közbenjáró Lélek fel akarja tártani a világnak ezt az ítéletet, ezt csak azért teszi, hogy Krisztus üdvözítő tevékenységét segítse.

28. Itt különösen ügyelnünk kell a Szentléleknek arra a feladatára, hogy „meggyőzi a világot a bűnről”, ugyanakkor figyelembe kell vennünk a teljes szöveget, amelyet Jézus az utolsó vacsora termében mondott. A Szentlélek, aki a Fiútól átvette a megváltás művét a világban, átvette azt a feladatot is, hogy „győzze meg a bűnről” – gyógyítás céljából. Ez a meggyőzés *állandó kapcsolatban van az igazsággal*, azaz az Istenben való végső üdvösséggel, hogy beteljesedjék az üdvrend, melynek középpontja a megfeszített és megdicsőült Krisztus. *Isten üdvözítő terve* bizonyos módon kivonja az embert az *ítélet* alól, a kárhozat alól, amellyel a Sátánt, „ennek a világnak fejedelmét” sújtotta; ő az, ki bűne által „ennek a sötét világnak kormányzója” lett.^[106] Az ítélet ilyen beállítása tág teret nyit a bűn és az igazság megértéséhez. Miközben a Szentlélek, a háttérben Krisztus keresztségével, bemutatja az üdvrendben a *bűnt* (mondhatjuk „a megváltott bűnt”), értésünkre adja, hogyan tartozik küldetéséhez annak a bűnnek feltárása, amelyet már öröktől fogva elítéltek (az „elítelt bűn”).

29. Mindazok a szavak, melyeket az Üdvözítő szenvedésének előestéjén az utolsó vacsora termében mondott, *állandóan jelen vannak az Egyház életében*, főként azok, melyek a Szentlélekről, a Vigasztalóról, az igazság Lelkéről szóltak. Ezek minden nemzedéken át, minden korban, mindig új formában épülnek bele. Ami a mi korunkat illeti, ezt tette a II. Vatikáni Zsinat egész tanításával, de különösen a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciójával. Ennek az okmányoknak számos helye igazolja, hogy a zsinat, az igazság Lelkétől megvilágosítva kitért, és úgy értelmezte önmagát, hogy *letéteményese* mindazon kijelentéseknek és ígéreteknek, melyeket Jézus búcsúbeszédében adott az apostoloknak és az Egyháznak; főként azzal, amely szerint a Szentléleknek kell a világot meggyőznie arról, hogy mi „a bűn, az igazság és az ítélet”.

Ez már ott megfogalmazódott, ahol a zsinat kifejti, mit ért a *világ* fogalmán. A zsinat „az emberek világát tartja tehát szem előtt, vagyis az egyetemes emberi családot a környezetet alkotó dolgok összességével együtt; a világot, az emberi nem történelmének színpadát, melyet az emberi törekvések, kudarcok és győzelmek jellemeznek; a világot, melyet a keresztények hite szerint a Teremtő szeretetből alkotott és tart fenn, s mely a bűn szolgátságába került ugyan, de a megfeszített és föltámadt Krisztus megtörvén a Gonosz hatalmát, megszabadította, hogy Isten terve szerint átalakuljon és elérje a beteljesedést.”^[107] Erre a rövid összefoglalásra vonatkoztatva kell olvasnunk ennek a *lelkipásztori konstitúciónak minden részét*, melyek a hit realizmusával mutatják meg a bűn szituációját a jelen világban, és különböző szempontokból próbálják meg feltárni a bűn lényegét.^[108]

Amikor Jézus húsvét előestéjén a Szentlélekről úgy szólt, hogy ő fogja „meggyőzni a világot a bűnről”, kijelentését a *legtágabb módon kell értelmeznünk*, mert az emberiség történetének minden bűnét összefogja. Ha Jézus mégis kijelenti, ennek a bűnnek az a lényege, hogy „nem hittek bennem”, akkor csak azokra szorítkozik, akik az Emberfia messiási küldetését elvetették, és Őt kereszthalálra ítélték. De nyilvánvaló: a bűnnek ilyen *beszűkített* értelmezése vagy történelmi szemlélete egyetemessé válik, mert maga a *megváltás is egyetemes*, melyet Jézus a kereszten szerzett. A megváltás misztériumának kinyilatkoztatása lehetővé teszi annak megértését, hogy *minden bűn*, melyet bárhol és bármely pillanatban elkövetnek, Krisztus keresztségéhez tartozik, így közvetett módon azoké is, akik „nem hittek benne” és ezért Jézus Krisztust kereszthalálra ítélték.

Így értelmezve a dolgokat kell visszatérnünk a pünködsi eseményekhez.

A Pünkösd napjának tanúsága

30. Mindaz, amit Krisztus búcsúbeszédében ígért – főként a már tárgyalt kijelentése: „A Vigasztaló... meggyőzi a világot a bűnről”-, szó szerint és közvetlenül *teljesült* pünkösdkor. Azon a napon *leszállt a megígért Szentlélek* az apostolokra, akik Máriával, Jézus Anyjával ugyanabban a teremben összegyűlve – az Apostolok Cselekedeteinek leírása szerint – „valamennyien elteltek Szentlélekkel, és különböző nyelveken kezdtek szólni, ahogyan a Lélek szólásra indította őket”, [109] „és így egységbe gyűjtve a szétszórt nemzeteket, és minden nemzetet zsenge áldozatul följánlották az Atyának”. [110]

Krisztus bejelentése és ezen események között az összefüggés nyilvánvaló. Itt szemlélhetjük a Szentlélekről szóló ígéretnek az első és alapvető beteljesedését. Őt az Atya küldte *Krisztus elmenetele után és ennek árán*. Az első elmenetel a kereszthalál volt, a másik a feltámadást követő negyvenedik napon a mennybemenetel. Még a mennybemenetel pillanatában Jézus megparancsolta az apostoloknak: „ne hagyják el Jeruzsálemet, hanem várjanak az Atya ígéretére”. „Ti néhány nap múlva a *Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni*”; „amikor leszáll rátok a Szentlélek, erő tölt el benneteket, és tanúim lesztek Jeruzsálemben s egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig.” [111]

E szavak emlékeztetnek az utolsó vacsora termében elhangzott ígéretre, szinte visszhangozzák azt. Ez az ígéret vált teljessé pünkösdkor. A Szentlélek hatására, aki leszállt az utolsó vacsora termében imádkozó apostolokra; *Péter megjelent* a különböző nyelveken beszélő tömeg előtt és *szólt hozzájuk*. Azt hirdette, *amit azelőtt sohasem mert volna megtenni*: „Izraelita férfiak... a názáreti Jézust az Isten igazolta előttetek a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket általa vitt végbe köztetek... Őt az Isten elhatározott terve szerint kiszolgáltattátok és gonosz kezek által *keresztre* feszítve elveszejtettétek. Az Isten azonban feloldotta a halál bilincseit és *feltámasztotta*, mert lehetetlen is volt, hogy a halál fogva tartsa.” [112]

Jézus előre megmondotta és megígérte: „Ő (a Szentlélek) bizonyosságot tesz rólam, és ti is tanúságot tesztek rólam.” Péter első jeruzsálemi beszédével megkezdődött a tanúságtétel:

tanúság a megfeszített és feltámadt Krisztusról; erről tanúskodnak a Szentlélek és az apostolok. Az igazság Lelke Péter eme első tanúságtévő szavaival „*meggyőzte a világot a bűnről*”: mindenekelőtt arról a bűnről, amely Krisztus elutasításában mutatkozott meg egészen a halálos ítéletig, a Kálvária keresztyéig. Hasonló tartalmú kijelentések ismételt elhangzottak – az Apostolok Cselekedetei szerint – különböző alkalmakkor és különböző helyeken.^[113]

31. Az első pünkösdi tanúságtételtől kezdve az igazság Lelkének munkája, mely meggyőzi a világot Krisztus visszautasításának bűnéről, *szorosán kapcsolódik a húsvéti misztériumról szóló tanúságtételhez: a Megfeszített és Feltámadott misztériumához*. Ebben a kapcsolatban nyeri el „a bűnről való meggyőzés” a maga üdvösséget hozó dimenzióját. Ennek a „meggyőzésnek” a célja nem a világ *puszta vádolása*, még kevésbé a *kárhoztatása*. Jézus Krisztus nem azért jött e világba, hogy elítélje és kárhoztatba döntse, *hanem hogy üdvözítse*.^[114] Ezt hangsúlyozza Péter, amikor így kiált fel: „Tudja meg hát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy az Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Messiássá tette!”^[115] Ezek után, amikor a körülállók megkérdezték Pétert és a többi apostolt: „Mit tegyünk hát, emberek, testvérek?”, ezt válaszolták: „*Tartsatok bűnbánatot és kerestelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára*. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát.”^[116]

Így tekintve „*meggyőzni a világot a bűnről*” azt is jelenti: *meggyőzni a bűnök bocsánatáról a Szentlélek erejében*. Péter jeruzsálemi beszédében megtérésre szólítja fel hallgatóit, amint Jézus is tette messiási küldetésének kezdetekor.^[117] *A megtérés előfeltétele a bűnről való meggyőződés*. Ez az ember bensejében a lelkiismeret ítélete, és mert ezt a vizsgálatot az ember szívében az igazság Lelke vezeti, ezért ez a kegyelem és szeretet új kiadásának kezdete is: „*Vegyétek a Szentlelket*”.^[118] Így „a bűnről való meggyőzés” *kettős ajándék*: az igazság ajándéka a lelkiismeret számára és a megváltottság tudatának ajándéka. Az igazság Lelke a mi Oltalmazónk.

Ez a bűnről való meggyőzés, amely az ősegyházban az apostoli igehirdetés szolgálatával, a pünkösdi Lélek indításával kezdődött, a megfeszített és feltámadt Krisztus *megváltói erejére* vezethető vissza. Így teljesül a Szentlélekre vonatkozó húsvét előtti ígélet: „*az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek*”. Tehát amikor Péter a pünkösdi események során *szól azok bűnéről*, „*kik nem hittek*”^[119] és a názáreti Jézust gyalázatos halálra adták, egyúttal tanúskodik a *bűn feletti győzelemről* is. Olyan győzelem ez, amely bizonyos értelemben visszavezethető a legnagyobb bűnre, melyet az ember elkövethet: *Jézusnak, az Isten Fiának megölésére, aki egylényegű az Atyával!* Isten Fiának halála legyőzte az ember halálát is: „*Halálod leszek, ó halál!*”;^[120] miként az Isten Fiát keresztre feszítő bűn legyőzte az emberi bűnt! A Jeruzsálemben húsvétkor elkövetett bűnt és az emberek minden más bűnét. Az ember részéről elkövethető legnagyobb bűnnek a Megváltó szívében a *legnagyobb szeretet felajánlása* felel meg, mely felülmúlja minden emberi bűn gonoszságát. Ennek bizonyosságával nem vonakodik az Egyház a római liturgiában minden nagyszombati liturgiában a diakónus ajka által énekelni az Exsultetben: „*O felix culpa*” („Ó boldog bűn”)

32. Erről a szóval ki nem fejezhető igazságról senki sem tudja *meggyőzni a világot*, az ember és az emberiség lelkiismeretét, csak *egyedül Ő, az igazság Lelke*. Ő az a Lélek, aki „átlátja Isten mélységeit”. [121] A bűn misztériumával szembekerülve föltétlenül vizsgálnunk kell „Isten mélységeit” *a legbensőbb módon*. Nem elegendő átvizsgálni az emberi lelkiismeretét, feltárni az ember legbensőbb titkát, hanem Isten legbensőbb titkába kell hatolnunk, Isten ama „mélységeibe”, melyet a következő rövid formula fejez ki: *az Atyához – a Fiúban – a Szentlélek által*. Egyedül a Szentlélek az, aki ezeket a mélységeket vizsgálja, és Isten válaszát adja az ember bűnére. Ezzel a válasszal fejeződik be a „bűnről való meggyőzés” folyamata, amint azt a pünkösdi események kiemelik.

A Szentlélek – azzal, hogy feltárja a világnak a Golgota bűnét, az ártatlan Bárány halálát, amint azt pünkösdkor tette – leleplez minden bűnt, melyet bárhol és az emberi történelem folyamán bármikor elkövetnek, *megmutatva szoros kapcsolatukat Krisztus keresztségével*. Ez a „meggyőzés” Krisztus keresztségével kapcsolatban mutatja meg a bűn gonoszságát. Ebben az összefüggésben *ismerhetjük meg a bűn teljes rosszát*, mely a „mysterium iniquitatis”(a gonoszság titka)[122] miatt sajátja, mindig benne van és rejtve jelen van. Az ember nem ismerheti fel ennek lényegét, egyedül Krisztus keresztségében válik érthetővé. Ezért *csak a Szentlélek*, az igazság Lelke tudja erről „meggyőzni”, aki egyben Vigasztalónk is.

Ha a bűnt Krisztus keresztségével kapcsolatban vizsgáljuk, felismerhetjük benne egyúttal a „*mysterium pietatis*” is,[123] amint azt a szinódus után kiadott „*Kiengesztelődés és bűnbánat*” című enciklika tanítja.[124] A bűnnek ezt a dimenzióját sem ismerheti meg az ember Krisztus keresztsége nélkül. Erről sem „győzheti meg” senki, csak a *Szentlélek*, „aki átlátja Isten mélységeit”. (A „mysterium pietatis” Szent Pálnál (I. Tim 3, 16 magyar fordításban „az istenfélő élet titka”. De az említett enciklika 20. pontjában a Szentatya kifejti, hogy ez „Isten irántunk való végtelen irgalmának titka”). (A fordító megjegyzése.)

A kezdet tanúsága: a bűn eredeti valósága

33. Ez a bűn lényege, amit már a *Teremtés könyvének* kezdetén is megtalálunk.[125] Isteni kinyilatkoztatás szerint ez *minden bűn kezdete és gyökere* az emberiség történelmében, a bűn ősforrása egyúttal az egész üdvrend kezdete is. Elmondhatjuk, hogy ezzel a bűnnel kezdődött a *gonoszság misztériuma*, de ez az a bűn, amelyben a megváltás ereje Isten irántunk való *végtelen irgalmának titkából hatékonyá* és különös jelentőségűvé vált. Ezt fejezi ki Szent Pál, amikor az első Ádám *engedetlenségét szembeállítja* Krisztusnak, a második Ádámnak *engedelmességével*: „Ő engedelmes volt mindhalálig”. [126]

A kezdet tanúsága szerint az ősbűn az ember akaratában és tudatában engedetlenség formájában jelentkezett, mint az emberi akaratnak Isten akaratával való szembefordulása. Ez az első és kezdeti engedetlenség feltételezi annak az igazságnak *az elvetését vagy legalább elutasítását*, amely benne volt Isten Igéjében, aki a világot teremtette. Ez ugyanaz az Ige, „ki kezdetben Istennél volt”, „ki Isten volt”, „aki nélkül semmi sem lett, ami lett”, mert „minden őáltala

lett”.^[127] Ez az Ige az örök törvény, minden törvény forrása, amely a világot, de különösen az emberi cselekedeteket irányítja. Tehát, amikor Jézus szenvedésének előestéjén azoknak a bűnről szólt, „*kik nem hisznek benne*”, ezekben a szavakban *fájdalmasan visszhangzik az a bűn*, mely elsődleges formájában sötét árnyékként borul a teremtés titkára. Aki itt szól, nem csupán az Emberfia, hanem „minden teremtmény elsőszülötte, mert benne teremtett minden a mennyben és a földön... minden általa és őbenne”.^[128] Ennek az igazságnak a fényénél érthető, hogy a kezdet misztériumának engedetlensége, bizonyos értelemben elővételezi ugyanazt a hitetlenséget, mely a húsvéti misztériumban megismétlődik a „*nem hitték benne*” formájában. Annak az igazságnak az elvetéséről, vagy legalább az elutasításáról van szó, mely az Atya Igéjében van. Az elvetés gyakorlatilag engedetlenség, annak a kísértésnek hatásos eredménye, mely a „*hazugság atyjából*” indul ki.^[129] Tehát az emberi bűn gyökere az igazság *elvetése*. Annak az igazságnak, amely az Atya Igéjében van, akiben kifejeződik a Teremtő szerető mindenhatósága: „*az Atyaistennek, az ég és föld teremtőjének a mindenhatósága és szeretete.*”

34. Az Isten *Lelke*, aki a Szentírás elbeszélése szerint a teremtéskor „*a vizek fölött lebegett*”^[130] ugyanazt a lelket jelenti „*aki átlátja Isten mélységeit*”: *az Atyának és a Fiúnak, az Igének mélységeit* vizsgálja a teremtés misztériumában. Ő nem csupán közvetlen tanúja az Atya és a Fiú kölcsönös szeretetének, amelyből a világ származott, hanem Ő maga ez a Szeretet. Ő maga mint szeretet örök, teremtetlen ajándék. Őbenne van a *forrása és kezdete a teremtményeknek szóló minden ajándéknak*.

Ez a kezdeti tanúságtétel egyértelműen vonul végig a Teremtés könyvétől kezdve az egész kinyilatkoztatáson. Teremteni annyi, mint semmiből valamit létre hívni; teremteni tehát azt jelenti: létezését ajándékozni. És ha a látható világot az ember számára teremtették, akkor ezáltal a világot neki adták ajándékkul^[131]. Az ember a maga lényege szerint mint különös ajándékot kapta, hogy „*Isten képére és hasonlatosságára*” teremtették. Ez nemcsak értelmet és szabadságot jelent, mint az emberi természet sajátos tulajdonságát, hanem kezdettől fogva azt a képességet is, *hogy Istennel személyes kapcsolatba*, „*én-te*” viszonyba lépjen; azt a *képességet, hogy vele szövetséget kössön*, ami azáltal jön létre, hogy Isten üdvös módon önmagát közli az emberrel. Mert „*Isten képére és hasonlatosságára*” vagyunk teremtve, azért „*a Lélek ajándéka*” végül azt jelenti, hogy *meghívást kaptunk* Isten barátságára. Ez a barátság részesíti az embert „*Isten ama mélységeiben*”, amely meghaladja az emberi mértéket. A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint: „*A kinyilatkoztatással a láthatatlan Isten (vö. Kol 1, 15; 1Tim 1, 17) szeretetének bőségéből mint barátaihoz szól az emberekhez (vö. Kiv 33, 11; Jn 15, 14-15), és társalog velünk (vö. Bár 3, 38), hogy meghívja őket és befogadja a saját közösségébe.*”^[132]

35. A Lélek, „*aki Isten mélységeit vizsgálja*”,^[133] ebből kiindulva kezdettől fogva ismeri mindazt, ami az emberre vonatkozik. Ezért *csak Ő tud teljesen „meggyőzni a bűnről”, amely kezdetben volt*, arról a bűnről ugyanis, amely a továbbiakban minden emberi gonoszság gyökere és soha ki nem alvó tűz fészke. Az igazság Lelke tudja a valóságot az ősbűnről, amely az ember akaratából esett, de „*a hazugság atyjának*” közreműködésével, „*ki már el is ítéltetett*”.^[134] A Szentlélek tehát ennek az ítéletnek a tudatában vádolja, de *azért, hogy elvezesse arra az igazságra*, amely az ember

számára kinyilatkoztatást nyert Krisztus keresztségében: a „mindhalálíig való” engedelmisség által.[135]

Csak a Szentlélek tud meggyőzni az emberi bűn eredetéről – egyedül Ő, aki az Atya és a Fiú szeretete, Ő, aki teljességgel ajándék – , mert a kezdeti bűn a hazugságban és ennek az ajándéknak a visszautasításában áll, és ez meghatározó a világ és az emberiség kezdetére nézve.

36. Ama kezdet bizonyossága szerint, melyről a Szentírás és a hagyomány szól, a bűn a Teremtés könyvének első és legteljesebb leírása alapján eredeti formájában *engedetlenségnek tekintendő, mely egyszerűen és kifejezetten Isten törvényének megszegését* jelenti[136]. De ha az egészét összefüggésében nézzük, nyilvánvaló, hogy az engedetlenség gyökereit az egész konkrét emberi lét mélyén kell keresnünk. Az életre hívott ember – a férfi és a nő – teremtmény. Az isteni képmás, mely az értelemben és a szabadságban nyilvánul meg, mutatja az ember nagyságát és méltóságát: az ember személy. De ez a *személy* mégis mindig *teremtmény* marad: létében és lényegében Teremtőjétől függ. A Teremtés könyve szerint „a jó és gonosz tudásának fája” a teremtett lény számára áthághatatlan határt akar kifejezni, és az embert állandóan emlékeztetni akarja erre. Isten tilalmát így kell értelmeznünk: a Teremtő megtiltotta a férfinak és a nőnek, hogy a jó és gonosz tudásának fája gyümölcséből egyenek. A kísértés ösztökélő szavai – amint a Szentírásban olvashatjuk – e tilalom *átlépéséhez* vezettek, azaz áthágták „a határt”: „amely napon abból esztek, szemetek felnyílik, olyanok lesztek mint Isten, aki ismeri a jót és a rosszat”. [137]

Az engedetlenség pontosan ennek a határnak az átlépését jelenti, amely az ember akarata és szabadsága számára átléphetetlen marad, mert az ember teremtmény. A teremtő Isten az egyedüli és végleges forrása az erkölcsi rendnek a világban, amelyet Ő teremtett. Az ember nem tudja önmagától eldönteni, mi jó és mi gonosz – mert nem tudja „ismerni a jót és rosszat”, mint Isten. Igen, a teremtett világban Isten marad az első és legfőbb forrás, *aki eldönti a jót és rosszat a lét belső valósága szerint, amely az Ige visszfényre, az Atyával egylényegű örök Fiúé.* Az Isten képére teremtett embernek a Szentlélek megadja a *lelkiismeret* ajándékát, amelyben a képmás hűségesen tükrözi ősmintáját, aki egyúttal a Bölcsesség, az Örök törvény, az erkölcsi rend forrása az ember és a világ számára. Az „engedetlenség” mint az eredendő bűn jellemző tulajdonsága *ennek a forrásnak az elutasítását* jelenti, mert az ember odáig merészkedett, hogy ő akart lenni a saját maga számára a jogforrás, amely hivatva van a jó és a rossz meghatározására. De az Isten mélységeit vizsgáló Lélek, aki az emberi lelkiismeret világossága és az erkölcsi rend forrása, teljességében ismeri a bűn dimenzióját, amely belevésődött az ember eredetének misztériumába. És amikor a Kálvária hegyére, Krisztus keresztségére tekint, nem szűnik meg soha „meggyőzni” erről „a világot”.

37. A Szentírás első lapjai szerint Isten a teremtésben mindenhatóságát és szeretetét is kinyilatkoztatta. Ugyanakkor az ember tudomására hozta, hogy a Teremtő képére és hasonlatosságára van alkotva, és így *meghívást kapott arra, hogy részesedjék az igazságban és*

a szeretetben. Ez a részesedés közös életet jelent Istennel, aki „az örök élet”. [138] De az ember a „hazugság atyjának” befolyása alatt ebből a közösségből kivonta magát. Mennyire? Bizonyára nem olyan mértékben, amennyire a tiszta szellemek és a Sátán a maga bűnével. Az emberi lélek képtelen a felelősségnek ezt a mértékét elérni. [139] Már a Teremtés könyvének leírásából kitűnik az a *fokozati különbség*, amely fennáll „a gonosz lehelet” – mely attól származik, „aki kezdettől fogva vétkezik” (megátalkodik a bűnben), [140] akit már elítéltek [141] – és az engedetlen ember gonoszsága között.

De ez az engedetlenség mégis azt jelenti, hogy az ember mindig *háta fordít Istennek*, és bizonyos szempontból az emberi szabadságot *függetleníti* az Istentől. Jelenti továbbá azt is, hogy ez a szabadság – az emberi értelem és akarat – megnyílik „a hazugság atyja” számára. Ez a tudatos döntés nem csupán engedetlenség, hanem *magába foglalja bizonyos értelemben az első bűnre csábító indítékot is*. És ez most is újra és folytonosan ismétlődik az emberiség történetében itt a földön: „Isten jól tudja, hogy amely napon abból esztek, szemetek felnyílik, és olyanok lesztek mint az Isten, aki ismeri a jót és a rosszat”.

Most elérkeztünk ahhoz a csomóponthoz, amelyet *anti-Verbum*nak, „ellen-Igének”, vagy *anti-Veritas*nak, „ellen-igazságnak” nevezhetünk. *Az emberre vonatkozó igazság – hogy mi az ember, melyek életének és szabadságának áthághatatlan határai – valójában eltorzult*. Ez az „ellenigazság” lehetséges, mert egyúttal hamissá vált az Istenről szóló igazság, ti. az, hogy ki az Isten. Isten, a Teremtő az ember tudatában gyanúsítottá, majd vádlottá lett. Itt tűnt fel először az emberiség történetében a gonosz „gyanakvás szelleme”. Ez arra *törekszik, hogy meghamisítsa magát a Jót, az abszolút Jót*, amely éppen a teremtés művében *tárult fel mint Jó*, amely kimondhatatlan módon ajándékozta önmagát, *kiárad teremtő szeretetként*. Ki tudná tökéletesebben *feltárni* ezt a bűnt vagy az ember kezdeti engedetlenségének indítékait, ha nem Ő, aki az egyedüli ajándék, minden ajándékozás forrása, a Lélek, aki egyedül hatol Isten mélységeibe, aki az Atya és a Fiú szeretete?

38. Amint a teremtésből és az üdvtörténetből kitűnik, a sötétség kormányzója [142] úgy tünteti fel *Istent, mint saját teremtményeinek ellenségét*, elsősorban mint az ember ellenségét, mint *az emberre nehezéző veszély és fenyegetés forrását*. Ilyen módon lopja a Sátán az ember lelkébe az ellentmondás csíráját Istennel szemben, hogy az ember kezdettől fogva ellenségének tekintse őt, ne Atyának. Provokálja az embert, hogy Isten ellenségévé váljék.

A bűn kezdeti dimenziójának elemzése azt mutatja, hogy a „hazugság atyja” *az emberi nemzedékek során át folytonosan arra ösztönzi az embert, hogy vesse el Istent*, és ezt egészen a gyűlöletig viszi: „*Amor sui usque ad contemptum Dei*”, „önszeretet egészen az Isten megvetéséig” – mondja Szent Ágoston. [143] Az ember hajlik rá, hogy Istenben mindenekelett azt lássa, aki őt korlátok közé szorítja, és nem azt, aki felszabadulásának forrása, minden jónak teljessége. Ezt igazolják a modern idők, amelyben az ateista ideológiák *a vallás kiirtására irányulnak*, mert szerintük az végeredményben *„elidegeníti” az embert*, mintegy megfosztja emberségétől, amikor elfogadva Isten eszméjét Istennek tulajdonítja mindazt, ami az emberre tartozik, kizárólag az

emberre! Ebből a gondolatból és a történelmi-társadalmi gyakorlatból indult el az a fejlődés, mely Isten elutasítását odáig vitte, hogy már Isten halálát hirdeti, ami képtelenség mint elgondolás és mint kijelentés is. Az „Isten halálának” ideológiája sokkal inkább *az embert* fenyegeti, amint azt a II. Vatikáni Zsinat *A földi dolgok jogos autonómiája* című fejezetben tanítja: „A teremtmény ugyanis a Teremtő nélkül a semmibe zuhan... ha Isten feledésbe merül, maga a teremtmény érthetatlenné válik”^[144] Az „Isten halálának” ideológiája hatásaiban mind elméleti, mind gyakorlati síkon igazolja, hogy valójában az „ember halálának” ideológiája.

A Lélek, aki a szenvedést üdvöthozó szeretetté alakítja

39. A Lelket, aki Isten mélységeit vizsgálja, Jézus az utolsó vacsora termében elhangzott beszédében *Közbenjárónak (Paraklétosz)* nevezte. Mert *kezdetől fogva arra hivatott*, hogy „győzze meg a világot a bűnről.” (*görögül: parakalein, „segítségül hívni”, „maga mellé hívni”*)^[145] Végérvényes felhívást kapott Krisztus keresztye által. „A bűnről meggyőzni” annyit jelent, mint megmutatni, *mi benne a gonosz, azaz feltárni a „gonoszság misztériumát”*. Nem lehet a bűn gonoszságát egész fájdalmas valóságában feltárni „Isten mélységeinek vizsgálata” nélkül. Kezdet óta megnyilvánult a világban a bűn sötét misztériuma, amely az emberi szabadságnak a Teremtőhöz való viszonyából adódik. S úgy jelenik meg, mint a teremtett ember tudatos *szembefordulása* Isten akaratával: *Isten üdvözítő akaratával*; sőt, úgy jelenik meg, mint az igazságnak ellentmondó, mint a „már elítélt” hazugság követője, azé a hazugságé, amely a teremtő és üdvözítő isteni szeretetet állandóan vádolja és kárhóztatja. Az ember követte a „hazugság atyját”, és az élet Atyja, valamint az igazság Lelke ellen fordult.

„Meggyőzni a bűnről” azt is jelenti: *feltárni a szenvedést. Feltárni* azt a felfoghatatlan és kimondhatatlan *fájdalmat*, melyet a Szentírás a maga antropomorf szemléletével a bűn miatt „Isten mélységeiben”, sőt bizonyos mértékben a felfoghatatlan Szentháromság szívében vél látni. Az Egyház a kinyilatkoztatás alapján hiszi és vallja, hogy *a bűn Isten megbántása*. Mi felel meg az Atya, a Fiú és a Szentlélek kifürkészhetetlen bensejében ennek a „megbántásnak”, a Lélek eme visszautasításának, aki maga a szeretet és ajándék? Istennek mint az abszolút legtökéletesebb létezőnek a fogalma teljesen kizár Istenből minden fájdalmat, amely akár hiányból, akár sebesülésből származna; de az atyai szeretet „Isten mélységeiben” az ember bűnére oly erősen reagált, hogy a Szentírás a maga nyelvén ezt mondja: „...megbántam, hogy teremtettem őket”.^[146] „Amikor az Úr látta, hogy nagy az emberek gonoszsága a földön... *megbánta az Úr, hogy embert teremtett a földön... és mondotta... megbántam, hogy teremtettem őket.*”^[147] De sokkal többször szól nekünk a Szentírás egy olyan Atyáról, aki részvétellel van az ember iránt; szinte osztozik fájdalmában. Végül ez a felfoghatatlan és kimondhatatlan *atyai fájdalom* eredményezte *a megváltó szeretet* csodálatos rendjét Jézus Krisztusban, hogy az Isten irántunk való *végtelen irgalmának titka* révén az ember történetében a szeretet erősebbnek bizonyuljon a bűnnél. Hogy erősebbnek bizonyuljon „az ajándék”!

A Szentlélek az, aki Jézus szavai szerint „meggyőz a bűnről”, az Atya és a Fiú Szeretete, és mint ilyen a Szentháromság ajándéka, egyben örök forrása minden teremtménynek szánt isteni

adományak. Őbenne ismerjük meg azt a személyes és transzcendens módon tevékeny irgalmasságot, melyet az egyházatyák és a teológusok hagyománya az Ó- és Újszövetség alapján magának Istennek tulajdonít. Az emberben az irgalmasság a felebarát nyomorúságán érzett fájdalomban és részvétben nyilvánul meg. Istenben pedig a szeretet-Lélek az ember bűne fölötti fájdalmat és részvétet új, üdvözítő szeretet-adománnyá formálja. Az Atyával és a Fiúval egységben Őbelőle árad az üdvözítő terv, mely az emberi történelmet a megváltás ajándékával halmozza el. Ha a szeretet visszautasítása miatt a bűn amely valamilyen módon minden teremtményre ránehezedik[148] az embernek fájdalmat okoz, a Szentlélek belép az emberi és kozmikus fájdalomba szeretetének azzal az új ajándékával, amely meg fogja váltani a világot. Jézusban, a Megváltóban, emberi természetében igazolást nyer Isten „fájdalma”, amikor szájából visszhangzik az örök szeretet isteni irgalma: „*Misereor* – „szánom őket”. [149] Így tehát a Szentlélektől ered, hogy „bűnről való meggyőzés” „a mulandóságnak alávetett” teremtmény – különösen az emberi lelkiismeret mélye – előtt kibontja, *hogyan győzi le Isten Bárányának áldozata a bűnt*, aki haláláig *engedelmes szolgának* bizonyult, és ezzel az ember engedetlenségét jóvátéve megváltotta a világot. Az igazság Lelke, a Vigasztaló ezen az úton „győz meg a bűnről”.

40. Jézus áldozatának értékét a *Zsidó levél* szerzője igen jelentős szavakkal fogalmazza meg. Emlékeztet az Ószövetség áldozatára: „...a bakok és bikák vérére... mely külsőleg tisztává tesz”, azután hozzáfűzi: „...mennnyivel inkább megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől Krisztus vére, aki az örök Lélek által saját magát adta tiszta áldozatul az Istennek, hogy az élő Istennek szolgáljunk?” [150] Bár más lehetséges magyarázatokat is ismerünk, annak tudatában, hogy a Szentlélek jelen van Jézus egész életében, e szöveg alapján arra kapunk indítást, hogy meglássuk ennek a Léleknek a jelenlétét a megtestesült Ige áldozatában is.

Először vegyük szemügyre a szöveg kezdő szavait, melyek erről az áldozatról szólnak, majd külön „a lelkiismeret megtisztítását”, melyet eredményez. Ez valóban áldozat, melyet „az örök Lélek” ajánl fel, aki abból „nyer” erőt, hogy üdvösségesen „meggyőzzön a bűnről”. Ez ugyanaz a Lélek, akit Jézus Krisztus – az utolsó vacsora termében tett ígérete szerint – feltámadása napján, amikor megmutatta nekik sebeit, elhozott az apostoloknak, és akit „a bűnök megbocsátására” nekik adományozott: „Vegyétek a Szentlelket! Akiknek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer.” [151]

Tudjuk, hogy – miként Simon Péter Kornéliusz házában hirdette – „Isten felkente a názáreti Jézust Szentlélekkel és erővel”; [152] János evangéliumából megismertük elmenetelének húsvéti misztériumát. A *Zsidó levél* szavai most megvilágítják, hogyan „adta magát Krisztus Istennek szeplőtelen áldozatul”, és hogyan tette ezt az „örök Lélek által”. A Szentlélek jelen van az Emberfia áldozatában, és ugyanúgy közreműködik, mint fogantatásakor, amikor a világba lépett, rejtett életében és nyilvános működésében. A *Zsidó levél* szerint Jézus a Getszemáni kerten és a Golgota hegyén át „elmenő” Jézus emberi természetében *teljesen megnyílt a Vigasztaló Lélek tevékenysége* előtt, aki a szenvedést üdvözítő örök szeretetté emelte. Ezért a „hódolatáért meghallgatásra talált. Annak ellenére, hogy Ő volt a Fiú, az engedelmességet szenvedésben tanulta meg.” [153] A levél így mutatja be, hogy *az emberiség*, mint Ádám utóda *hogyan lett*

alávetve a bűnnek, Jézus Krisztusban hogyan lett tökéletesen alávetve Istennek és hogyan kapcsolódott egységbe azzal az Istennel, aki teljes irgalommal fordult az emberhez. Így *az ember új léte kapott*, amely Krisztus szenvedése és keresztyje által visszatért ahhoz a szeretethez, melyet Ádám bűnével elárult. Újra megtalálta önmagát az eredeti kegyelem-ajándék isteni forrásánál: a Léleknél, aki „Isten mélységeit vizsgálja” és aki maga a Szeretet és az Ajándék.

Isten Fia, Krisztus Jézus mint ember szenvedésének forró imájában átadta magát a Szentléleknek, aki emberségét teljesen áthatotta, hogy *tegye halálát tökéletes áldozattá*, a szeretet áldozatává a keresztfán. Teljesen önkéntesen tette ezt a felajánlást. Mint egyetlen főpap „önmagát adta tiszta áldozatul Istennek”.^[154] Emberi természete szerint méltó volt ilyen áldozattá válni, mert egyedül ő volt makulátlan. De „az örök Lélek által” adta magát: ez azt jelenti, hogy a Szentlélek az Emberfiának ebben a tökéletes önátadásában együttműködött vele, hogy a szenvedést megváltó szeretetté változtathassa.

41. Az Ószövetségben gyakran olvashatjuk, hogy az „égből jött tűz” emésztette meg az emberek felajánlott áldozatát.^[155] Hasonlással élve, a Szentlelket nevezhetjük „*égből jövő tűznek*,” *ki a kereszt misztériumának mélyén működik*. Az Atyától jöve a Fiú áldozatát az Atyának nyújtja, és *magába a szentháromságos közösségbe foglalja*. Ha a bűn szülte a fájdalmat, akkor az Isten fájdalma a megfeszített Krisztusban a Szentlélek által most megkapta teljes emberi kifejezését. Itt állunk a szeretet csodálatos és egyedülálló misztériuma előtt: Krisztusban szenved az Isten, akit az általa teremtett ember elutasított: „Nem hittek bennem!”; de ugyanakkor *éppen ebből a fájdalomból* – és közvetve éppen abból a bűnből, hogy „nem hittek” – *nyert új mértéket a Szentlélek ajándéka, mely az ember és a világ számára készült kezdettől fogva*. A kereszt misztériumának mélyén a szeretet munkálkodik, amely az embert megújítja, hogy részese lehessen annak az életnek, amely Istenben van.

A Szentlélek, mint szeretet és ajándék, *valamiképpen leszáll annak az áldozatnak a mélyébe*, melyet a keresztfán mutattak be. Ha újból elővesszük a szentírási hagyományt, elmondhatjuk: *az emésztí a szeretet tűzével ezt az áldozatot*, aki a Fiút az Atyával összekapcsolja a Szentháromság egységébe, és mert a keresztáldozat cselekménye Krisztus sajátja, *ebben az áldozatban „megkapja” a Szentlelket*. De úgy kapja meg, hogy később ő maga – és egyedül ő maga az Atyával – *az apostoloknak, az Egyháznak és az emberi nemnek „adni” tudja*. Ő egyedül „küldi” a Lelket az Atyától.^[156] Ő egyedül jelent meg az utolsó vacsora termében egybegyűlt apostoloknak, rájuk lehelt és azt mondta: „Vegyétek a Szentlelket, akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer”,^[157] amint Keresztelő János előre hirdette: „Ő Szentlélekkel és tűzzel fog benneteket megkeresztelni”.^[158] Jézus ezekkel a szavakkal, amelyeket az apostolokhoz intézett, *kinyilatkoztatta a Szentlelket, aki azonnal jelenlévővé lett*, mint szeretet, aki a húsvéti misztérium mélyén fejt ki hatását, mint a kereszt üdvözítő erejének forrása, mint az új és örök élet ajándéka.

Ezt a Szentlélekre vonatkozó igazságot *fejezi ki naponta a Római Liturgia*, amikor a szentáldozás előtt a pap ezeket a jelentős szavakat mondja: „Uram Jézus Krisztus, élő Isten Fia, te az Atya akaratából *a Szentlélek közreműködésével* halálod által életre keltetted a világot”. És a harmadik

kánonban a pap ugyanarra az üdvrendre hivatkozva kéri Istentől: „*Ő tegyen minket előtted örök áldozattá.*”

A vér, amely megtisztítja lelkiismeretünket

42. Mondottuk, hogy a húsvéti misztérium teljessége a Szentlelket valóban és véglegesen kinyilatkoztatta és új módon tette jelenlévővé. A feltámadt Krisztus azt mondta apostolainak: „Vegyétek a Szentlelket”. Ilyen módon nyert *kinyilatkoztatást* a Szentlélek; mert Krisztus szavai megerősítik az utolsó vacsora termében elhangzott búcsúbeszéd bejelentéseit és ígérését. Így a Szentlélek *új módon van jelen*. Ő már a teremtés misztériumának kezdeténél és az Ószövetségben – melyet Isten az emberrel kötött – , annak egész történetében tevékenykedett. Az Ő működése kiteljesedett a Fiúnak mint Messiásnak a küldetésében, aki a Szentlélek erejében jelent meg. Jézus messiási küldetésének csúcspontján, a húsvéti misztériumban a Szentlélek *teljes isteni személyiséggel* volt jelen: mint olyan, akinek a kereszthalál üdvözítő művét folytatnia kell. Jézus ezt a munkát kétségtelenül emberekre bízta: az apostolokra, az Egyházra; mégis a Szentlélek maradt a transzcendens tevékenykedő ezekben az emberekben, és általuk az üdvösség művének megvalósítója az emberek lelkében és a világ történetében: Ő, a láthatatlan és mégis mindenhol mindenkor jelenlevő Vigasztaló! A Lélek „ott fú, ahol akar”.^[159]

A szavak, amelyeket a halálból az életre támadt Krisztus mondott „a hét első napján”, *különös fényben világítják meg a Vigasztaló lélekjelenlétét*, aki „meggyőzi a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről”. Valójában csak ebben az összefüggésben érthetők Jézus szavai, amelyeket a Szentlélek adományozásakor az apostoloknak mondott: „Vegyétek a Szentlelket; akiknek megbocsátjátok bűneit, azok bocsánatot nyernek.”^[160] Jézus hatalmat adott apostolainak a bűnök megbocsátására, hogy ezt az Egyházban utódaiknak átadják. Ez a hatalom, amelyet emberek kaptak, feltételezi és magába foglalja a Szentlélek üdvözítő munkáját. Mint a „szívek világossága”,^[161] azaz a lelkiismeret, a Szentlélek „meggyőz a bűnről”, vagyis *meglátatja az emberrel az ő gonoszságát, de egyidejűleg a jó felé is tereli*. „Hétszerez”-nek mondott sokféle ajándékának erejével bármilyen emberi bűnt utol tud érni Isten üdvözítő hatalma. Valóban – amint Szent Bonaventura mondja – „a Szentlélek hét ajándéka le tud rombolni minden rosszat és létre tud segíteni minden jót”.^[162]

A Vigasztaló indítására *minden emberi szív megtérhet*, és ez nélkülözhetetlen feltétele a bűnbocsátnak. Valódi megtérés nélkül, amely magába foglalja a belső bánatot is, és komoly, határozott elhatározás nélkül, amely a cselekedetek jobbra fordítására irányul, a bűnök „nem nyernek bocsánatot”, ahogyan azt Jézus, valamint az Ó- és Újszövetség hagyománya mondja. Szent Márk evangéliuma szerint Jézus ezekkel a szavakkal kezdi működését: „Térjete meg és higgyetek az evangéliumban”.^[163] Ezt a buzdítást erősíti meg az a „bűnről való meggyőzés”, melyet a Szentlélek új módon hirdet a megváltás erejében, amelyet az Emberfia saját vérének szerzett. Ezért szól a Zsidó levél „a vérről, mely megtisztítja a lelkiismeretet”.^[164] Ez a *vér nyitja meg a Szentlélek számára az ember bensejét*, vagyis az emberi lelkiismeret szentélyét.

43. Amikor a II. Vatikáni Zsinat szól az ember hivatásáról és különösen az emberi személy méltóságáról, emlékeztet a lelkiismeretről szóló katolikus tanításra. Maga a *lelkiismeret* ennek a méltóságnak a meghatározója. Ez ugyanis „az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében. Az ember lelkiismerete mélyén egy olyan törvényt fedez föl, amelyet nem ő ad önmagának, hanem engedelmességgel tartozik iránta, s e törvény hangja – mely mindig arra szólítja, hogy szeresse és cselekedje a jót és kerülje a rosszat – a kellő pillanatban fölhangzik szívében: „ezt tedd, amazt kerüld!” Isten ugyanis törvényt írt az emberi szívbe, melynek engedelmeskedni maga az ember méltósága és szerinte ítéltetik meg.”^[165] Ezért a lelkiismeret *önmagában és önmagától nem állapíthatja meg*, mi a jó és mi a rossz; ellenkezőleg az *objektív normák iránti engedelmesség ősoka* vésődött belé, mely döntésének, a parancsokhoz és a tilalmakhoz való viszonyának helyességét megalapozza, amely az emberi magatartást irányítja, amint az kitűnik a Teremtés könyvének fentebb idézett soraiból.^[166] Pontosan ilyen értelemben a lelkiismeret „a legbensőbb szentély”, amelyben „*Isten szava visszhangzik*”. „Isten szava” akkor is, ha az ember kizárólag az erkölcsi rendet véli felismerni benne; amelyben emberileg nem kételkedhet akkor sem, ha nem vonatkoztatja közvetlenül Istenre: bár a lelkiismeret éppen ebben a vonatkozásban találja meg alapját és értelmét.

Az Igazság Lelke, akiről az evangélium szól, egyedül a *lelkiismeret* által tudja „feltárni a bűnt”. Ha a lelkiismeret helyes, segít „az igazság keresésében, s az egyén és a társadalom életében fölmerülő számtalan erkölcsi kérdés igazi megoldásának megtalálásában. Minél inkább érvényesül tehát a helyes lelkiismeret, annál inkább tartózkodnak az egyének is, a közösségek is az önkényes döntésektől, s törekszenek arra, hogy az erkölcsiség objektív normáihoz alkalmazkodjanak.”^[167]

A helyes lelkiismeret mindenekelőtt *néven nevezi a jót és a rosszat*, amint azt az idézett lelkipásztori konstitúcióban olvashatjuk: „Ezenfelül minden, ami *az élet ellen irányul*: az emberölés bármely formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság; minden, ami *az emberi személy épségét sérti*: a csonkítások, a testi vagy lelki kínzás, a lelki kényszer alkalmazása; minden, ami *az emberi méltóságot sérti*: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzések, deportálások, rabszolgaság, prostitúció, leány- és fiúkereskedelem, a lealacsonyító munkakörülmények, melyek a munkásokat a haszonszerzés puszta eszközévé teszik, s nem szabad és felelős személyeknek tekintik – mindezek és hozzájuk hasonlók kétségtelenül szegyenletes gaztettek, s miközben tönkreteszik az emberi civilizációt, inkább az elkövetőiket szennyezik be, mint azokat, akik elszenvedik a jogtalanságot, és a legnagyobb mértékben ellenkeznek a Teremtő tiszteletével.”^[168]

A zsinat név szerint felsorolva az embert lealacsonyító bűnöket, feltárva ezek minden emberi haladással ellentétes erkölcsi rosszát, mindezeket nagy harcnak látja. Ez „drámai küzdelem a jó és a rossz, a világosság és a sötétség között”, amely küzdelem sajátja „az egész emberi életnek, akár egyénenként, akár közösségben”.^[169]

Az 1983. évi püspöki szinódus, amely a kiengesztelődést és a bűnbánatot tárgyalta, pontosan

feltárta a bűn egyéni és közösségi vonatkozásait.[170]

44. Jézus az utolsó vacsora termében szenvedésének előestéjén, majd húsvét este úgy hivatkozott a Szentlélekre, mint aki azt hivatott bizonyítani, hogy *az emberiség történetében a bűn megmaradt*. De a bűn *alá van vetve a megváltás üdvözítő hatalmának*. „A világot meggyőzni a bűnről” nem merül ki abban, hogy a bűnt nevének nevezzük és azonosítjuk sokféleségében. Ha a világ meggyőződik a bűnről, akkor *az igazság Lelke találkozik az ember lelkiismeretének szavával*. „Valójában azok az egyensúlyzavarok, melyektől a mai világ szenved, azzal az alapvetőbb *egyensúlyzavarral* függenek össze, mely az *ember szívében gyökerezik*. Magában az emberben ugyanis sok ellentmondó elem küzd egymással. Egyrészt ugyanis mint teremtmény sokszorozottan korlátozottnak, másrészt vágyaiban korlátlanok és egy magasabbrendű életre hivatottnak érzi magát. Sokféle érték vonzza egyszerre, és mindig választani kénytelen közöttük, nem egyről pedig egészen le kell mondania. Ráadásul *mivel esendő és bűnös, gyakran teszi azt, amit nem akarna, amit pedig szeretne, nem teszi meg*. [171] A zsinat szövege emlékezetünkbe idézi Szent Pál közismert szavait.[172]

Tehát ez „a meggyőzés a bűnről”, mely az emberi lelkiismeretet minden mélyebb reflexiónál kíséri, odáig vezet, hogy felfedi az emberben a bűn gyökerét, valamint azokat a kötelékeket, melyek a történelem folyamán a lelkiismerethez fűzik. Így fedezhetjük fel újra az eredeti bűnt, amelyről már szoltunk. *A Szentlélek „meggyőz a bűnről”* a kezdeti követelmények alapján, amennyiben rámutat arra a tényre, hogy az *ember „teremtmény”*, ezért létében és erkölcsiségében mindenestül alá van vetve a Teremtőnek; ugyanakkor átéli az emberi természet bűnre való hajlandóságát is. De a Szentlélek ezt a „bűnről való meggyőzést” mindig *Krisztus keresztyére tekintve* végzi. Ilyen vonatkozásban a kereszténység elveti a bűn sorsszerűségét. Szó van a zsinat szerint „élet-halál harcra a sötétség hatalmai ellen, amely a történelem hajnalán kezdődött, és az Úr tanítása szerint az utolsó napig fog tartani”. [173] *„De íme: maga az Úr jön, hogy kiszabadítsa és megerősítse az embert.”* [174] Az ember tehát nem hagyja, hogy bűnre hajló természete bilincsbe verje, saját lelkiismeretének szavára támaszkodva „szüntelenül küzd, hogy kitarthasson a jóban; Isten *kegyelmének a segítségével*, de csak komoly erőfeszítések árán tudja elérni saját belső egységét”. [175] A zsinat joggal tekinti *a bűnt a szakadás alapjának*, amely a személyes és közösségi életet egyaránt terheli; ugyanakkor fáradhatatlanul emlékeztet a győzelem lehetőségére.

45. Az igazság Lelke, aki „a világot meggyőzi a bűnről”, találkozik az emberi lelkiismeretnek azzal a fáradásával, amelyről a zsinati szövegek oly hathatósan szólnak. *A lelkiismeretnek ez a fáradása* meg is nyitja az emberi megtérés útját: az elfordulást a bűntől, hogy az emberi szívben megújuljon az igazság és a szeretet. Ismeretes, milyen sok nehézséggel jár, hogy az ember meglássa önmagában a rosszat. Tudjuk, hogy a *lelkiismeret* nemcsak parancsol vagy tilt, hanem a parancsok és tilalmak belsővilágosságánál *ítél* is. *A lelkiismeret-furdalásnak* ez a forrása: az ember bensőleg gyötrődik az elkövetett bűn miatt. Ez a fájdalom nem távoli visszhangja-e annak a „bánom, hogy embert teremtettem”-nek, amit a Szentírás a maga antropomorf nyelvén magának Istennek tulajdonít? Visszhangja annak a „megrovásnak”, mely a Szentháromság „szívébe”

vésődve, az örök szeretettől indítva átalakult a kereszt fájdalmává, Krisztusnak halálig tartó engedmességévé? Amikor az igazság Lelke az emberi lelkiismeret számára lehetővé teszi, hogy *részesezhessen ebben a fájdalomban*, a lelkiismeret szenvedése különösen mélységes lesz, de egyúttal különösen üdvösséges is. Ekkor a tökéletes bánat révén valóban megtér a szív. Ezt a „megtérést nevezi az evangélium „metanoiának”.

Az emberi szívnek és lelkiismeretnek ez a vívódása, amit „megtérésnek” vagy „megújulásnak” nevezünk, visszfénye annak a folyamatnak, amely *az elvetést üdvözítő szeretetté változtatta*, amely tudott szenvedni. Ennek a gyógyító erőnek rejtett ajándékozója a Szentlélek, akit az Egyház „a szív világosságának” nevez, aki átjárja és betölti „az emberi szív rejtekét”.^[176] *Az ember az ilyen Szentlélek-sugallta megtérésben nyitottá lesz a bocsánatra, a bűnök elengedésére.* Ebben a csodálatosan dinamikus erőben, a megtérés-megbocsátásban igazolódik az, amit Szent Ágoston írt az ember misztériumáról a 42. zsoltár egy sorának magyarázatában. A zsoltár szavai: *„Mélység hívja az mélységet (vizeid zuhogásában)”*.^[177] Az emberi mélység eme örvényeiben, az emberi lelkiismeretben válhat valóvá a Fiú és a Szentlélek küldése. A Szentlélek „jött” Krisztus „elmenetele” árán a húsvéti misztériumban: *Ő jön minden konkrét megtérésben és megbocsátásban* a keresztáldozat ereje által, mert ebben Krisztus vére „megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől, ...hogyan az élő Istennek szolgáljunk”.^[178] Így teljesedik szüntelenül a Szentlélekről, mint „másik Vigasztalóról” szóló tanítás, melyet közvetlenül az apostoloknak, de közvetve valamennyiünknek adott Jézus az utolsó vacsora termében: „Ti ismeritek Őt, mert *bennetek van és bennetek marad.*”^[179]

A Szentlélek elleni bűnről

46. Az elmondottak alapján érthetővé válik Jézus néhány súlyos és nyugtalanító *kijelentése*, arról, hogy vannak bűnök, amelyekre „nincs bocsánat”. A szinoptikusok használják ezt a kifejezést arra a különleges bűnre, amelyet a „Szentlélek elleni káromlásnak” nevezünk. Íme a három evangélista elbeszélése:

Máté: „Minden bűnre és káromlásra elnyerik az emberek a bocsánatot, de a Lélek káromlása nem nyer bocsánatot. Ha valaki az Emberfia ellen beszél, bocsánatot nyer, de ha a Lélek ellen beszél, nem nyer bocsánatot sem ezen, sem a másvilágon.”^[180]

Márk: „Minden bűn és minden káromló szó, amit csak kiejtenek az emberek a szájukon, bocsánatot nyer. De aki a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot mindörökké, bűne örökre megmarad.”^[181] *Lukács:* „Aki az Emberfia ellen beszél, az bocsánatot nyer, aki azonban a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot.”^[182]

Miért nem nyerhet bocsánatot a Szentlélek káromlása? *Hogyan kell értelmeznünk ezt a káromlást?* Aquinói Szent Tamás szerint itt olyan bűnökről van szó, „amelyek természetüknél fogva megbocsáthatatlanok, mert kizárják azt, amiért a bocsánat elnyerhető.”^[183]

Ilyen értelemben a „káromkodás” nem azt jelenti, hogy a Szentlelket szóval sértenék, hanem az

üdvösség visszautasításáról van szó, amelyet Isten a Szentlélek révén ajánl fel az embernek, a keresztáldozat érdeméből. Ha az ember elveti azt „a meggyőzést a bűnről”, amely a Szentlélekből árad és természeténél fogva üdvösséges, elveti egyúttal a Vigasztaló „eljövetelét” is, azt az „eljövetelt”, mely a húsvéti misztériumhoz tartozik és kapcsolódik Krisztus megváltó vérének erejéhez: ahhoz a vérhez, amely „megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől”.

Tudjuk, ennek a tisztításnak a gyümölcse a bűnök eltörlése. Ezért, aki elveti a Lelket és a vért, megmarad „holt cselekedeteiben”, a bűnben. A Szentlélek elleni káromkodás *lényegében gyökeres visszautasítása ennek a megbocsátásnak*, amelynek benső ajándékozója ő maga, és feltételezi a valódi megtérést, amely az ő hatására jön létre a lelkiismeretben. Ha Jézus megerősíti, hogy a Szentlélek elleni káromkodás nem nyerhet bocsánatot sem ebben az életben, sem a jövőben, azt akarja mondani: ez a „*meg nem bocsátás*” okozatilag *összefügg a „meg nem bánással”*, a megtérés teljes megtagadásával. Ez azt jelenti, hogy valaki nem akar a megváltás forrásához közeledni, amely az üdvrendben, ahol beteljesedett a Szentlélek küldése, mindig nyitva áll. A Vigasztaló-Lélek megkapta a végtelen hatalmat, hogy ebből a forrásból merítsen: „az enyemből kapja” – mondta Jézus. Így teszi Ő teljessé az emberek lelkében a krisztusi megváltást, szétszórva annak gyümölcseit. A Szentlélek elleni káromkodás annak az embernek a bűne, aki *jogot formál a rosszban való megmaradáshoz* – bármilyen bűnben is – és elveti a megváltást. Egy ilyen ember saját bűnének foglya, ezzel lehetetlenné teszi a maga részéről a megtérést és így a bűnök elengedését, amit a maga élete számára sem lényegesnek, sem fontosnak nem tart. Ez a lelki pusztulás állapota, mert a Szentlélek elleni káromlás nem teszi lehetővé az embernek, hogy kiszabadítsa magát saját fogságából, és szabaddá tegye magát a lelkiismeretet tisztító isteni forrás, továbbá a bűnbocsánat befogadására.

47. A Szentlélek tevékenysége, amely az üdvöthozó „bűnről való meggyőzésre” irányul, az ilyen beállítottságú emberben benső ellenállásba, egyben lelkiismeretének áttörhetetlen megátalkodásába ütközik, amelyet szabad választással ő maga erősített meg. Ezt a lelki állapotot nevezi általában a Szentírás „keményszívűségnek”.^[184] Korunkban az értelemnek és a szívnek ez a magatartása *a bűntudat elvesztésében nyilvánul meg*, amellyel a *Kiengesztelődés és bűnbánat* című apostoli buzdításban bővebben foglalkoztunk.^[185] Már XII. Pius pápa megállapította, hogy: „ennek a századnak a bűne a bűntudat elvesztése”,^[186] és ennek elvesztése az „Isten iránti érzék” elvesztését eredményezi. Az említett buzdításban ez olvasható: „Isten az embernek eredete és végső célja, és ez magában hordja az isteni csírat. Ezért Isten titka az, ami az ember titkát föltárja és megvilágítja. Felesleges tehát azt remélni, hogy az ember és az emberi értékek iránti bűntudat létezhet, ha hiányzik az Isten megbántásának tudata, azaz a valódi bűntudat.”^[187]

Ezért kéri állhatatosan az Egyház Isten kegyelmét, hogy *az ember ne veszítse el helyes lelkiismeretét*, és a jó és rossz iránti *érzéke* el ne tompuljon. Mindkettő – a helyes lelkiismeret és a bűn iránti érzék – szorosan kapcsolódik az igazság Lelkének benső működéséhez. Ennek fényében különös ereje van az apostol buzdításának: „*a Lelket ki ne oltsátok*”; „*a Lelket meg ne szomorítsátok*”.^[188] Az Egyház mindenekelőtt buzgón imádkozik: *ne növekedjék a világban az a*

bűn, amelyet az evangélium a „Szentlélek káromlásának” nevez, hanem inkább csökkenjen az emberek lelkében – következésképpen az életterükben és a közösség minden területén – , és nyílják meg a lelkiismeretük, hiszen ez nélkülözhetetlen a Szentlélek *működéséhez*. A *Szentlélek* elleni veszedelmes bűn adjon helyet az Ő vigasztaló tevékenységének, amikor azért jön, hogy „meggyőzze a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről”.

48. Jézus búcsúbeszédében a „meggyőzés”-nek ezt a *három területét a Vigasztaló küldésében* kapcsolta össze: a bűnt, az igazságot és az ítéletet. Ezek jelzik „*az isteni irgalmas szeretet*” *misztériumának* halmazát, amely az emberi történelemben szemben áll a bűnnel, a „gonoszság misztériumával”.^[189] Szent Ágoston fogalmazása szerint: egyik oldalon áll „az önszeretet egészen Isten megvetéséig”, a másik oldalon „Isten szeretete önmaga megvetéséig”.^[190] Az Egyház állandóan imádkozik és szolgálatával azon fáradozik, hogy az emberi lelkiismeret alakulása és az emberiség nagy családjában a közösségek története ne *süllyedjen a bűn polarizációjáig*, elvetve az isteni parancsokat egészen az „Isten megvetéséig”; legyen sokkal inkább képes felemelkedni ahhoz a szeretethez, amelyben megnyilvánul a Lélek, „aki életet ad”.

Akik engedik, hogy a Szentlélek „meggyőzze őket a bűnről”, azok hagyják, hogy meggyőzze őket „az igazságról és az ítéletről” is. Az igazság *Lelke*, aki az embert és lelkiismeretét segíti, hogy *felismerje az igazságot a bűnben*, segíti őt abban is, hogy *megismerje az igazságosság igazságát*, mely Krisztussal lépett az emberek történetébe. Így mindazok, akik meggyőződve a bűnről a Vigasztaló hatására megtérnek, bizonyos szempontból megszabadulnak az ítélettől. Attól az ítélettől, amellyel már elítélték e világ fejedelmét.^[191] A megtérés az isteni-emberi misztérium mélyén jelenti ama bilincsek széttörését, amelyekkel a bűn az embert „a gonosz misztériumának” teljességéhez kötötte. Akik tehát megtérnek, azokat a Szentlélek kivezeti az „ítélet” hatásköréből, és *bevezeti abba az igazságba*, amely Jézus Krisztusban van, aki azt az Atyától kapta^[192] mint a szentháromságos szentség visszfényét. Ez az evangélium és a megváltás igazsága, a hegyi beszéd és a kereszti igazsága, amely megtisztítja a lelkiismeretet a Bárány vérével. Ez az az igazság, *amelyet az Atya a Fiúnak és mindazoknak adott, akik igazságban és szeretetben Őhozzá kötődnek*.

Ebben az igazságban nyilatkoztatja ki magát a Szentlélek, az Atya és a Fiú *Lelke*, aki meggyőzi a világot a bűnről, és az emberben jelen lesz mint *az örök élet Lelke*.

HARMADIK FEJEZET AZ ÉLTETŐ LÉLEK

A 2000. esztendő jubileumának motívuma: Krisztus, „Ki fogantaték Szentlélektől”

49. Az Egyház szívvel-lélekkel fordul a Szentlélekhez most, a huszadik század végén: *Krisztus földi megjelenésének harmadik évezredét várjuk*, miközben készülünk arra a nagy jubileumra, amellyel az Egyház ezt az eseményt ünnepelni szándékozik. Ezt az eljövotelt az emberi időszámítás olyan eseménynek tekinti, mely itt a földön az emberiség történetéhez tartozik. A

szokásos időszámítás az éveket, századokat és évezredekét aszerint jelöli, hogy Krisztus születése *előtti*ek vagy *utáni*ak. De tudatában kell lennünk annak, hogy ez az esemény – számunkra, akik keresztények vagyunk – az apostol szerint „*az idők teljessége*”,^[193] mert az emberiség történetét teljesen áthatotta az Isten időmértéke: az ő transzcendens jelenléte az örök „*jelenben*”. Ő az, „aki van, aki volt, és aki eljő”, aki „az alfa és az ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég”.^[194] „*Mert úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen.*”^[195] „*De amikor érkezett az idők teljessége, Isten elküldte a Fiát, aki asszonytól született... hogy az Isten fiaivá lehessünk.*”^[196] És a Fiúnak, az Igének ez a megtestesülése „*a Szentlélek közreműködésével történt*”.

A két evangélista, akiknek a názáreti Jézus születése és gyermeksége történetét köszönhetjük, ebben a dologban azonos módon fejezi ki magát. *Lukács szerint* Jézus születésének hírüladásakor Mária megkérdezte: „Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?” Ezt a választ kapta: „A Szentlélek száll reád, s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni.”^[197]

Máté kereken kimondja: „Jézus Krisztus születésének ez a története: Anyja, Mária, Józsefnek a jegyese, még mielőtt egybekeltek volna, gyermeket fogant a Szentlélek erejéből.” (*Mt 1, 18*)^[198] Józsefet ez zavarba hozta, de álmában magyarázatot kapott! „Ne félj attól, hogy feleségedül vedd Máriát, hiszen a benne fogant élet a Szentlélektől van. Fiút szül, akit Jézusnak nevezel el, mert ő szabadítja meg népét bűneitől.”^[199]

Ezért vallotta az Egyház a *megtestesülés titkát*, ezt a sarkalatos misztériumot kezdettől fogva *a Szentlélekhez kapcsolva*. Az apostoli hitvallásban ezt mondja: „fogantaték Szentlélektől, születék Szűz Máriától”. A nicea-konstantinápolyi hitvallásban szintén: „Megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriától, és emberré lett.”

„A Szentlélek erejéből” lett ember az, akit az Egyház ugyanabban a hitvallásban az Atyával egyként egylényegű Fiúnak vall: „*Isten az Istentől, világossága világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől, született, de nem teremtmény.*” Emberré lett, „megtestesült Szűz Máriától”. Mindez akkor történt, amikor érkezett „az idők teljessége”.

50. A két évezredet lezáró *nagy jubileum*, amelyre az Egyház már most készül, elsősorban *krisztológiai jellegű*, hiszen Jézus Krisztus születését ünnepeljük. Ugyanakkor *Szentlélek-teológiai* jellege is van, mert a megtestesülés misztériuma a „Szentlélek közreműködésével” történt. Az a Lélek működött, aki az Atyával és a Fiúval egylényegű; a háromegységű Isten abszolút misztériumában Ő a szeretet Személye, a teremtetlen ajándék; aki a teremtés rendjében Isten ajándékainak örök forrása, bizonyos értelemben közvetlen elve és alanya Isten önközlésének a kegyelem rendjében. Ennek az ajándéknak és önközlésnek *csúcspontja a megtestesülés misztériuma*.

A teremtés rendjében és az üdvösség történetében a Szentlélek legfőbb műve Jézus Krisztus

megtestesülése és születése. A legnagyobb kegyelem, *az egyesülés kegyelme*, mely minden más kegyelem forrása, amint azt Szent Tamás kifejti.[200] A nagy jubileum erre vonatkozik – és ha teljes mélységében szemléljük: *a Szentlélek személyére*, aki mindezt művelte.

Valójában az „idők teljességének” megfelel az a sajátos teljesség, amelyben az egy és háromszemélyű Isten a Szentlélek által önmagát közli. A Szentlélek hozta létre *az unio hypostatica misztériumát*, az isteni természet egyesítését az emberivel, az istenséget és az emberséget egy személyben, az örök Igében és Fiúban. Amikor Mária az angyali híradásra kimondta az ő „igen”-jét – „legyen nekem a te igéd szerint”-, [201] szűzi módon fogant *egy embert*, az Emberfiát, *ki Istennek Fia*. Az Ige, a Fiú eme „emberré levésében” a teljesség tetőfokára jutott az a csere, amelyben Isten közölte önmagát a teljes teremtésben és az üdvösség történetében. Ezt a teljességet különös erővel és ékesszólással fejezi ki János evangéliuma: „Az Ige testté lőn”. [202] Isten Fiának megtestesülése nem azt jelenti csupán, hogy Isten felvette az emberi természetet, hanem bizonyos értelemben *mindazt, ami „test”*: az egész emberséget, az egész látható és anyagi világot. A megtestesülésnek megvan a maga kozmikus jelentése és dimenziója. Amennyiben Krisztus „minden teremtmény elsőszülötte” [203] egyéni emberségébe testesülve, az egész emberi mivolttal egyesült, ami „test”, [204] s ezáltal minden „testtel”, az egész teremtéssel.

51. Mindez a Szentlélek műve volt, ezért tartozik a várt nagy jubileum körébe, amelyre az Egyház nem készülhet másként, csak a *Szentlélekben*. Mindaz, amit a Szentlélek tett az „idők teljességében”, csak az Ő hatására éledhet újjá napjainkban az Egyház megemlékezése révén. Mindez csak az Ő működése által válhat jelenné itt e földön az emberiség történetének új korszakában: Krisztus születésének kétezredik évfordulóján.

A Szentlélek, aki erejével beárnyékozta *Mária* szűzi testét, és ezzel adta *istenanyaságának kezdetét*, ugyanakkor tökéletesen engedelmessé tette Mária szívét arra a cserére, amelyben Isten önmagát közölte, amely minden emberi értelmet és képességet felülmúlt. „Boldog aki hitt”, [205] így köszöntötte Máriát Erzsébet, az ő rokona, aki szintén „eltelt Szentlélekkel”. [206] Az üdvözlő szavakban, melyek elhangzottak Mária felé, aki „hitt”, már körvonalazódik a kontraszt azokkal, akik távolállók (s mégis oly közeliek), akikről Jézus azt mondta, hogy „nem hisznek”. [207] Mária a maga hívő engedelmességével belépett az üdvtörténetbe. A *hit* legmélyebb értelmében az emberi szív *nyitottsága* Isten ajándékainak befogadására, *Isten önközlésére a Szentlélekben*. Szent Pál írja: „Az Úr ugyanis Lélek; ahol az Úr Lelke, ott a szabadság”. [208] Ha a háromszemélyű egy Isten a Szentlélekben az ember számára feltárja magát, akkor ez a kinyilatkoztatás megmutatja és megadja az embernek a szabadság teljességét. Ez a teljesség a legmagasztosabb módon Mária hitében, „hitbéli engedelmességében” mutatkozott meg. [209] Valóban: „boldog az, aki hitt”!

A jubileum motívuma: megjelent a kegyelem

52. A megtestesülés titkában *érte el az életadó Lélek működésének csúcsát*. Az élet, amelynek teljessége Istenben van, nem közölhető, csak úgy, ha egy ember életévé lesz, olyané, mint Krisztus emberi természete volt az Örök Ige személyében, a hüposztatikus egységben.

Ugyanakkor a megtestesülés misztériumában *megjelent az emberi nem történetében ennek az isteni szeretetnek újszerű forrása: a Szentlélek*. Az Ige, a Fiú, ki „minden teremtmény elsősülött”, „elsősülött lett a sok testvér között”, [210] és így feje lett a testnek, amely az Egyház, mely a kereszten született és pünkösdkor megjelent – és az Egyházban az emberiség, az emberi nem feje lett: minden nép és faj, minden ország és kultúra, minden nyelv és világrész emberének; mindazoknak, kik meghívást kaptak az üdvösségre. „És az Ige testté lőn, ...*benne az élet volt, s az élet volt az emberek világossága... mindazoknak, kik befogadták, hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek.*” [211] Mindez állandóan a Szentlélek közreműködésével történt és történik.

„Isten gyermekei” az apostol tanítása szerint azok, „*kiket az Isten Lelke vezérel.*” [212] Hogy Isten fogadott gyermekei lehetünk, az a megtestesülés misztériumából ered, tehát Krisztus, az Örök Fiú által. Ez a születés, jobban mondva ez az *újjászületés* azért lehetséges, mert a „*Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete.*” [213] Akkor kaptuk „a fogadott fiúság Lelkét... általa mondjuk: Abba, Atya”. [214] Azért ez az istenfiúság a megszentelő kegyelemmel beoltódik az ember lelkébe – és ez a Szentlélek műve. „A Lélek maga tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten *gyermekei* vagyunk. Ha pedig gyermekei, akkor örökösei is: *Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei.*” [215] A megszentelő kegyelem az ember lelkében a kezdete és forrása az új életnek: az isteni életnek, mely természetfeletti.

Amikor Isten ezt az új életet ajándékozza nekünk, akkor mintegy világosan és szabatosan válaszol a zoltárosnak, akinek imájában minden teremtmény kérése visszhangzik: „Ha kiárasztod lelkedet, újjá teremtődnek, és megújul a föld színe”. [216] Aki a teremtés misztériumában az embernek és a világnak sokféle látható és láthatatlan formában *életet ad*, a megtestesülés titkában még *meg is újítja* azt. Így a teremtmények a megtestesülés titka által kiteljesednek, és ettől kezdve a megváltás ereje hatja át őket, és ez kiterjed az egész emberi nemre és az egész világra is. Ezt erősíti meg Szent Pál, kinek kozmikus-teológiai látomásában szinte visszhangként zeng a régi zoltár szózata: „Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását”, [217] azokét, „*akiket eleve ismert*”, kiket „*eleve arra rendelt, hogy Fiának képmását öltsek magukra.*” [218] Így részesül az ember a fogadott fiúságban, melynek eredete a Szentlélek, mint isteni szeretet és ajándék. *Mint ilyet kapják ajándéknak az emberek*. A teremtetlen *adomány kiárad* minden ember szívébe, mint annak a teremtett ajándéknak kezdete, amely által az ember „részesedik az isteni természetben”. [219] Így itatódik át az ember élete az isteni életben való részesedéssel, ezáltal kap ő maga is isteni, természetfeletti jelleget. Ebben az új életben, amely részesedés a megtestesülés misztériumában, nyernek „*az emberek szabad utat az egy Lélekben az Atyához.*” [220] *Szoros kapcsolat van tehát az életadó Lélek és a megszentelő kegyelem, továbbá ama sokféle természetfeletti életerő között*, mely belőle árad az emberi lélekbe: a teremtetlen Lélek és a teremtett emberi lélek között.

53. Elmondhatjuk, hogy *mindez hozzátartozik a nagy jubileumhoz*. Túl kell lépnünk az eljövendő történelmi esemény felületes szemléletén. Ebben a krisztológiai eseményben meg kell ragadnunk azt a fontos dimenziót, melyben a hit szemével figyeljük *az Igazság Lelkének kétezer évet átölelő*

munkálkodását, ki évszázadokon át merített Krisztus megváltói érdemeiből, új életet adva az embereknek. Az Egyszülött Fiúban fogadott gyermekekké szenteli őket, és így elismételhetik Szent Pál szavait: „Mi megkaptuk az Istentől eredő Lelket”.^[221]

Ha így nézzük a jubileum tartalmát, nem szorítkozhatunk csupán arra a 2000 évre, mely lepergett Krisztus születése óta. *Vissza kell nyúlnunk*, és fel kell mérnünk a Szentlélek minden tevékenységét, a Krisztus születése előtt is, *kezdetől fogva*, az egész világra kiterjedően, de főként az Ószövetség üdvtörténetében. Ez a tevékenység minden időben, minden helyen és minden emberben megvalósult annak az örök üdvözítő tervnek a keretében, amely szorosan összefügg a megtestesülés és megváltás titkával, és amelynek hatása kiterjedt azokra, akik hittek az eljövendő Krisztusban. Ez nyer különös kifejezést az Efezusi levélben.^[222] A kegyelem krisztológiai és egyúttal szentlelkes jellege elsősorban azok életében nyilvánul meg, kik kifejezetten Krisztust követik: „...benne (Krisztusban) kaptátok meg ti is a megígért Szentlélek pecsétjét... Ő a foglaló örökségünkre, arra, hogy teljesen megváltva az övéi legyünk.”^[223]

A nagy jubileumra gondolva még *messzebbre* kell tekintenünk, mert tudjuk, hogy „a szél ott fú, ahol akar”, amint azt Krisztus oly szemléletesen mondotta Nikodémusnak.^[224] A II. Vatikáni Zsinat, mely figyelmét főként az Egyházra összpontosította, emlékeztet a Szentléleknek *az Egyház látható testén túlnövő tevékenységére is*. A zsinat szerint mindez „nemcsak a Krisztus-hívőkre érvényes, hanem minden jóakarátú emberre is, kiknek szívében láthatatlanul munkálkodik a kegyelem. Mivel ugyanis Krisztus mindenkiért meghalt, s minden ember végső hivatása azonos, tudniillik isteni hivatás, vallanunk kell, hogy a Szentlélek mindenkinek fölkínálja a lehetőséget, hogy csak Isten előtt ismert módon csatlakozhassanak e húsvéti misztériumhoz.”^[225]

54. „Az Isten lélek, ezért akik imádják, azoknak *lélekben és igazságban kell imádniok*.”^[226] Ezeket Jézus egy másik beszélgetésben mondta, abban, melyet a szamariai asszonnyal folytatott. Annak a nagy jubileumnak, amely ezt az évezredet lezárja, és melyet a következő nyitányaként ünneplünk, hatalmas felhívássá kell válnia mindazokhoz, kik „lélekben és igazságban imádják Istent”. Valamennyiünk számára különleges alkalommá kell válnia, hogy elgondolkodjunk Isten titkáról, aki egy és háromságos, aki önmagában mindenestül transzcendens a világhoz viszonyítva, különösen a látható világhoz mérten, mert Ő abszolút szellem: „Lélek az Isten”,^[227] és ugyanakkor csodálatos módon nemcsak *közel* áll ehhez a világhoz, hanem *jelen* van benne és – bizonyos értelemben – *belsőleg* hozzátartozó: áthatja és belülről élteti. Ez mindenekelőtt az emberre vonatkozik: Isten jelen van az ő legbensőbb létében, gondolkodásában, lelkiismeretében, szívében. Ezt a létrendi és pszichológiai igazságot fontolgatva Szent Ágoston azt mondja: „Interior intimo meo” – „legbensőbb énemnél is közelebb van hozzám”.^[228] Ezek a szavak hozzásegítenek, hogy jobban megértsük Jézusnak a szamariai asszonyhoz intézett válaszát: „Lélek az Isten”. Csak a lélek lehet *legbensőbb énemnél is közelebb hozzám*, akár létemben, akár lelki élményeimben; egyedül a Lélek lehet ilyen immanens az emberben és a világban, úgy hogy sértetlenül és változatlanul megmaradjon a maga abszolút transzcendenciájában.

De új módon és látható alakban nyilatkozott meg az isteni jelenlét Jézus Krisztusban. Őbenne

valóban „megjelent Istenünk kegyelme”.^[229] Az Atyaistennek ez a szeretete, aki ajándék, határtalan kegyelem, az élet kútfeje, megnyilvánult Jézus Krisztusban, és az Ő embersége révén része lett a mindenségnek, az emberi nemnek, a történelemnek. Ez a kegyelem Jézus Krisztus által lépett be az ember történetébe, a Szentlélek által, aki *e világban Isten minden üdvözítő cselekedetének eredete*, Ő a „rejtőző Isten”,^[230] aki mint szeretet és ajándék „betölti az egész földkerekséget”.^[231] Az Egyház egész élete, amely a nagy jubileum ünneplésében is megnyilvánul, nem más, mint hogy elébe megyünk a rejtőző Istennek, elébe sietünk a Léleknek, aki az életet adja.

A Szentlélek az ember benső konfliktusában:

a lélek ellen vágyakozó test és a test ellen vágyódó lélek

55. Sajnálatos, hogy Isten közeledése és jelenléte az emberben és a világban, a Lélek csodálatos jósága – amint az kitűnik az üdvtörténetből – a mi emberségünkben *ellenállásba és elutasításba ütközik*. Milyen jellemzőek ilyen szempontból az agg Simeon prófétai szavai, ki Jeruzsálemben „a lélektől indítatva a templomba ment”, hogy az újszülött betlehemi gyermek előtt kijelentse: „Ez sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, *jel lesz, amelynek ellene mondanak*”.^[232]

Isten láthatatlan és szellemi valóság. Elutasítása már bizonyos mértékben abból ered, hogy a világ alapjában véve abban különbözik tőle, hogy „látható” és „anyagi természetű”, ő pedig „láthatatlan” és „tiszt szellem”. A világ lényegénél fogva szükségszerűen tökéletlen ahhoz viszonyítva, aki maga a legtökéletesebb „lét”. De az ellentét összeütközéshez vezet, lázadásá válik etikai területen *az ember szívét betöltő bűn* miatt, melyben „a test a lélek ellen tusakodik, a lélek meg a test ellen”.^[233] Erről a bűnről kell a Szentléleknek „meggyőznie a világot”. (Sám 16,8)

Szent Pál erről az emberi szívben meglévő feszültségről és a küzdelemről különös erővel ír a galatákhöz szóló levélben: „*Kérlek benneteket, hogy a lélek szerint éljete, akkor majd nem teljesítitek a test kívánságait*. A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek meg a test ellen. Ellentétben állnak egymással, s így nem azt teszitek, amit szeretnétek.”^[234] Az emberben, mint testből és lélekből *összetett* lényben van egy bizonyos feszültség, egy bizonyos küzdelem a „lélek” és a „test” között. Ez valójában a bűn öröksége, következménye és bizonyossága, s mindennapi tapasztalat. Mert így ír az apostol: „*A test cselekedetei nyilvánvalók: kicsapongás, tisztátalanság, fajtalanság... részegeskedés, tobzódás és ezekhez hasonlóak*.” Ezeket testi bűnöknek nevezzük. De az apostol másokat is fűz hozzá: „*ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés... szakadás, pártoskodás, irigykedés*”.^[235] Ezek mind „a test művei”.

Ezekkel a cselekedetekkel – melyek kétségtelenül rosszak – Szent Pál szembeállítja „a Lélek gyümölcseit”, amelyek: „*szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás*”.^[236] Az összefüggésből nyilván kitűnik, hogy az apostol nem akarja a testet sem diszkriminálni (hátrányosan megítélni), sem elítélni, mert a test a szellemi lélekkel együtt alkotja az emberi természetet, és ez adja meg egyéni személyiségét; ő a *cselekedetekről* szól,

helyesebben mondva a szokásos magatartásról – erényekről és viciumokról –, amelyek erkölcsileg *jók vagy rosszak, mint az engedelmesség gyümölcsei* (az első esetben), *vagy mint szembeszegülés a Szentlélek üdvözítő tevékenységével* (a másodikban). Ezért írja az apostol: „Ha a Lélek szerint élünk, viselkedünk is a Léleknek megfelelően”.^[237] És más helyen: „A testi ember bizony testiekre vágyik, a lelki ember ellenben a lelkiekre törekszik”. „De ti... lélek szerint éltek, ha valóban Isten Lelke lakik bennetek.”^[238] Az ellentét, melyet Szent Pál „a Lélek szerinti” élet és a „test szerinti” élet között hangsúlyoz, egy másik ellentétet is feltár: *az élet és a halál közöttit*. „A test kívánsága a halálba vezet, a lélek vágyódása ellenben: élet és béke”; ezért a figyelmeztetés: „...ha test szerint éltek, biztosan meghaltok, de ha lélekkel elfojtjátok a test szerinti tetteket, élni fogtok”.^[239]

Ha jól megfontoljuk, *ez buzdítás* arra, hogy *igazságban*, azaz a helyes lelkiismeret parancsa szerint *éljünk*, ami egyúttal az igazság Lelkébe vetett hit megvallása, amely éltet minket. A test ugyanis „halott a bűn miatt, de a lélek a megigazulás következtében él”.^[240] Mi sokkal inkább Krisztusnak vagyunk lekötelve, aki a húsvéti misztériumban megszerezte megigazulásunkat, és kieszközölte nekünk a Szentlelket: „Nagy volt a ti váltságdíjatok”.^[241]

Szent Pál szövegeiben rétegződik és összefonódik *ontológiai* (test és lélek), az *erkölcsi* (jó és rossz) és *a pneumatológiai* (a Szentlélek munkája az üdvrendben) *megfontolás*. Szavaiból (különösen a rómaiakhoz és a galatákhoz írt levélben) megérthetjük és átélhetjük azt a hatalmas küzdelmet és erőfeszítést, amely az emberben lejátszódik. Az emberben, aki lehet nyitott a Szentlélek számára, de ellenállva szembe is szegülhet és elutasíthatja üdvözítő ajándékát. A szemben álló ellentétes pólusok: az ember részéről a véges voltából származó kedvezőtlen helyzete és akaratának bűnre való hajlandósága, ezek lélektani és erkölcsstani természetének terhei (pszichológiai és etikai terhek); Isten részéről viszont *az ajándékozás misztériuma*, amely a Szentlélekben az isteni élet ajándékát foglalja magába. Ki fog győzni? Az, aki az ajándékot elfogadja.

56. A Szentlélek elleni tusakodás, amelyet Szent Pál a *belső és szubjektív dimenzióban* mint feszültséget, küzdelmet és ellenszegülést jelöl meg az ember szívében, a különböző történelmi korokban – sajnos – *külső dimenziókban is* megjelenik, különösen a modern időkben. Konkrét formában mint a kultúra tartalma, mint civilizáció, mint *filozófiai rendszer, mint ideológia*, mint az emberi cselekvés és magatartás programja. Ez az ellenszegülés legfőbb kifejeződését az *materializmusban* éri el, akár mint elmélet vagy gondolkodásmód, akár gyakorlati szempontból a tények értelmezésének és értékelésének módszere, valamint az ezeknek megfelelő magatartás programja. Az a rendszer, amely ezt a gondolkodásmódot, cselekvési normát és gyakorlatot a legjobban kifejlesztette és gyakorlatilag megvalósította, a dialektikus és történelmi materializmus, amely most is a marxizmus létalapját adja.

A materializmus alapjában és ténylegesen a *kizárja* a világból és az emberből Isten *jelenlétét és tevékenységét*, mert Ő lélek. És teszi ezt főként azon az alapon, mert *tagadja ennek létét*, hiszen lényege és gyakorlata szerint ateista rendszer. Korunk legjelentősebb jelensége az ateizmus,

melyet a II. Vatikáni Zsinat több oldalról mutat be.^[242] Bár az ateizmusról nem szólhatunk kizárólag egyértelműen, még ha *leszűkítjük is a materialista filozófiára*, amelyben különböző formákat ölthet; és állíthatjuk, hogy ez a fogalom különböző értelmezésben fordul elő. Mégis azt kell mondanunk, hogy a tényleges és valódi materializmus elméleti síkon – mint a valóság értelmezője, a személyes és közösségi cselekvés alapelve – *ateista jellegű. A cselekvések értékrendje és célszerűsége*, amelyeket ez a felfogás felmutat, szorosan összefügg minden létezőnek azzal az értelmezésével, hogy az anyagi természetű. Ha olykor, mint például a kultúra és erkölcs területén „szellemről” és „lelki kérdésekről” szól, úgy teszi, hogy bizonyos cselekvéseket az anyag különös megjelenési formáinak tekint, hiszen ebben a rendszerben az anyag az egyedüli létező. Ebből következik, hogy egy ilyen értelmezésben a vallás csak „idealista illúzió” tekinthető, amely ellen bárhol, bármilyen történelmi körülmények között, a legmegfelelőbb módon és a legalkalmasabb eszközökkel küzdeni kell, hogy a társadalomban és az emberi szívekben felszámolható legyen.

Ezért mondhatjuk, hogy a materializmus a rendszeres és összefoglaló továbbfejlődése annak az ellenszegülésnek és ellentmondásnak, amelyet Szent Pál szavai így fejeznek ki: „A test kívánsága a lélek ellen irányul”. Ez az összeütközés kétoldalú, amit az apostol a második részben így fogalmaz meg: „A lélek kívánsága a test ellen irányul”. Aki a lélek szerint akar élni, aki elfogadja üdvözítő törekvését és azzal összhangban van, annak szükségszerűen el kell utasítania a test kívánságait és követelményeit; ideológiai és történelmi megjelenési formájában is el kell utasítania a vallásellenes materializmust.

Ennek a korunkra oly jellemző háttérnek a tudatában kell a nagy jubileumra készülnünk, kiemelnünk „a lélek igényét”. Sürgető kiáltásként hangzik fel egy új advent éjszakájában, amelynek végén – miként kétezer évvel ezelőtt – „minden ember meglátta az Isten üdvösségét”.^[243] Ez egy lehetőség és remény, amelyet a ma emberének az Egyház nyújthat. Tudja, hogy a lélek elleni tusakodás, amely korunk emberének és kultúrájának sajátja – *különösen egyes területeken* és a test kívánsága elleni küzdelemben az Úr eljövételével, a megtestesüléssel, a Szentlélekben való önközlésével – , sok esetben drámai jelleget ölthet, és talán az emberiség új kudarcához vezethet. De szilárdan hiszi, hogy Isten részéről mindig üdvösségszerző önközlésről, gyógyító és a bűntől megváltó közeledésről van szó a Szentlélek közreműködésével.

57. Amikor Szent Pál szembeállítja a „lelket” és a „testet”, ez magába foglal egy másik ellentétet is: az „életet” és a „halált”. Ez nagyon súlyos probléma, melynek értelmében a materializmus, mint gondolkodási rendszer, bármely formájáról volna is szó, úgy *tekinti a halált*, mint az *emberi egzisztencia végleges befejezését*. Minden, ami anyagi, mulandó, így az emberi test is (amennyiben „állati jellegű”) halandó. Ha az ember természeténél fogva csupán test, akkor számára a halál leküzdhetetlen akadály, átléphetetlen határ és végérvényes elmúlás. Így érthető, hogy – amint mondják – az emberi élet kizárólag: „létezés a halálért”.

Hozzá kell fűznünk, hogy a mai civilizáció horizontján – különösen a technikailag és

tudományosan legfejlettebbeknél – a halál jele és bizonyossága különös gyakorisággal jelen van. Elegendő a fegyverkezési versenyre és az abban rejlő nukleáris önpusztítás veszélyére gondolnunk. Másrészt egyre közismertebbé válik, hogy a nyomor és az éhínség földünk hatalmas területein halállal fenyeget. Itt nem csupán gazdasági, hanem elsősorban erkölcsi problémákról van szó. De korunk horizontján „a halál jelei” még sötétebben sűrűsödnek: szokássá vált – és félő, hogy egyes helyeken intézményessé válik – , hogy elveszik az ember életét, mielőtt megszületne vagy elérkeznék a halál természetes határához. Továbbá: sok békére törekvő, tiszteletreméltó erőfeszítés ellenére új háborúk törnek ki és folynak, melyek az emberek százazreit fosztják meg életüktől vagy testi épségüktől. És hogyan felejthetnők el azokat az emberi élet ellen irányuló merényleteket, melyeket az immár nemzetközileg szervezett terrorizmus hajt végre?

Sajnálatos, hogy mindez csupán hiányos és részleges vázlata *a halál képének*, melyet *korunk fest*, amikor mindinkább közeledünk a kereszténység második évezredének végéhez. A materialista alapra épült emberi civilizáció sötét árnyékából és főként a halálnak ama jeleiből, amelyek mind gyakoribbakká válnak abban a szociológiai és történeti keretben, melyből kinőttek, nem tör-e fel egy új, többé-kevésbé tudatos vágy a Lélek után, aki életet ad? De – függetlenül az emberi reménykedés vagy kétségbeesés mértékétől, valamint a materialista gondolkodásmód és életvitel fejlődéséből adódó illúzióktól vagy kudarcoktól – mégis megmarad a keresztény bizonyosság, hogy „a Lélek ott fú, ahol akar”, és hogy mi birtokoljuk a Lélek zsengeit. Mi is alá vagyunk vetve a mulandó idő fájdalmainak (szervedésének), de „*bensőnkben sóhajtozunk és várjuk... testünk megváltását*”,^[244] azaz egész emberségünk, testünk és lelkünk megváltását. Sójajtozunk ugyan, de a soha el nem múló remény várakozásával, mert pontosan ehhez az embervolthoz közeledett az Isten, aki Lélek. Isten „elküldte tulajdon Fiát a bűn miatt a bűnös testhez hasonló alakban, hogy elítélje a testben levő bűnt”.^[245] A húsvéti misztérium csúcspontján Isten Fia, aki a világ bűneiért emberré lett, és akit keresztre feszítettek, feltámadása után megjelent tanítványai körében, rájuk lehelt és így szólt: „Vegyétek a Szentlelket.” *Ez a „lehelés” sohasem szűnik meg. És íme, „a Lélek gyengeségünkben segítségünkre siet*”.^[246]

A Szentlélek megerősíti a „benső embert”

58. A feltámadást és a pünkösdi események titkát az Egyház éli és hirdeti, hiszen örököse és továbbadója az apostolok Jézus Krisztus feltámadásáról szóló tanúságtételének. Az Egyház állandóan tanúsítja azt a halál feletti győzelmet, amely kinyilatkoztatta a Szentlélek hatalmát és meghatározta az Ő újrajövetelét, az Ő új jelenlétét az emberekben és a világban. Mert Krisztus feltámadásában a Vigasztaló Szentlélek úgy jelent meg, mint aki életet ad: „...Ő, aki Krisztust feltámasztotta a halottak közül, halandó testeteket is életre kelti bennetek lakó Lelke által”.^[247] *Krisztus feltámadása nevében az Egyház a halál határain túlmutató életet hirdet*, olyan életet, amely erősebb a halálnál. Egyidejűleg *hirdeti azt, aki ezt az életet ajándékozza: a Lelket, az Éltetőt*; hirdeti Őt, és közreműködik vele az élet közlésében. Mert „jóllehet a test a bűn miatt halott, a lélek a megigazulás következtében él”^[248] a megfeszített és feltámadt Krisztus által. Krisztus feltámadása nevében szolgálja az Egyház azt az életet, amely magától az Istentől fakad, szoros egységben a Lélekkel, neki aláztatosan szolgálva.

Éppen e szolgálat által válik az *ember mindig új értelemben „az Egyház újtjává”*, amint azt a Megváltó Krisztusról szóló enciklikámban kifejtettem,[249] és most a Szentlélekről szólva megismétlem. Az Lélekkel egységben lévő Egyház mindenki másnál jobban ismeri, hogy valójában mi lakik *az ember bensejében*, mi a legmélyebb és leglényegesebb, mert *ez lelki és múlhatatlan*. Ezzel plántálja belénk a Lélek „a halhatatlanság gyökerét”, [250] amelyből az új élet fakad: az az élet, melyet az ember Istenben él, mely Isten üdvözítő önközlésének gyümölcse a Szentlélekben; ezért csak az ő hatása alatt fejlődhet és erősödhet. Ezért könyörög az apostol Istenhez a hívekért, és kijelenti nekik: „Ezért meghajtom térdemet az Atya előtt... adja meg nektek..., *hogy Lelke által megerősödjete bensej emberré.*” [251]

A Szentlélek hatása alatt érik és erősödik ez a bensej, vagy „lelki” ember. Ebben az isteni életközösségben találkozik az emberi szellem, „mely ismeri a szív titkait”, azzal a Szentlélekkel, „aki mindent átlát, még Isten mélységeit is”. [252] *Ebben a Lélekben*, aki örök ajándék, *nyílik meg a Szentháromság az ember*, az emberi lélek számára. Az isteni Lélek rejtett leheletére nyílik meg az emberi lélek Isten üdvöt hozó és megszentelő megnyilatkozására. A Lélekből áradó kegyelem által lép be az ember egy „új életbe”, bejárása van az isteni élet természetfeletti valóságába, ahol a Szentlélek hajléka és „az élő Isten temploma” lesz. [253] A Szentlélek által az Atya és a Fiú hozzá mennek, és szállást vesznek nála. [254] A Szentháromsággal való kegyelmi közösségben kitágul az ember „élettere”, mert az isteni, a természetfeletti élet síkjába emelkedik. *Az ember Istenben és Istenből él*: „a Lélek szerint él”, és „arra törekszik, ami a Lélek szerint való.”

59. Az Istennel a Szentlélekben való bensej kapcsolatból szükségszerűen következik, hogy az ember önmagát, saját emberségét új értelmezésben ragadja meg. Így teljesedik ki az az isteni képmás és hasonlatosság, mely kezdetben sajátja volt. [255] Az emberség bensej igazságát Krisztus rásugárzó fényében, vele összefüggésben kell felfedeznie, hiszen Ő az Istennel való kapcsolatunk ősmintája, és Őbenne teljesen csak akkor találhatunk önmagunkra, ha őszintén ajándékkul adjuk önmagunkat a többi embernek, amint azt a II. Vatikáni zsinat tanítja: „E hasonlóság rávilágít arra, hogy az ember – aki az egyetlen teremtmény a földön, akit Isten önmagáért akart” személyének méltóságában, aki ugyanakkor nyitott a társadalmi beépülésre és közösségre, hogy kiteljesedjék. [256] Létünk eme igazságának hatékony felismerése és gyakorlati megvalósítása *csak a Szentlélek munkája révén történhet*. Az ember ezt az igazságot Jézus Krisztustól tanulja, saját életében gyakorlattá teszi a Szentlélek közreműködésével, kit maga Krisztus adott nekünk.

Ezen az úton – a bensej érés útján, amely magába foglalja az embervolt mélyebb megértését és teljes felfedezését – válik Isten jelenvalóvá emberségünk bensejében és hatja át egyre mélyebben az emberi világot. *A háromszemélyű egy Isten*, aki önmagában mint személyek közötti ajándék természetfeletti valósága létezik, *a Szentlélekben ajándékként közölve önmagát az emberekkel, átalakítja az ember világot annak bensejében*, azaz szívében és lelkiismeretében. Ezen az alapon, az isteni ajándékban részesedve válik a világ emberségesebbé és teljesen emberivé, amint azt a zsinat tanítja: [257] az ember szívében és lelkiismeretében egyre inkább megéri arra az országra, amelyben „Isten lesz minden mindenben” [258] mint ajándék és szeretet.

Ajándék és szeretet: ez az az örök hatalom, melyben a háromszemélyű egy Isten kinyilatkoztatja magát az embernek és a világnak a Szentlélekben.

A Krisztus születése utáni *harmadik évezredre* várakozva arra kell törekednünk, hogy egyre több és több ember „teljesen önmagára találjon, őszintén adva önmagát másoknak”, ahogyan azt a zsinat idézett helye mondja. Bárcsak megindulna a Vigasztaló Szentlélek hatására a mi világunkban az az érési folyamat az emberekben – az egyesek életében is és a közösségben is – , amelyért Jézus maga imádkozott, amikor az Atyát kérte, „hogymindnyájan egy legyenek, mint ahogy mi egy vagyunk”, (Jn 17) mintegy jelezve, hogy van *valami hasonlóság* az isteni Személyek egysége és *Isten igazságban és szeretetben élő gyermekeinek egysége között*.^[259] A zsinat megerősíti ezt az emberről szóló igazságot, és az Egyház különösen súlyos és határozott utasítást lát ebben sajátos apostoli küldetése számára. Ha ugyanis az Egyház útja az ember, akkor ez az út átvezet Krisztus egész misztériumán, isteni példát nyújtva az embereknek. Ezen az úton a Szentlélek – miközben mindegyikünkben megerősíti a „benső embert” – azt éri el, hogy az ember egyre jobban „megtalálja önmagát azáltal, hogy őszintén ajándékolja önmagát”. Elmondhatjuk, hogy a pasztorális konstitúció eme szavaiban benne van az egész *keresztény antropológia* foglalatja: az evangéliumra támaszkodó elmélet és a gyakorlat, amelyben az ember felfedezi Krisztushoz tartozását és ezáltal Isten gyermekévé emelkedik; de egyúttal jobban megérti emberi méltóságát is, pontosan azért, mert Isten közeledésének és jelenlétének személyes alanya, az isteni kegyesség alanya, amely magába foglalja a végső megdicsőüléstávlátást és annak szilárd alapja. Nyugodtan megismételhetjük, hogy: „Isten dicsősége az élő ember – és az ember élete Isten látása”:^[260] az ember, amennyiben isteni életet él, Isten dicsősége. Ennek az életnek és dicsőségnek rejtett sáfára a Szentlélek. Aki – amint Szent Vazul mondja – „egyszerű létében, változatos hatalmában... úgy árad ki, hogy nem fogyatkozik... mindenki számára jelen van, aki be tudja őt fogadni, mintha csak egyedül lenne; és mindenkit eláraszt elégséges és teljes kegyelmével”.^[261]

60. Ha az emberek a Szentlélek segítségével – akár személyenként, akár közösségben – felfedezik ebben az isteni dimenzióban létük, életük értelmét, abban a helyzetben vannak, hogy *megszabadulhatnak azoktól az úgynevezett determinációktól*, melyek főként a materialista a gondolkodásmódból, cselekvésmódból és az ezeknek megfelelő módszerekből fakadnak. A mi korunkban ezek a tényezők beleivódtak az emberbe, a léleknek ama mélységeibe, ahol a lelkiismeret szentélyében a Szentlélek szakadatlanul árasztja az „Isten gyermekeinek szabadsága” szerinti új élet világosságát és erejét. Az ember érését ebben az életben akadályozza a társadalmi helyzet és a társadalom szerveződése és meghatározott mechanizmusai formájában különböző területeken reá nehezedő nyomás. Sőt elmondhatjuk, hogy a társadalmi tényezők, ahelyett, hogy fejlődésében és kibontakozásában segítenék az emberi szellemet, sok esetben inkább eltávolítják létének és életének attól az alapvető igazságától – amely fölött a Szentlélek őrökdi – hogy alávessék „e világ fejedelme” uralmának.

A kétezredik esztendő nagy jubileuma a Szentlélek munkája révén a szabadulás ígérete. Egyedül Ő tud segíteni az emberen és a közösségeken „a Lélek törvénye által, amely a Jézus Krisztusban

való élet folyamánya”,^[262] amely a régi és új bilincsektől megszabadítja, és elvezeti az embert ily módon a teljes szabadság mértékéig és megvalósulásáig. Mert – amint Szent Pál mondja – „ahol az Úr Lelke, ott a szabadság”.^[263] A szabadságnak és vele kapcsolatban az ember igazi méltóságának e kinyilatkoztatása különös jelentőséggel bír a keresztények és az Egyház számára akár a korábbi akár a korunkbeli üldöztetésben, mert az isteni igazság tanúságtevői ezáltal élő bizonyítékai lesznek az igazságban működő Léleknek, aki a hívek szívében és lelkiismeretében jelen van; mártíromságukkal az emberi méltóság legnagyobb dicsőségét mutatják meg.

De a keresztények, *mint az emberi méltóság hiteles tanúi* a Szentlélek iránti engedelmisségükkel a társadalom megszokott körülményei között is sokféle módon járulnak hozzá a „föld színének megújításához”, amennyiben együttműködnek testvéreikkel, hogy mindazt valóra váltsák és tökéletesítsék, ami a civilizáció és kultúra, a tudomány és technika, továbbá az emberi gondolkodás és tevékenység fejlődésében jó, nemes és szép.^[264] Mindezt Krisztus tanítványaiként teszik – amint azt a zsinat konstitúciójában olvashatjuk: „Krisztus, aki feltámadásával átvette az uralmat... *Lelkének erejével* mindjárt működni is kezdett az emberek szívében: nem csupán a túlvilág vágyát ébreszti fel, hanem éppen ezáltal élteni, megtisztítja és erősíti a nemes kezdeményezéseket, amelyekkel az emberiség nagy családja emberségesebbé teszi a maga életét, és e célja szolgálatába állítja az egész földet.”^[265]

Mindezek még jobban megerősítik az ember nagyságát, aki Isten képére és hasonlatosságára teremtett; ez a nagyság felragyogott Isten Fia megtestesülésének misztériumában. Jézus Krisztus az idők teljességében a Szentlélek ereje által belépett az emberiség történelmébe, és valóságos embernek bizonyult, Őt mondjuk minden teremtmény elsőszülöttének, „aki által minden van, s mi magunk is általa vagyunk”.^[266]

Az Egyház az Istennel való benső egység szentsége

61. A második évezred végének közeledése jelenlévővé teszi számunkra az Ige eljövételét az „idők teljességében”. Ezért az *Egyháznak* ismételten értelmeznie kell önmagát, *a maga isteni és egyúttal emberi jellegét*, és azt a misszióját, amely Krisztus messiási küldetésében részesíti, amint ezt a II. Vatikáni Zsinat tanította és végérvényesen meghatározta. Ez az út elvezet minket az utolsó vacsora termébe, ahol Krisztus kinyilatkoztatta a Szentlelket mint Vigasztalót és az Igazság Lelkét, és szólt keresztjéről, elmeneteléről, mint a Szentlélek eljövételének feltételéről: „Jobb nektek, ha elmegyek, mert ha nem megyek el, akkor nem jön el hozzátok a Vigasztaló. Ha azonban elmegyek, akkor elküldöm hozzátok.”^[267] Láttuk, hogy ez az ígélet először már húsvét napjának estéjén, majd Jeruzsálemben pünkösdi ünnepén megvalósult. Ezután a történelem során ez igazolódik az emberiség családjában az Egyház misztériuma révén.

Ennek a hírüladásnak a fényénél nyeri el teljes jelentőségét Krisztusnak az a kijelentése, melyet szintén az utolsó vacsorán tett *új eljövételéről*. Így érthető, hogy ugyanabban a beszédében nemcsak „elmeneteléről” szól, hanem bejelenti „új eljövételét” is. Azt mondja: „Nem hagylak árván benneteket, *hanem visszajövök hozzátok*”.^[268] Mennybemenetelekor, végső búcsújának

pillanatában még kifejezettebben megismétli: „Én veletek vagyok mindennap, a világ végéig”.[269] Krisztusnak az a kijelentése, hogy újra eljön, – meg hogy az apostolokkal és az Egyházzal marad: „Íme én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig” – , mit sem változtat az ő „elmenetelén”. Ez már következik Jézus messiási tevékenységének befejezéséből itt a földön, *teljessé vált a megígért Szentlélek elküldésével, mely hozzátartozik küldetésének legbensőbb lényegéhez*. Így válik lehetségessé, hogy *a Szentlélek munkálkodása eredményeként* Krisztus, aki eltávozott, már most és mindörökké új módon eljöhessen. Krisztusnak ez a Szentlélek általi új eljövetele, valamint az ő állandó jelenléte és folytonos ténykedése a lelki életben – *a szentségek révén* jön létre. Jézus, aki látható emberi alakjában eltávozott, jön és jelen van és olyan bensőséges formában tevékenykedik az Egyházban, hogy azt saját testévé építi. Mint ilyen az Egyház él, működik és növekszik „a világ végezetéig”. Mindez a Szentlélek tevékenysége által valósul meg.

62. Krisztus a keresztes és a feltámadás misztériuma értelmében „eltávozott”. Ennek az eltávozásnak legtökéletesebb szentségi kifejezője az *Eucharisztia*; benne valósul meg ugyancsak szentségi módon Krisztus eljövetele és üdvözítő jelenléte: a szentmise-áldozatban és a szentáldozásban. Ez a Szentlélek munkája, mely az Ő sajátos belső küldetéséből ered.[270] Az Eucharisztia által *a Szentlélek az, aki megerősít minket „benső emberré”,* amint erről az Efezusi levél szól.[271] Az Eucharisziából tanulják meg az egyes személyek és a közösségek – a Közbenjáró és Vigasztaló segítségével – az emberi élet isteni értelmét, amelyre a zsinat is rámutatott; azt az értelmet, amely által Jézus Krisztus „megmutatja az embernek magát az embert” ... „*egy bizonyos hasonlóságot sejtet egyfelől az isteni személyek egysége, másfelől az Isten gyermekeinek igazságban és szeretetben élt egysége között!*”[272] Ilyen egységet hirdet és valósít különösen az Eucharisztia, amelyben az ember Krisztus áldozatában részesül. Ezt az áldozatot az ünneplése jeleníti meg. Az ember ekkor megtanulja azt is, hogy „teljesen önmagára talál, ha őszintén ajándékkul adja magát”, [273] és teszi ezt az Istennel és a többi emberrel, testvéreivel való közösségben.

Ezért az első keresztények a Szentlélek eljövetelének napja óta „állhatatosan kitartottak... a kenyértörésben és az imádságban”, és ilyen módon alkottak az apostolok tanítása szerint közös egységet.[274] Így ismerték fel, hogy az ő feltámadott Uruk, aki már felment a mennybe, az Egyház *eucharisztikus közösségében* ő általuk ismét itt van közöttük. A Szentlélek vezetésével az Egyház kezdettől fogva az Eucharisziában *fogalmazta meg önmagát, és ebből merített erőt is*. És ez így volt mindig, minden keresztény nemzedéken át napjainkig, egészen e második évezred befejezésének vigíliájáig. Szomorúan kell megállapítanunk, hogy ez a már elmúlóban lévő évezred, a keresztények közötti nagy szakadások kora volt. Így az apostolok példájára valamennyi Krisztus-hívőnek minden erejével azon kell fáradoznia, hogy gondolkodását és cselekvését összhangba hozza a Szentlélek akaratával, aki „az Egyház egységének lételemé”.[275] Tenniük kell ezt azért, hogy mindazok, akik az egy Lélek által a keresztségben az egy testbe nyertek felvételt, testvéri egységben találkozzanak ugyanannak az Eucharisziának ünneplésében, mely „a jámborság és irgalom szentsége, az egység jele és a szeretet köteléke!”[276]

63. Krisztus eucharisztikus jelenléte – az ő szentségi „Íme én veletek vagyok” ígérete –

kétségkívül lehetővé teszi az Egyház számára, hogy egyre *mélyebben ismerje meg saját misztériumát*, amint azt a II. Vatikáni Zsinat egyháztana igazolja. Azt mondja ugyanis: „Az Egyház Krisztusban *mintegy szakramentuma*, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének.”^[277] Az Egyház mint szentség kezdődött Krisztus „elmenetelével”, mely a húsvéti misztériumhoz tartozik, és él az ő állandó „eljöveteléből” a Szentlélek műve által, aki az igazság és a szeretet Lelke, kinek ez belső küldéséhez tartozik. A zsinat kimondja, hogy ebben rejlik az Egyház misztériumának lényege.

Mert a mindeneket teremtő Isten az, „kiben élünk, mozgunk és vagyunk”,^[278] ezért *a megváltás* hatása az ő részéről megmarad és kibontakozik az emberiség és a világ történetében, valamiképpen kettős „ritmusban”, melynek forrása az örök Atya. Ez egyrészt a *Fiú küldésének* ritmusa, ki e világra jött, született a Szentlélek erejéből Szűz Máriától; másrészt a *Szentlélek küldésének* ritmusa, akit véglegesen Krisztus nyilatkoztatott ki. A Fiú „elmenetele” által jött el és jön állandóan a Szentlélek, a Vigasztaló, az igazság Lelke. Egyúttal az Ő láthatatlan jelenlétének legbensőbb területén „jön el” „a Fiú, aki a húsvéti misztériumban „eltávozott, és most állandóan *jelen van az Egyház misztériumában*; olykor rejtetten, olykor tapasztalhatóan a történelemben, amelyen Ő uralkodik. Mindez szentségi módon történik a Szentlélek munkája által, aki Krisztus megváltásának gazdagságából merítve, szüntelenül adja az életet. Minél elevebben tudatosítja az Egyház ezt a misztériumot, annál inkább ismeri fel önmagát, mint szentséget.

Azért van ez így, mert az Egyház – Urának parancsa szerint – *a különböző szentségek* kiszolgáltatásával teljesíti *megszentelő szolgálatát* az emberek javára. Valahányszor sor kerül erre a szentségi szolgálatra, ez mindig magában hordja Krisztus kereszthalál és feltámadás általi „elmenetelének” misztériumát, melynek erejéből a Szentlélek jön. Jön és tevékenykedik: „életet ad”. A szentségek ugyanis *jelzik a kegyelmet és adják a kegyelmet: jelzik az életet és adják az életet*. A látható Egyház szolgálatával kapjuk a szent jeleket, közben a láthatatlan Szentlélek adja azt az életet, amelyet a szentségek jeleznek. A Szentlélekkel együtt jelen van és tevékenykedik Jézus Krisztus.

64. Kétségtelen, ha az Egyház az Istennel való legbensőbb egység szentsége, akkor valóban Krisztusban az, akiben ugyanez az egység teljessé válik mint *üdvözítő valóság*. Azzá lesz Krisztusban a Szentlélek által. Az *üdvörtörténet teljessége*, amely a történelemben maga Jézus Krisztus, szentségi módon árad ki a közbenjáró Lélek erejével. Ilyen értelemben a *Szentlélek valóban „másik közbenjáró” vagy új Vigasztaló*, mert az Ő közreműködésével ölt testet az evangélium örömhíre az emberek tudatában és szívében, és árad ki a történelem során. Aki mindezekben életet ad, az a Szentlélek.

De, ha az Egyházzal szólnak, használjuk a „szentség” kifejezést, meg kell jegyeznünk, hogy a zsinati szövegekben más értelemben szólnak *az Egyházzal mint szentségről*, és más értelemben a szoros értelemben vett szentségekről. Azt olvassuk: „... az *Egyház... mintegy szentsége*, azaz jele és eszköze az Istennel való bensőséges egységnek”. Az analóg értelemben használt *szentség* szó itt azt jelenti, hogy az Egyháznak szoros kapcsolata van az egyedül életadó

Szentlélekkel: az Egyház jele és eszköze az életet adó Lélek jelenlétének és működésének.

A Zsinat hozzáfűzi: „...és az egész emberi nem egységének”. Itt nyilvánvalóan arról az egységről van szó, amelyet az emberi nem – mely önmagában sokféle módon differenciálódott – *Istentől és Istenben bír*. Ez a teremtés misztériumában gyökerezik, de a megváltás misztériumában új dimenziót nyert az egyetemes üdvrend szempontjából. Mert Isten azt akarja, „...hogyminden ember üdvözljön és eljusson az igazság ismeretére”.^[279] A megváltás átölel minden embert – és bizonyos értelemben minden teremtményt. *A megváltásnak ebben az általános értelmében a Szentlélek* Krisztus „elmenetelének” erejéből munkálkodik. Mivel az Egyház saját misztériumának értelmében a szentháromsági üdvrendben gyökerezik, azért jogosan és méltán értelmezi önmagát mint „...az egész emberiség egységének szentségét”. Tudja, hogy annak a Léleknek az erejében szentség, akinek egyúttal jele és eszköze Isten üdvözítő tervének megvalósításában.

Ezen a módon *valószínűleg* a végtelen szentháromságos szeretet „jósága”: Isten, a láthatatlan Lélek *közeledik* a látható világhoz. Az egy és háromszemélyű Isten kezdettől fogva közli önmagát az emberrel a Szentlélekben, mert az ember hozzá hasonló és az Ő képmása. Ugyanannak a Léleknek a hatására *közeledik az ember* – és általa az egész teremtett és Krisztustól megváltott világ – *végző céljához*, Istenhez. A két pólus – Isten és ember, a teremtés és a megváltás – egymáshoz való közeledésének szentsége, azaz jele és eszköze az Egyház. Az Egyház azon munkálkodik, hogy helyreállítsa és megerősítse az emberi nem gyökerét érintő egységet abban a kapcsolatban, amely az embert Istenhez mint Teremtőjéhez, Urához és Megváltójához fűzi. Arról az igazságról van szó, melyet a zsinat vezetésével képesek vagyunk végiggondolni, kifejtetni, teljes terjedelmében és jelentőségében alkalmazni arra az időre, amelyben az egyik évezredből átlépünk a kereszténység harmadik évezredébe. Örömmel vesszük tudomásul, hogy az Egyház üdvrendi tevékenységében, amely egyre jobban rányomja bélyegét az emberi nem történetére, jelen van és ott munkálkodik a Szentlélek: Ő az, aki isteni leheletével áthatja az ember földi zarándokútját, és segíti az egész teremtett világot, az egész történelmet, hogy elérje végző célját az Istenben.

A Lélek és a Menyasszony mondja: „Jöjj el!”

65. *Az isteni éle lehelete*, a Szentlélek a legegyszerűbb és a legszokottabb formában az *imádságban fejezi ki magát és abban vehető észre*. Szép és üdvös arra gondolni, hogy bárhol is imádkoznak a világon, a Szentlélek, a jámborság éltető lehelete jelen van. Szép és üdvös annak felismerése, hogy miként a múltban, az imádság a jelenben és a jövőben az egész világra kiterjed, úgy a Szentlélek is mindenhol jelen van és tevékenykedik. Ő leheli az imádkozó ember szívébe az áhítatot a különböző szituációk és körülmények mérhetetlen sokféleségében, melyek a vallásos életet részben segítik, részben hátráltatják. Az ember szívéből gyakran tör fel az imádság a Szentlélek segítségével, a tilalmak, az üldözések, sőt a nyilvános élet vallástalan vagy ateista megnyilvánulásai ellenére is. Az imádság mindig azoknak a hangja marad, kik látszólag meg sem tudnak szólalni – és ebből hangzik fel mindig az „*a hangos kiáltás*”, melyet a Zsidó levél Jézus szájába ad.^[280] Az imádság az emberi szív *legmélyének megnyilvánulása*, az a mélység, mely

Istentől származik, és amelyet csak Isten tud kitölteni, pontosan a Szentlélekkel. Lukácsnál olvassuk: „Ha tehát ti, bár gonoszok vagytok, tudtok jót adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább adja mennyei Atyátok a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.”^[281]

A Szentlélek az az ajándék, aki *az imádsággal együtt jön az ember szívébe*. Elsősorban és mindenekfelett olyan ajándéknak mutatkozik, aki „gyöngeségünkben segítségünkre siet”. Ez az a nagyszerű gondolat, amelyet Szent Pál a Római levélben fogalmazott meg: „...mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk, a Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtozásokkal”.^[282] A Szentlélek tehát nemcsak arra indít minket, hogy imádkozzunk, hanem „belülről” vezet minket imánkban, elégtelen voltunkat kiegészíti, és az imádságban való gyengeségünket gyógyítja: Ő van jelen a mi imádságunkban, és annak isteni távlatokat nyit.^[283] „S ő, aki a szíveket vizsgálja, tudja, mi a lelkünk kívánsága, mert Isten tetszése szerint jár közben a szentekért.”^[284] Az imában a Szentlélek hatására egyre érettebben fejezi ki magát az új ember, ki ezáltal részesül az isteni életben.

A mi ugyancsak nehéz korunk különösen igényli az imát. Miként a történelem során – tegnap is, ma is – sok férfi és nő tett tanúságot az ima fontosságáról, és szentelte magát – főként kolostorokban – az Egyház javára és hasznára az imaéletnek, úgy növekszik ezekben az években napról napra azok száma, akik mozgalmak keretében és mindinkább terjedő csoportokban az imát sorolják az első helyre: ebben keresik a lelki megújulást. Ez a felismerés jelentős és nagyon vigasztaló, mert az ilyen tapasztalat azt mutatja, hogy a hívekben újraéled az imádság. Ebben nyernek segítséget, hogy a Szentlélekben felismerjék azt, aki a szívekben lánggra lobbantja a szent élet vágyát.

Sok emberben és sok közösségben érlelődik a meggyőződés: minden szédületes technikai és tudományos haladás ellenére, minden vívmány és elért cél dacára *veszély fenyegeti az embert és az egész emberiséget*. Ezzel a veszéllyel szemben, az emberi szellem széthullásának tudatában keresik egyesek és egész közösségek, mintegy a hit belső indítására, azt az erőt, amely képes az embert ismét talpra állítani, önmagától, hibáitól és tévedéseitől megszabadítani, mert az elért eredmények gyakran ellene fordulnak és őt magát teszik tönkre. És így fedezik fel az imádságot, amelyben megnyilvánul a „Lélek, aki jön, hogy segítsen gyengeségünkön”. Ilyen módon korunkban sok ember visszatér az imához, közelebb jut a Szentlélekhez. Nagyon bízom abban, hogy ennek az enciklikának az útmutatásában mindenki talál eledelt belső élete táplálására és erősítésére; bárcsak sikerülne nekik a Szentlélek indítására, az Egyházzal és a tanítóhivatallal összhangban, alaposan megerősödniök az imádságban.

66. Korunk problémái: tévedések és remények, a hívek elpártolása és visszatérése közepette *az Egyház hűséges marad születésének misztériumához*. Ha történeti tény, hogy az Egyház pünkösdi napján az utolsó vacsora terméből indult el, akkor bizonyos értelemben igaz az is, hogy azt sohasem hagyta el. A lélek szemével nézve, a pünkösdi esemény nem a múlté: az Egyház mindig az utolsó vacsora termében van, melyet a szívébe zárt. Az Egyház állhatatosan *imádkozik*, mint az apostolok Máriával, Krisztus anyjával és mindazokkal, akik Jeruzsálemben az első keresztyén

közösség magját alkották és imádságban várták a Szentlélek eljövételét.

Az Egyház állhatatosan kitart Máriával az imádságban. Az imádkozó Egyháznak ez a Máriával való egysége kezdettől hozzátartozott az Egyház misztériumához: jelenlétüknek látjuk őt ebben a misztériumban, mint ahogyan jelen van Fiának misztériumában. Erre mutat rá a zsinat, amikor mondja: „A Boldogságos Szűz azonban az istenanyaság ajándéka és feladata – mely Őt megváltó Fiával egyesíti – , s egyedülálló kegyelmei és ajándékai által az Egyházzal is bensőséges kapcsolatban van: az Istenszülő a hit, a szeretet és a Krisztussal való tökéletes egység rendjében az Egyház előképe, miként már Szent Ambrus tanította. A joggal anyának és szűznek mondható Egyház misztériumában a Boldogságos Szűz Mária az első helyen áll, mert a szüzesség és az anyaság nagyszerű és páratlan mintaképe.”^[285] „Az Egyház, miközben Mária titokzatos szentségét szemléli, szeretetét utánozza és hűségesen teljesíti az Atya akaratát, Isten igéjének hívő elfogadása által *maga is anya lesz*: az igehirdetéssel és a keresztséggel ugyanis új, halhatatlan életre szüli a Szentlélektől fogant és az Istenből született fiakat. És *szűz is az Egyház*: sértetlenül és tisztán megőrzi a Vőlegényének adott szavát, és Urának anyját követve, a Szentlélek erejével szűziesen őrzi a sértetlen hitet, a szilárd reményt és az őszinte szeretetet.”^[286]

Így érthető annak mély értelme, hogy az Egyház a Szent Szűzzel és Anyával mint menyasszony fordul szüntelenül isteni jegyeséhez, amint ezt Szent János Jelenéseiben olvashatjuk, melyet a zsinat is idézett: *A Lélek és a menyasszony így szólak az Úr Jézushoz: „Jöjj el!”*.^[287] Az Egyház imája ez a szakadatlan kérés, „melyben a Lélek jár közben értünk”. Bizonyos értelemben ezt *az Egyházzal és az Egyházban* teszi. Hiszen a Lélek azért adatott az Egyháznak, hogy ereje által Isten népének – bármennyire szerteágazó és sokrétű – teljes közössége legyen, állhatatos legyen a reményben: abban a reményben, „amelyben megváltást nyertünk”.^[288] Ez az *eszkatologikus remény*, az Istenben való végső beteljesedés reménye, az örök ország reménye, amely a szentháromsági életben való részesedéssel valósul meg. A Szentlélek, akit az apostolok közbenjáróként kaptak, *lelke és őrzője az Egyház szívében e reménynek*.

A Krisztus utáni harmadik évezred eljövetelekor, midőn *a Lélek és a Jegyes így szólak az Úr Jézushoz: „Jöjj el!”*, ez az imájuk – mint mindig – eszkatologikus jellegű. Ez az ima a nagy jubileum ünneplésének egész jelentőségére irányul. Ez az imádság az eljövendő üdvöhoző eseményekre vonatkozik: a Szentlélek ezekre nyitja meg a szíveket az ember egész története során itt a földön. Ugyanakkor *ez az imádság a történelemnek egy bizonyos időpontjára is vonatkozik*: szemünk elé tárja az „idők” újra megjelenő „teljességét”, melyet a 2000. év jelez. Erre a jubileumra úgy akar készülni az Egyház a Szentlélekben, ahogyan a Szentlélek felkészítette a názáreti Szűzet, akiben az Ige testet öltött.

BEFEJEZÉS

67. Szeretném, ha ezeket a gondolatokat az Egyház a szívébe zárná, és az emberek is megszívlelnék. Az Egyház útja kétségkívül az emberi szíveken át vezet, mert *ez az a rejtett hely,*

ahol bensőségesen találkozhatunk a Szentlélekkel, a rejtőző Istennel. Itt válik a Szentlélek „örök életre szökellő forrássá”.^[289] Ide jön el – Krisztus ígérete szerint – mint az igazság Lelke, mint Vigasztaló. Itt *vigasztalónk, közbenjárónk és oltalmazónk* – főként amikor az ember vagy az emberiség családja annak a vádlónak kárhóztató ítélete előtt áll, aki – a Jelenések könyve szerint – „éjjel-nappal vádolja testvéreinket Istenünk színe előtt”.^[290] A Szentlélek az ember szívében állandóan *őrzi a reményt*, valamennyi emberi teremtmény reményét, de főként azokat, „akik bensejünkben hordozzák a Lélek csíráit” és „testük megváltására várnak”.^[291]

A Szentlélek, aki misztikus isteni közösségben van az emberek Megváltójával, megszakítás nélkül folytatja Krisztus művét. Krisztusból merít, és ezt osztja szét valamennyiünk között, így az emberek szíve révén állandóan itt lesz a világ történetében. Ő lesz – a pünkösdi szekvencia szerint – „*a szegények atyja, az ajándékok kiosztója, a szívek világossága*”; Ő lesz „*a lélek drága vendége*”, akit az Egyház szüntelenül így köszönt minden ember belső szentélyének küszöbén. Ő ad „nyugalmat és enyhületet” az ember testi-lelki munkájában és fáradtságában; Ő ad nyugalmat és enyhületet a nap hevében, a gondokban, minden kor küzdelmeiben és veszélyeiben; végül megvigasztal minket, ha sír a szívünk, vagy ha kísért a reménytelenség.

Ezért jogosan mondja a fenti szekvencia: „*Ihleted, ha fényt nem ad, emberszívben ellohad minden érő, minden ép*”. Egyedül a Szentlélek „győz meg minket a bűnről”, a gonoszról, azzal a céllal, hogy az emberben és az emberi világban helyreállítsa a jót, és így „megújítsa a föld színét”. Ezért „mossa meg, ami szennyezett”, és tisztítja meg az embert rútságától; gyógyítja az emberi lét legmélyebb sebeit; a lélek sivárságát a kegyelem és szentség termékeny talajává teszi. A „hajthatatlant megindítja”; „melengeti a fagyost”; „útra viszi, ki tévelyeg”, az üdvösség útjára.^[292]

Miközben az Egyház így imádkozik, töretlen hittel vallja: *van itt, ebben a mi teremtett világunkban egy teremtetlen ajándék, a Lélek*. Ő az Atya és a Fiú Lelke, ugyanaz, mint az Atya és a Fiú, nem teremtmény, mérhetetlen, örök, mindenható Isten és Úr.^[293] Isten Lelke „betölti a földkerekséget”, és minden teremtmény felismeri benne saját identitását, identitásának forrását, felfedezi benne nyilvánvaló természetfeletti irányultságát; *feléje fordul, várja és hívja őt* a maga puszta léténél fogva. Őreá mint Vigasztalóra, az igazság és a szeretet Lelkére tekint *az ember, aki igazságból és szeretetből él*, és aki az igazság és a szeretet forrása nélkül *nem tud élni*. Hozzá fordul az Egyház, az emberiség szíve, hogy tőle mindenki számára kérje, kapja és szétossza a *szeretetnek* azt az ajándékát, „mely kiáradt a mi szívünkbe”.^[294] Hozzá fordul az Egyház az ember szövevényes zarándokútján itt a földön: kéri, szakadatlanul kéri, hogy az *emberi cselekedetek az ő segítségével mindig helyesek legyenek*, kéri az *örömet* és a *vigasztalást*, amelyet csak Ő, az igazi Vigasztaló adhat, betöltve az emberi szív mélységeit;^[295] kéri az *erények kegyelmét*, amelyek a mennyei dicsőségre érdemesítenek, kéri az *örök üdvösséget*, az isteni életben való teljes részesedést, amelyre az Atya az embereket eleve elrendelte, mert szeretetből a Szentháromság képére és hasonlatosságára teremtette őket.

Az Egyház, az egész emberiség szívét magához ölelve, teljes szívéből kéri a Szentlélektől azt a boldogságot, amelynek teljessége csak Istenben található: az örömet, „*melyet senki el nem vehet*”

tőlünk”,⁵¹[296] az örömet, amely a szeretet gyümölcse, így az Istené, mert Ő a szeretet. Kéri Szent Pállal „az Isten országát, ...mely igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben”.^[297]

De a béke is a szeretet gyümölcse; az a belső béke, amelyet a zaklatott ember létének legmélyén keres, amelyet az emberiség sürgetve követel, amelyre az emberiség családjá, a népek, a nemzetek és a világrészek vágyakoznak azzal a szorongó reménnyel, hogy elérhetik azt a második évezredből a kereszténység harmadik évezredébe való átmenet perspektívájában. Mert a béke felé tartó út végeredményben a szereteten át vezet és arra irányul, hogy megteremtse a szeretet civilizációját; az Egyház arra függeszti tekintetét, aki az Atya és a Fiú szeretete, és a tornyosuló veszélyek között *sem szűnik meg bizakodni, követelni és szolgálni az emberiség békéjét itt a földön*. Bizodalma azon alapszik, hogy az, aki a szeretet Lelke, egyúttal a béke Lelke is, és Ő mindig jelen van a mi emberi világunkban, tudatunk és szívünk horizontján, hogy a „föld kerekességét” szeretettel és békével „töltse el”.

Ezeknek a megfontolásoknak végeztével térdet hajtok a Szentélek előtt, és kérem tőle, hogy Ő, mint az Atya és a Fiú Lelke, adja nekünk és mindannyiunknak *áldását és kegyelmét*, melyet a Szentháromság nevében kívánunk átadni az Egyház fiainak és leányainak és az emberi nem egész családjának.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1986. május 18-án, pünkösd ünnepén, pápaságunk nyolcadik évében.

II. János Pál pápa

Jegyzetek:

[1] Jn 7,37.

[2] Jn 7,39.

[3] Jn 4,14; vö. Lumen gentium 4.

[4] Vö. Jn 3,5.

[5] Vö. XIII. Leo Divinum illud munus (1897. máj. 9.): XII. Piusz Mystici Corporis (1943. jún. 29.).

[6] VI. Pál, ált. kihallgatás 1973. jún. 6-án.

[7] vö. 2Kor 13,13.

[8] Jn 3,17.

[9] Fil 2,11.

[10] Vö. Lumen gentium 4; II. János Pál, 1982. márc. 26. beszéd a Nemzetközi Pneumatológiai Kongresszus tagjaihoz.

[11] Vö. Jn 4,24.

[12] Vö. Rém 8,22; Gal 6,15.

[13] Vö. Mt 24,35.

[14] Jn 4,14.

[15] Lumen gentium 17.

[16] Jn 14,16.

[17] Jn 14,13.16.

[18] 1Jn 2,1.

[19] Jn 14,26.

[20] Jn 15,26.

[21] Jn 1,1-3; 4,14.

[22] „A Szentlélek sugalmazására van lejegyezve az isteni ki-nyilatkoztatás, amelyet a Szentírás szövege tartalmaz és ad elő” ezért „a Szentírást ugyanazon Szentlélek segít-ségével kell olvasni is, magyarázni is.” Dei Verbum 11. 12.

[23] Jn 16,12.

[24] ApCsel 1,1.

[25] Jn 16,14.

[26] Jn 16,15.

[27] Jn 16,7-8.

[28] Jn 15,26.

[29] Jn14,16.

[30] Jn 14,26.

[31] Jn 15,26.

[32] Jn14,16.

[33] Jn16,7.

[34] Vö. Jn 3,16.34; 6,57; 17,3.18.23.

[35] Mt 28,19.

[36] Vö. 1Jn 4,8.16.

[37] Vö. 1Kor 2,10.

[38] Vö. Aquinói Szent Tamás, Summa Theol. I. qq. 37-38.

[39] Róm 5,5.

[40] Jn 16,14.

[41] Jn 1,1-2.

[42] Jn 1,26.

[43] Róm 3,19-22.

[44] Jn 16,7.

[45] Gal 4,6; vö. Róm 8,15.

[46] Vö. Gal 4,6; Fil 1,19; Róm 3,11.

[47] Vö. Jn 16,6.

[48] Vö. Jn 16,20.

[49] Vö. Jn 16,7.

[50] ApCsel 10,37.

- [51] Vö. Lk 4,16-21; 3,16; 4,14; Mk 1,10.
- [52] Iz 11,1-3.
- [53] Iz 61,1.
- [54] Iz 48,16.
- [55] 1z 42,1.
- [56] Vö. Iz 53,5-6.8.
- [57] Iz 42,1.
- [58] Iz 42,6.
- [59] Iz 49,6.
- [60] Iz 59,21.
- [61] Vö. Lk 2,25-35.
- [62] Vö. Lk 1,35.
- [63] Vö. Lk 2,19.51.
- [64] Vö. Lk 4,16-21; Iz 61,1.
- [65] Lk 3,16; Vö. Mt 3,11; Mk 1,7; Jn 1,33.
- [66] Jn 1,29.
- [67] Vö. Jn 1,33.
- [68] Lk 3,21-22.; vö. Mt 3,16; Mk 1,10.
- [69] Mt 3,17.
- [70] Vö. Szent Vazul, De Spiritu Sancto XVI, 39: PG 32, 139.
- [71] ApCsel 1,1.
- [72] Vö. Lk 4,1.
- [73] Vö. Lk 10,17-20.
- [74] Lk 10,21; vö. Mt 11,25.
- [75] Lk 10,22; vö. Mt 11,27.
- [76] Mt 3,11; Lk 3,16.
- [77] Jn 16,13.
- [78] Jn 16,14.
- [79] Jn 16,15.
- [80] Vö. Jn 14,26; 15,26.
- [81] Jn 3,16.
- [82] Róm 1,3-4.
- [83] Ez 30,26; vö. Jn 7,37-39; 19,34.
- [84] Jn 16,7.
- [85] Vö. Alexandriai Cirill, In Joannis Evangelium, lit. V. cap. II. PG 73, 755.
- [86] Jn 20,19-22.
- [87] Vö. Jn 19,30.
- [88] Vö. Róm 1,4.
- [89] Vö. Jn 16,20.
- [90] Jn 16,7.
- [91] Jn 16,15.

[92] Lumen gentium 4.

[93] Jn 15,26.

[94] Ad Gentes 4.

[95] Vö. ApCsel 1,14.

[96] Lumen gentium, 4. Az Egyház és a Szentlélek között bensőséges egység van. Erről patrisztikus és teológiai hagyomány tanúskodik. Analógiás módon a test és lelek viszonyával szemléltetik. Vö. Ireneus, Adversus haereses, III. 24, 1; Ágoston, Sermo 267, 4, 4; Sermo 269, 2; In Johannis Evangelium Tractatus XXV. 13. XXVII-6; Nagy Szent Gergely, In septem psalmos poenitentiales expositio, palm. V. 1.; Alexandriai Didimus, De Trinitate, II. 1; Athanasius, Oratio III. contra Arianos, 22. 23. 24; Joannes Chrysostomus, In Epistolam ad Ephesios, Homil. XI, 3; Aquinói Tamás összefoglalta a patrisztikai és a teológiai hagyományt, és a Szentleket az Egyház „szívének” és „lelkének” nevezi: vö. Summa Theol, III. q. 8, a. 1, ad 3; In Symbolum Apostolorum Expositio, a. IX; In Tertium Librum Sententiarum, Dist. XIII. q. 2. a. 2, quaestiuncula 3.

[97] Vö. Jel 2,29; 3,6.13.22

[98] Vö. Jn 12,31; 14,30; 16,11.

[99] Gaudium et spes 1.

[100] GS 41.

[101] GS 26.

[102] Jn 16,7.

[103] Jn 16,7.

[104] Jn 16,8-11.

[105] Vö. Jn 3,17; 12,47.

[106] Vö. Ef 6,12.

[107] Gaudium et spes 2.

[108] GS 10, 13, 27, 37, 63, 73, 79, 80.

[109] ApCsel 2,4.

[110] Vö. Szent Ireneus, Adversus haereses, III. 17, 2.

[111] ApCsel 1,4.5.8.

[112] ApCsel 2,22-24.

[113] Vö. ApCsel 3,14 és köv ; 4,10.27; 7,52; 10,39; 13,28 stb.

[114] Vö. Jn 3,17; 12,47.

[115] ApCsel 2,36.

[116] ApCsel 2,37.

[117] Vö. Mk 1,15.

[118] Jn 20,22.

[119] Vö. Jn 16,9.

[120] Oz 13,14; Vulgata; 1Kor 15,55.

[121] Vö. 1Kor 2,10.

[122] Vö. 2Tessz 2,7.

[123] Vö. 1Tim 3,16.

[124] Vö. Reconciliatio et paenitentia 19-22.

- [125] Vö. Ter 1-3.
- [126] Vö. Róm 5,19; Fil 2,8.
- [127] Vö. In 1,1.2.3.10.
- [128] Vö. Kol 1,15-18.
- [129] Vö. Jn 8,44.
- [130] Vö. Ter 1,2.
- [131] Vö. Ter 1,26.28.29.
- [132] Dei Verbum 2.
- [133] Vö. 1Kor 2,10.
- [134] Vö. Jn 16,11.
- [135] Vö. Fil 2,8.
- [136] Vö. Ter 2,16.
- [137] Ter 3,5.
- [138] Vö. Ter 3,22 az élet fájáról; lásd még Jn 3,36; 4,14; 5,24; 6,40.47; 10,28; 12,50; 14,6; ApCsel 13,48; Róm 6,23; Gal 6,8; 1Tim 1,16; Tit 1,2; 3,7; 1Pt 3,22; 1Jn 1,2; 2,25; 5,11.13; Jel 2,7.
- [139] Aquinói Tamás, Summa Theol. Ia IIae q 80, a. 4. ad 3.
- [140] 1Jn 3,8.
- [141] Jn 16,11.
- [142] Vö. Ef 6,12; Lk 22,53.
- [143] Vö. De Civitate Dei, XIV, 28: CCL 48, 451.
- [144] Gaudium et spes 36.
- [145] Görögül = hívni, magához hívni.
- [146] Vö. Ter 6,7.
- [147] Jn 6,5-7.
- [148] Vö. Róm 8,20-22.
- [149] Vö. Mt 15,32; Mk 8,2.
- [150] Zsid 9,13.
- [151] Jn 20, 22.
- [152] ApCsel 10,38.
- [153] Zsid 5,7-8.
- [154] Zsid 9,14.
- [155] Vö. Lev 9,24; 1Kir 18,38; 2Kor 7,1.
- [156] Vö. Jn 15,26.
- [157] Jn 20,22.
- [158] Mt 3,11.
- [159] Vö. Jn 3,8.
- [160] In 20,22.
- [161] Vö. Veni Sancte Spiritus szekvencia.
- [162] Szent Bonaventura, De septem donis Spiritus Sancti, Collatio II, 3: Ad Claras Aquas, V, 463.
- [163] Mk 1,15.
- [164] Vö. Zsid 9,14.

- [165] Gaudium et spes 16.
- [166] Vö. Ter 2,9.17.
- [167] Gaudium et spes 16.
- [168] GS 27.
- [169] Vö. GS 13.
- [170] Vö. Reconciliatio et paenitentia 16.
- [171] Gaudium et spes 10.
- [172] Vö. Róm 7,14-15.19.
- [173] Gaudium et spes 37.
- [174] GS 13.
- [175] GS 37.
- [176] Vö. Pünkösdi szekvencia: „Töltsd el szívünk rejtekét.”
- [177] Szt. Ágoston, Enarr. in Ps XLI. 13: CCL, 38, 470: „Mi-lyen mélység az, amely a mélységet szólítja? Ha ez a mely-ség valaminek a legmélye, akkor ne gondoljunk arra, hogy az ember szíve ilyen mélység? Vagy mi lehet ennél mé-lyebb? Az emberek beszélnek, taglejtésüket látjuk, be-szédüket halljuk; de kinek látjuk át gondolatait, kinek szívében olvashatunk?”
- [178] Vö. Zsid 9,14.
- [179] Jn 14,17.
- [180] Mt 12,31.
- [181] Mk 3,28.
- [182] Lk 12,10.
- [183] Szent Tamás, Summa Theol. IIa-IIae, q. 14, a. 3; Vö. Szent Ágoston, Epist. 185, 11, 48-49; Szt. Bonaventura, Comment. in Evang. S. Lucae, cap. XIV, 15-16: Ad Claras Aquas, VII, 314 és köv.
- [184] Vö. Zsolt 80,13; Jer 7,24; Mk 3,5.
- [185] Reconciliatio et paenitentia, 18.
- [186] XII. Pius, Discorsi e Radiomessaggi, VIII, 288; Rádióüzenet a Nemzetközi Katechetikai Kongresszushoz, Boston (USA).
- [187] Reconciliatio et paenitentia 18.
- [188] 1Tessz 5,19; Ef 4,30.
- [189] Reconciliatio et paenitentia 14-22.
- [190] Vö. Ágoston, De Civitate Dei: XIV, 28: CCL 48, 451.
- [191] Vö. Jn 16,11.
- [192] Vö. Jn 16,15.
- [193] Vö. Gal 4,4.
- [194] Jel 1,8; 22,13.
- [195] Jn 3,16.
- [196] Gai 4,4.
- [197] Lk 1,34-35.
- [198] Mt 1,18.
- [199] Mt 1,20.

- [200] Aquinói Szent Tamás, Summa Theol. IIIa, q. 2, aa. 10-12; q. 6, ad. 6; q. 7, a. 13.
- [201] Lk 1,38.
- [202] Jn 1,14.
- [203] Kol 1,15.
- [204] Vö. pl. Ter 9,11; MTörv 5,26; Jób 34,15; Iz 40,6; 52,10; Zsolt 145 (144),21; Lk 3,6; 1Pt 1,24.
- [205] Lk 1,45.
- [206] Vö. Lk 1,41.
- [207] Vö. Jn 16,9.
- [208] 2Kor 3,17.
- [209] Vö. Róm 1,5.
- [210] Róm 8,29.
- [211] Vö. Jn 1,14.4.12.
- [212] Vö. Róm 8,14.
- [213] Vö. Gal 4,6; Róm 5,5; 2Kor 1,22.
- [214] Róm 8,15.
- [215] Róm 8,16.
- [216] Vö. Zsolt 103,30.
- [217] Róm 8,19.
- [218] Róm 8,29.
- [219] Vö. 2Pt 1,4.
- [220] Vö. Ef 2,18; Dei Verbum 2.
- [221] Vö. 1Kor 2,12.
- [222] Vö. Ef 1,3-14.
- [223] Ef 1,13 és köv.
- [224] Vö. Jn 3,8.
- [225] Gaudium et spes 22; vö. Lumen gentium 16.
- [226] Jn 4,24.
- [227] Jn 4,24.
- [228] Vö. Szt. Ágoston, Vallomások III, 6, 11: CCL 27, 33.
- [229] Vö. Tit 2,11.
- [230] Vö. Iz 45,15.
- [231] Vö. Bölcs 1,7.
- [232] Lk 2,27.34.
- [233] Gal 5,17.
- [234] Gal 5,16.
- [235] Vö. Gal 5,19-21.
- [236] Gal 5,22.
- [237] Gal 5,25.
- [238] Vö. Róm 8,5.9.
- [239] Róm 8,6.13.
- [240] Róm 8,10,.

- [241] Vö. 1Kor 6,20.
- [242] Gaudium et spes 19. 20. 21.
- [243] Lk 3,6; vö. Iz 40,5.
- [244] Vö. Róm 8,23.
- [245] Róm 8,3.
- [246] Róm 8,26.
- [247] Róm 8,11.
- [248] Róm 8,10.
- [249] Vö. Redemptor hominis 14.
- [250] Vö. Bölcs 15,3
- [251] Vö. Ef 3,14-16.
- [252] Vö. 1Kor 2,10.
- [253] Vö. Róm 8,9; 1Kor 6,19.
- [254] Vö. Jn 14,23.
- [255] Vö. Ter 1,26 és köv.; Aquinói Tamás, Summa Theol. I. q. 93, aa. 4. 5. 8.
- [256] Vö. Gaudium et spes, 24.
- [257] GS 38. 40.
- [258] Vö. 1Kor 15,28.
- [259] Vö. Gaudium et spes 24.
- [260] Vö. Szent Ireneus, Adversus haereses, IV, 20, 7.
- [261] Szent Vazul, De Spiritu Sancto, IX, 22.
- [262] Róm 8,2.
- [263] 2Kor 3,17.
- [264] Gaudium et spes 53-59.
- [265] GS 38.
- [266] 1Kor 8,6.
- [267] Jn 16,7.
- [268] Jn 14,18.
- [269] Mt 28,20.
- [270] Ezt fejezi ki az ima: „Kérünk tehát szenteld meg ezt az adományt Szentlelkeddel, hogy legyen ez számunkra a mi Urunk, Jézus Krisztusnak teste és vére.” (II. kánon.)
- [271] Vö. Ef 3,16.
- [272] Gaudium et spes 24.
- [273] GS 24.
- [274] Vö. ApCsel 2,42.
- [275] Unitatis reintegratio, 2.
- [276] Szt. Ágoston, In Johannis Evangelium Tractatus. XXVI, 13; Sacrosanctum Concilium, 47.
- [277] Lumen gentium 1.
- [278] ApCsel 17,28.
- [279] 1Tim 2,4.
- [280] Vö. Zsid 5,7.

[281] Lk 11,13.

[282] Róm 8,26.

[283] Vö. Origenes, De oratione, 2.

[284] Róm 8,27.

[285] Lumen gentium 63.

[286] LG 64.

[287] LG 4; vö. ApCsel 22,17.

[288] Vö. Róm 8,24.

[289] Vö. Jn 4,14; Lumen gentium, 4.

[290] Jel 12,10.

[291] Vö. Róm 8,23.

[292] Vö. Veni Sancte Spiritus szekvenciát.

[293] Vö. Cuicumque kezdetű hitvallást.

[294] Vö. Róm 5,5.

[295] VI. Pál az 1975. évi szentévre kiadott apostoli irata:

Gaudete in Domino; az ottani meghívás kéri, hogy a Szentlélektől fogadjuk az örömet az ajándékát; ez mindig érvényes, továbbá a felhívás: az igazi lelki örömről, mely a Szentlélek Isten gyümölcse. AAS 67 (1975) 289, 302.

[296] Vö. Jn 16,22.

[297] Vö. Róm 14,17; Gal 5,22.